ନବଜୀବନ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା—୯ମ ଖଣ୍ଡ

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ

ଜାତି ଓ ତା'ର ଗତି

ଚିନ୍ତାମଣି ମିଶ୍ର

ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ
ଜାତି ଓ ତାହାର ଗତି

ସଙ୍କଳକ

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ତାମଣି ମିଶ୍ର

ପ୍ରକାଶକ
ନବଜୀବନ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ
ପୁନମଣଡଟୀକ,
କଟକ-୨

ନବଜୀବନ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା—୧ମ ଖଣ୍ଡ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ

୧୯୫୪

ମୂଲ୍ୟ ଏକ ଟଙ୍କା

ବିଷୟ ବସ୍ତୁର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

କାହାର ଦୋଷ କେଉଁଠି ?

ଚୀନ ଓ ରୁଷିଆକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ସବୁ ଦେଶରେ ଲୋକେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିରେ ବା ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ରହିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି । ମୋଟାମୋଟି ବେପାରୀର ପୁଅ ବେପାର କରୁଛି, ଚାକିରିଆର ପୁଅ ଚାକିରି କରୁଛି, ଏହିପରି । ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଅନେକଟା ବାପଠାରୁ ପୁଅ ପାଏ ଜାତି ଗଢ଼ୁପାଣି ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବାପପୁଅର ଜାତି ବା ଶ୍ରେଣୀରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ବେପାରୀର ପୁଅ ଚାକିରି କରୁଛି, ଚାକିରିଆର ପୁଅ ବେପାରୀ ହେଉଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଭଳି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେତେ ସ୍ପଷ୍ଟ, ଆମ ଦେଶରେ ସେତେ ନୁହେଁ । ସେଠାରେ ମୋଚିର ପୁଅ ଧର୍ମଯାଜକ ହେବାର ବି ଦେଖାଯାଉଛି । ମୋଟାମୋଟି କିନ୍ତୁ ପୁଅ ବାପର ଜାତି ଧରୁଛି । ଏହି ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ସହର ଅପେକ୍ଷା ମଫସଲରେ ବେଶୀ ଦେଖା ଯାଉଛି—ଏଠାରେ ଓ ସେଠାରେ ।

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତି କଥା ଯାହା ହେଉ ପଛେ, ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନରେ ଜାତି ଧରି ରହୁଛି । ସେ ସରକାରୀ ଚାକିରି କରୁଛି ତା ପୁଅ ତାହା କରି ନପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ଅଛି,

ସେ ଶୁକରଆ ଶ୍ରେଣୀ, ଗୋଷ୍ଠି ବା ଜାତିରେ ରହୁନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଖାଇବା ପରେ ସମ୍ବରଣର ରକ୍ଷଣଲ, ସେମାନଙ୍କ ଜାତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତି ହେଉଛି । ଶୁକରଆଙ୍କ ଭିତରେ ବି ଉପଜାତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବଣ ଶୁକରଆଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜାତି ତ ଘରୋଇ ଶୁକରଆଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜାତି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶୁକରଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି । ସମସ୍ତେ ନିଜ ଜାତି ଶ୍ରେଣୀ, ଉପଜାତି ବା ଉପଶ୍ରେଣୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ଲୋକେ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ଏହି ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କର ସଂଘର୍ଷରେ ସଭ୍ୟତାର ବିନାଶ ହେବ । ତେବେ ଆମ ଦେଶରେ ଚଳୁଥିବା ଜାତି ପ୍ରଥାର ଦୋଷ କେଉଁଠି ?

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତିରେ ଅନ୍ୟାୟ

ଆମ ଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଜାତିବିଭାଗ ଅଛି, ତାହା ଆମ ସମାଜର କଳଙ୍କ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ନ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏ କଳଙ୍କ ବା ଦାଗ ଏପରି ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିଗଲାଣି ଯେ ଏହା ସମାଜର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ ବୋଲି କହି ହେଉନାହିଁ । ବାପ ଓ ପୁଅର, ବ୍ୟବସାୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ବି, ଜାତି ଏକା ରହୁଛି । ସୃଷ୍ଟି ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦ ବ୍ୟବସାୟ ଭିତରେ ନ ରହି ଏହି ଜନ୍ମଗତ ଜାତିରେ ରହି ଯାଉଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଗୁଣ ଗତଭେଦ— ପାର୍ଥକ୍ୟ, ଉଦ୍ଭବ । ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଈଶ୍ୱର-ଦତ୍ତ । ମନୁଷ୍ୟ ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ସବୁବେଳେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ପୁରାପୁରି ପାରୁନାହିଁ । ରୁଷିଆରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ହେବେ ବୋଲି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଏବେ ଜଣେ ରୁଷର ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରାସାଦରେ ଝାଡ଼ି ସେବା କରୁଛି ତ ଆଉ ଜଣେ କଳକାର-

ଜାଗାରେ ଏଥି ଘଟଣା ଘଟୁଛି, ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକ ଯାବତ୍ ଜୀବନ କଏଦ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ଚତୁର୍ଥ ଜଣକ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଦୋଷରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇ ସାରିଲେଣି । ଏହାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନର କୁଫଳ ବୋଲି ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯେତେ ସୁଶାସନ ହେଲେ ବି ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ । ଅବଶ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ସମାନ ସୁବିଧା ପାଇବେ, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁବିଧାର ଫାଇଦା ହାସଲ କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିଲେ ସିନା ହେବ ! ଈଶ୍ୱର କହ, ବା ପ୍ରକୃତି କହ, ଯେ ଆମକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ମଥା ବା ସମାନ ବାହୁବଳ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ! ଏଣୁ ଲୋକେ ନିଜର ଆୟ ବା ଆସନ ଅନ୍ୟଠାରୁ ନ୍ୟୂନ ହେଲେ ସହି ଯାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସାନ ବୋଲି ମୋ ପୁଅ ସାନ ହେବ ଏହା ସହି ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ସହିବାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆମ ଦେଶର ଜାତିଭେଦରେ ଏହି କଥାଟି ଫୁଟି-ଯାଇଛି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ନାହିଁ

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୋଷ—ଅମୁକ ଜାତିର କାମ ଜୋତା ଓ ଅମୁକର ମଳ । ଏହା ମୂଳରେ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ଯୁକ୍ତି ଥିଲାପରି ମନକୁ ଆସୁନାହିଁ । ଯେଉଁ କାମପାଇଁ ବେଶୀ ଜ୍ଞାନ ଦରକାର ବା ବେଶୀ ତାଲିମ ଦରକାର ସେ କାମପାଇଁ ବେଶୀ ମଜୁରି ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମିଳିବା ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାରେ ଅଦ୍ୟାପି ଚଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଯା ବୋଲି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଶୀ ଦକ୍ଷତା ନାହିଁ, ସେ କାମ ନ ହେଲେ ଯଦି ନ ଚଳେ, ତେବେ ତାହା କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଛୋଟ ନଜର କରାଯିବ କାହିଁକି ? ପାଠୁଆ ଲୋକ କମ୍ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ବେଶୀ ମଜୁରି

ଯେ ଶୁକରିଆ ଶ୍ରେଣୀ, ଗୋଷ୍ଠି ବା ଜାତିରେ ରହୁଛି ଓ ପେନସବ୍ ଯାଇବା ପରେ ସମ୍ମୁଖରେ ରହିଲେ, ପେନସବଆ ଜାତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ଶୁକରିଆଙ୍କ ଭିତରେ ବି ଉପଜାତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବଡ଼ ଶୁକରିଆଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜାତି ଓ ଛୋଟ ଶୁକରିଆଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜାତି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶୁକରଙ୍କର ପୁଣି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି । ସମସ୍ତେ ନିଜ ଜାତି ଶ୍ରେଣୀ, ଉପଜାତି ବା ଉପଶ୍ରେଣୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ଲୋକେ ତ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ଏହି ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କର ସଂଘର୍ଷରେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ହେବ । ତେବେ ଆମ ଦେଶରେ ଚଳୁଥିବା ଜାତି ପ୍ରଥାର ଦୋଷ କେଉଁଠି ?

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତିରେ ଅନ୍ୟାୟ

ଆମ ଦେଶରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଜାତିବିଭାଗ ଅଛି, ତାହା ଆମ ସମାଜର କଳଙ୍କ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ନ ପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏ କଳଙ୍କ ବା ଦାଗ ଏପରି ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହିଗଲାଣି ଯେ ଏହା ସମାଜର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ ବୋଲି କହି ହେଉନାହିଁ । ବାପ ଓ ପୁଅର, ବ୍ୟବସାୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ବି, ଜାତି ଏକ ରହୁଛି । ସୃଷ୍ଟି ଗୁଣଗତ ଭେଦ ବ୍ୟବସାୟ ଉପରେ ନ ରହି ଏହି ଜନ୍ମଗତ ଜାତିରେ ରହି ଯାଉଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଗୁଣ ଗତଭେଦ— ପାର୍ଥକ୍ୟ, ରହିବ । ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଈଶ୍ୱର-ଦତ୍ତ । ମନୁଷ୍ୟ ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପୁନର୍ବଳେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ସୁଧାରି ପାରୁନାହିଁ । ରୁଷିଆରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ହେବେ ବୋଲି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ କହିଲେ, କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଏବେ ଜଣେ କ୍ରୁଶ୍ଚଭ ପୂର୍ବ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରାସାଦରେ ଜ୍ୱାଁଳି ଦେଶ କରୁଛି ତ ଆଉ ଜଣେ ଦଳକାର-

ଖାନାରେ ଗଧ ଝଣ୍ଟି ଖାଉଛନ୍ତି, ତୁଣ୍ଡମୁ ଜଣକ ଯାବତ୍ ଜୀବନ କଏଦୀ ହୋଇଛନ୍ତି ତ ଚତୁର୍ଥ ଜଣକ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଦୋଷରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇ ସାରିଲାଣି । ଏହାକୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନର କୁଫଳ ବୋଲି ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯେତେ ସୁଶାସନ ହେଲେ ବି ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ । ଅବଶ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ବଢ଼ି ହେବାକୁ ସମାନ ସୁବିଧା ପାଇବେ, କିନ୍ତୁ ସେ ସୁବିଧାର ଫାଇଦା ହାସଲ କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମାନ ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିଲେ ସିନା ହେବ ! ଈଶ୍ୱର କହ, ବା ପ୍ରକୃତି କହ, ସେ ଆମକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ମଥା ବା ସମାନ ବାହୁବଳ ଦେଇ ନାହାଁନ୍ତି । ଏଣୁ ଲୋକେ ନିଜର ଆୟୁ ବା ଆସନ ଅନ୍ୟଠାରୁ ନ୍ୟୂନ ହେଲେ ସହି ଯାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସାନ ବୋଲି ମୋ ପୁଅ ସାନ ହେବ ଏହା ସହି ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ସହିବାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ଆମ ଦେଶର ଜାତିଭେଦରେ ଏହି କଥାଟି ପଶି-ଯାଇଛି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ନାହିଁ

ଆଜି ଗୋଟିଏ ହୋଉ—ଅମୁକ ଜାତିର କାମ ଉଚ୍ଚ ଓ ଅମୁକର ନୀଚ । ଏହା ମୂଳରେ କୌଣସି ସନ୍ତୋଷଜନକ ଯୁକ୍ତି ଥିଲାପରି ମନକୁ ଆସୁନାହିଁ । ଯେଉଁ କାମପାଇଁ ବେଶୀ ଜ୍ଞାନ ଦରକାର ବା ବେଶୀ ତାଲିମ ଦରକାର ସେ କାମପାଇଁ ବେଶୀ ମଜୁରି ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ମିଳିବା ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାରେ ଅଦ୍ୟାପି ଚଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଯା ବୋଲି ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଶୀ ପଇସା ନାହିଁ, ଯେ କାମ ନ ହେଲେ ଯିବ ନ ଚଳେ, ତେବେ ତାହା କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଖୋଟେ ନଜର ଦେଖିବ କାହିଁକି ? ପାଞ୍ଚୁଆ ଲୋକ କମ୍ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ବେଶୀ ମଜୁରି

ନ ଦେଲେ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଅନାଦୃଆ ଲୋକ ଅଳ୍ପ ପଇସାକୁ ମଧ ହାଇପାଉ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଗର ସଂସ୍କାରକମାନେ ତ କହିଲେଣି ପଢ଼ୁଆ ଓ ଅପଢ଼ୁଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆୟୁ ବା ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଇତର ବିଶେଷ ରହିବ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଶକ୍ତି ବା ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ନେଇଁ କାମ କରିବେ ଓ ପ୍ରୟୋଜନକୁ ନେଇଁ ପାଇବେ । ଏହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳିନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଚଳୁଛି ତାହା ବି ଆମ ଦେଶରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉନାହିଁ । ଯେ ଆମ ବାହାଙ୍କ ଗତାନୁଗତିକ ଶୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରରେ ମନ୍ତ୍ର କାଟିଏ ବୋଲି ଦେଉଛି ସେ ପୂଜା ପାଉଛି କିନ୍ତୁ ଯେ ଆମ ଗୁହାଳରୁ ମଳ ହଡ଼ାଇ ଉଠାଇ ଆମ ଘରକୁ ଯଥାର୍ଥ ଶୁଦ୍ଧ କଲା, ତାକୁ ଛୁଇଁଲେ ଆମେ ଛୁଆଁ ହେଉଛୁ—ଏ କିମିତ କଥା ?

ଯୁଗର ଡାକ

ଗଣତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ରାଜନୀତିକ ଅଧିକାର ପାଇଛନ୍ତି । ରାଜଧର୍ମ, ଯାହାକୁ ରାଜନୀତି କହୁଥାଉଁ, ତାହାର ପ୍ରଭାବ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ଉପରେ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିବ । ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି "ରାଜାନୁଗତଃ ଧର୍ମଃ" ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ସମାଜ ପ୍ରଭାବିତ ହେବ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବ । ରାଜନୀତିକ ଅଧିକାର ସମାନ ଥାଇ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଲୋକେ ଉଚ୍ଚନୀଚ ହୋଇ ରହିବେ, ଏକଥା ଏ କାଳ ସହିବ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ଆମର ନେତାମାନେ ଜାତିଭେଦ ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିଷୟରେ ବହୁ ବର୍ଷ ହେଲା କହି ଆସୁଛନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଜୀବନଯାକ ସାଧନା କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଏହି କଥା ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଚରମାନେ ଖାଲି ପୁସ୍ତକରେ ହେଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଏହା

ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୃଜନଶକ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଲଗାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଶାନୁରୂପ ଫଳ ହୋଉନାହିଁ । କାହିଁକି ?

ସଂସ୍କାରକ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?

ସାଧାରଣତଃ ଏହାର କାରଣ ଦିଆଯାଉଛି ଯେ, ଜାତି-ଭେଦ ବହୁକାଳର କୁସଂସ୍କାର, ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଯୋଗାରୂଢ଼ ହୋଇ ଯାଇଛି, ଲୋକେ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ଏହାକୁ ମାନି ଚଳୁଛନ୍ତି । ପୁଣି କୁହାଯାଉଛି, ହିନ୍ଦୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ, ନିଜର ପ୍ରଥା ଓ ରୀତି ମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ଧରି ରଖେ । ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଜାତି ଭେଦ ସମର୍ଥିତ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାହାର ଅନୁସନ୍ଧାନ ପଛକୁ ରଖି, ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବା ଦରକାର ।

ଜାତିଭେଦ ଯେଉଁମାନେ ଉଠାଇବାକୁ ଆନ୍ଦୋଳନ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେ ଖାଲି ଜାତିଭେଦ ଉଠାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ନିଜକୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବାହାରେ ବା ଉପରେ ରଖିଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍‌ରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ତୁଣ୍ଡରେ ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତିର ବଡ଼େଇ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ପ୍ରକୃତି ବା ମର୍ମର ଆଲୋଚନା ନାହିଁ, କି ତଦନୁସାରେ ନିଜର ଆଚରଣ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାର ସ୍ପୃହା ନାହିଁ । ସେମାନେ ବାହାରର ପ୍ରଭାବରେ ଏତେ ପ୍ରଭାବିତ ଯେ ନିଜର ପିତୃ, ଋଷି ଓ ଦେବତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ପ୍ରୟୋଜନ ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମକୁ ଧରି ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଖ୍ରିସ୍ତାନ ଓ ପଠାଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ଏପରି ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଆଦରରେ ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ; ଏ ବିଷୟ ଶୁଣିବାକୁ ବି ଆଗ୍ରହ

ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଶୁଣି ସାରିବା ପରେ ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଜାତ ହେଉଛି, —ପ୍ରଚାରକ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ସେପରି କଲେ ଧର୍ମ ବୁଡ଼ିଯିବ ନା ! ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁତ୍ୱ ମୁସଲମାନ ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ତାଡ଼ନାରେ ଟିକିଏ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚିଛି ସେତକ ବି ଲୋପ ହୋଇଯିବ ନା ! ପିତୃ-ପୁରୁଷ ନରକରେ ପଡ଼ିଯିବେ ନା ! ଏହି ଭୟରେ ଦେଶର ସାଧାରଣ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ନେତାଙ୍କର ଉପଦେଶକୁ ବି ଶୁଣି ନ ଶୁଣିଲା ପରି ରହି ଯାଉଛନ୍ତି । ନିଜର ପରମ୍ପରା ଶକ୍ତି ଯାଉଥିବାରୁ ଏମାନେ ନିଜେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କର ଏ ଦୁର୍ବଳ ସ୍ଥାନ ବୁଝି ନ ପାରି ପ୍ରଚାରକମାନେ ସନ୍ଦେହ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥହାନି ଭୟରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାକୁ ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ଏ କଥାର ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା ପରେ କରାଯିବ ।

ଅତୀତରେ ଅବସ୍ଥା

ଏଠାରେ ଏତିକି ମାତ୍ର କହିଲେ ହେବ ଯେ ଜାତିଭେଦ ଯୋଗୁଁ ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥର ଉଠାଣ ବିଶେଷ ହେଉ ନାହିଁ । ଗାଁ ଗହଳରେ ଜାତିଭେଦର ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିସର ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ, ଯେ ଯେତିକି ଉଚ୍ଚ ଜାତି ସେ ସେତିକି ଦରିଦ୍ର ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟରେ ସେହି ଉଚ୍ଚମାନେ ସନ୍ତୋଷ ବା ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ବରଂ ତାହା ଥିଲେ, ମ୍ଲେଚ୍ଛଙ୍କୁ ବଶ କରିବାରେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା ରହନ୍ତା । ଶିବାଜୀ ଶୂଦ୍ର ଥିଲେ; ତାଙ୍କୁ ଅଭିଷିକ୍ତ କରିବାରେ ସେ କାଳରେ ୫୦ ଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଥିଲା; ରାଜକୋଷ ଏକବାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା; ତେଣୁ ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ଲୁଟ୍‌ତରାଜ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ବୋଲି

ଇଂରେଜ ପ୍ରଭାବରେ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିବା ଇତିହାସରେ ଲେଖାଅଛି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ତ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ପୂର୍ବ ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ଅନେକ ରାଜା କ୍ଷତ୍ରିୟ ନ ଥିଲେ । ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି, କଏ କରଣ ଥିଲୁ ତ କଏ ମାଳି ଥିଲା ; କେଉଁ କେଉଁଠି ଶୁଣି ଥିଲେ ତନ୍ତୀ, ସଅର, ଭୂୟାଁ, ବଆଳ, ଗଣ୍ଡ ଓ ନାଗ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୁରସ୍କୃତ ହେବାରୁ ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତ୍ରିୟ କରିଦେଲେ ବୋଲି ଆଧୁନିକ ଇଂରେଜୀଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବହିରୁ ଶିଖିଛନ୍ତି । ଶିବାଜୀ ବା ଏ ରାଜାମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଶୋଗଃ ଥିଲେ ବୋଲି ସେଥି ଏମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଜାତି କରି ହୋଇଥିଲା ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ମନାଇବା ସକାଶେ ଯାଗ, ହୋମ, ଅତିଥିବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା, ସେକଥାକୁ ଆଜିକାଲି ଲୋକେ ଆଉ ସେସବୁ ଜାଣନ୍ତି, ଭୁଲିଯାଇ ଦେଲେ ସମାଜ ଭିତ୍ତି ହୋଇ ମୂଳ ଟଳାଉଛନ୍ତି । ଏହାର କାରଣ ନିଜ ଅତୀତ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ।

ଧର୍ମ ଗଡ଼ୁଗଡ଼ୁ—

ସେ ଯାହାହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଜାତିଭେଦର ପ୍ରଧାନ ଆଧାର ହେଉଛି ମନ ଉପରେ—ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକ ସ୍ୱସ୍ଥ ହେଉଛି, ତାହାର କୋଟାଏ ଜଣ ମୌଳିକ ସମ୍ପତ୍ତି ହାତରୁ ଖସି ଯାଉଛି ସତ୍ୟ ; ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକର ମନରେ କ୍ଷୋଭ ବଢ଼ୁଛି ସେ ତାହାର କୋଟାଏ ଜଣ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପାଉଣା ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକେ ଠକି ନେଉଛନ୍ତି । ଏଣେ ସଂସ୍କାରକମାନେ ଓ ଆଜିର ଏକ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ନିଜର ଧର୍ମ ଦେଉଳରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଧରି ବସିଛନ୍ତି, ହରିଜନ ଦେଉଳରେ ପଶୁ । ହରିଜନର ଏପରି ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଯେ ତାହାର ଦେଉଳକୁ ଯିବାକୁ ବଳ ନାହିଁ କି ବେଳ ନାହିଁ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନମାନେ ଜାତିଭେଦ ଦୂର କରିବା ନାମରେ ହରିଜନଙ୍କର କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ଛୁଡ଼ାଇ ନିଜ ଧର୍ମକୁ ନେଇଯାଉଛନ୍ତି । ଏବେ ସାଆନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବାଳୁର ଧାରଣ କରୁଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୁଲ୍ ବାଣ୍ଡିଁଶିଆ ଲୁଣିବା ଫଳରେ ଶାଙ୍ଖ ଓ ଜମ ଯାଉ ବାନ୍ଧି ବସିବାର ଆଶଙ୍କା ହେଲାଣି । ଦୁଃଖୀଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବଢ଼ୁଛି ଏବଂ ସେମାନେ ସମାଜରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅସହାୟ ହେଉଛନ୍ତି ।

ସଂସ୍କୃତିକୁ ଧରି ସଂସ୍କାର କର

ଚିନ୍ତାଶୀଳଙ୍କର ଏ ଭ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ଲୋକସାଧାରଣ ଯେପରି ବୁଝିବେ ସେପରି ଏ ସମସ୍ୟାର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ବୈଦେଶିକ ଯୁକ୍ତି ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ଏ ଦେଶରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ପଶିଛି । ତାହା ଯେପରି ମନର ତଳରେ ପ୍ରବେଶ କରୁଛି, ସେ କଥା ଦେଖି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମସ୍ତେ ଗ୍ରହଣ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରିବା ଦୁଃସାହସିକତା ହେବ । ସାହେବ ହେଲେ, ନକଲି ହେବା ନା ଅସଲ ହେବା ତାହା ବି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ।

ଦେଶର ଶକ୍ତିରେ ଦେଶୀଲୋକେ ପ୍ରଭାବିତ ହେବେ । ଏ ଦେଶର ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ମନକୁ ଯୁଗର ଡାକ ଶୁଣାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆମ ଚିରନ୍ତନ ସଂସ୍କୃତିର ମାଧ୍ୟମରେ । ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ସ୍ମୃତି, ପୁରାଣ ଓ ଇତିହାସମାନଙ୍କୁ ମୂଳଦୁଆ କରି ବର୍ତ୍ତମାନର ସମାଜ ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ପୁରାଣ ନାମ ଶୁଣିଲେ ଅନେକେ ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି ଅତୀତକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଡାକରା ହେଉଛି; କହୁଛନ୍ତି, ଉଡ଼ାଜାହାଜରେ ଚଢ଼ି ଆରୋହିଲାବେଳେ ଆମେ ଆମର ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ି ୫୦୦୦ ବର୍ଷ ପଛକୁ ଠେଲିବା, ଏହା ବଡ଼ ପାଗଳର ପ୍ରଳାପ ।

ଦେଶର ଅଶୀଭାଗ ଯଦି ପାଗଳ, ତେବେ ସେହି କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ନିଜକୁ ସୁସ୍ଥ-ମସ୍ତିଷ୍କ ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପାଗଳାଗାରଦକୁ ଟଣା ହେବାର ସେ ଆଶଙ୍କା ଅଛି ! ଘାଣୀ ସେହିଁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ଗାଡ଼ି ସେହିଠାରେ ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଘାଣୀ ମଙ୍ଗି ଗାଡ଼ିଭିତରେ ଶିଢ଼ିଯାଇଲେ ଯୀନା ଯେତେ ଭଲ୍ଲା ସେତେ ଜୋରରେ ଗାଣ୍ଡି ଚଳାଇବ । ଅବଶ୍ୟ ତେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଘାଣୀକୁ ମଙ୍ଗାଇବାକୁ ହେବ ! ଆମ ଦେଶର ଅନେକ ଲୋକ ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗର ଚାଖାଚାଖି ଅଛନ୍ତି । ବହୁକାଳର ମୃତ ମହୋତ୍ସବ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ଭାବରେ ଚଳୁଛି । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ଓ କୁମ୍ଭମେଳା ପ୍ରଭୃତିର ଭିଡ଼ ଏତେ ବଢ଼ୁଛି ଯେ ଲୋକେ ମାଡ଼ିଚକଟି ହୋଇ ମରୁଛନ୍ତି ।

ଯୌବନରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼ାଇ କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଶେଷର ବୟସରେ ଏହି ଭଣ୍ଡିଦିନର ଚଣ୍ଡି ଚଟପଟ ହେଉଛନ୍ତି । ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବଡ଼ ହାକିମମାନେ ଯେଉଁ ନିରର୍ଥକ କର୍ମକାଣ୍ଡରେ ମାତୁଛନ୍ତି ତାହା ଦେଖି ପିଲାଙ୍କୁ ଯେତେ ହସ ମାଡ଼ୁଛି ନିଜ ବାପଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ମାଡ଼ୁଥାନ୍ତା ! ସ୍ୱୟଂସ୍ଥିତ 'ବ୍ରାହ୍ମଣ' ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଧୋଉଛନ୍ତି, କୁମ୍ଭମେଳାରେ ବୁଡ଼ ପକାଉଛନ୍ତି, ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ନ ଥିଲେ ବି ଶାସ୍ତ୍ରୀ ମୁଣ୍ଡିଏ ଛୁଆଁ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଦେଖିଲେ ଏ ଲୋକଙ୍କ ବି ଜୀବନର ଗତି ବଦଳାଇ ସାର ଦୋହଦୋହାଜ ହେଉଛି । ଏ ସବୁ କ'ଣ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଅସହାୟତାର ପ୍ରକାଶ ? ଏଣେ ପହଣ୍ଡି ବେଳେ, ରଥ ଟଣା ବେଳେ ପିଲାପିଲି, ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଖର୍ଚ୍ଚବର୍ଚ୍ଚ ଭୁଲି ଯାଉଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖିଲେ ଧର୍ମୀର ବି ମୁଣ୍ଡ ନଇଁଯାଏ ; ସନ୍ଦେହ ହୁଏ, ଏ ଆଚାର-ନିରର୍ଥକ କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ ମୂଳରେ କଣ ଗୋଟାଏ ଅଛି ସତ ! ତା ନ ହେଲେ ଏ ସବୁ, ଏ କାଳର ପ୍ରତିଲୋମରେ ଚଳୁଛି

କିପରି ? ଏ ସଂଶୟ ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଆଲୋଚନା କରି ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ବଳିଷ୍ଠତା କେଉଁଠାରେ ଅଛି ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେବ ଓ ସେପରି ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଯାଇ ମୂଳ ଗଣ୍ଠିକୁ ଧରି କେଉଁଠି କପଡ଼ କାଟଛାଣ୍ଟ କଲେ ଚଳିବ, ତାହା ଜଣା ପଡ଼ିବ ।

ହିନ୍ଦୁ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ସ୍ୱାଗତ କରେ

ଏ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିର ଆତ୍ମା ଯାହା ହେଉ ଥାଉ ତେବେ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି ତାହା ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ସମାଜକୁ ଗ୍ରାସ କରିଛି ତେବେ ରୋଗ ଭଲ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଉ, ରୋଗୀକୁ ମାରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ନ କର । ଦେଶ କାଳ ପାତ୍ରକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଆଗରେ ରଖି ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପଦ୍ଧତି ଏ ଦେଶରେ ବହୁ କାଳରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । କାଳର ପ୍ରୟୋଜନରେ ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ସଂସ୍କାରମାନ ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେବି । ସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାନ୍ତରେ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଓ ଯବନମାନେ ପଶି ନାରୀଧର୍ଷଣ କଲେ । ବହୁନାରୀ ସମାଜଚ୍ୟୁତ ହେଲେ । ଏଥିରେ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ମୁନି ଋଷିମାନେ ସେତେବେଳର ମୁନିସତ୍ତମ ଦେବଳଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଗିଲେ । ଦେବଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଲେ—ଏହି ନାରୀମାନଙ୍କୁ ପାରିଲେ ଘରକୁ ଫେରାଇ ଆଣ । ମାସିକିଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ ନାରୀର ଶୁଦ୍ଧି ହୋଇଯିବ—'ରଜସା ଶୁଦ୍ଧ୍ୟତେ ନାରୀ'; ଯଦି କାହାର ପେଟରେ ପିଲା ଅଛି, ତେବେ ପିଲା ଜନ୍ମ ହେବା ଯାଏଁ ଗର୍ଭିଣୀକୁ ଅଲଗା କରି ରଖ । ପିଲା ଜନ୍ମ ହେଲା ପରେ ତାକୁ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଘରେ ଦେଇ ନାରୀକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଏପରି ଉଦାରତା ସ୍ମୃତିମାନଙ୍କରେ ଥିବାଠାରେ ସମାଜସ୍ୱ

ସଂସ୍କୃତି ଆଜି କି ନୂତନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରିବ ? କିନ୍ତୁ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍ତରରେ ହେବା ଉଚିତ ।

ଧାର୍ମିକ ଜନସାଧାରଣ ଆଶୀର୍ବାଦ କରନ୍ତୁ

ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜାତିଭେଦ ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ବିଷୟ ଏ ପୁସ୍ତକରେ ଜଣିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ଆଜି ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି ସେପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବେ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ ଓ ଯଦି ହୋଇଥିଲା ତାହା କି ସ୍ତରରେ ହୋଇଥିଲା, ସେଥି ସୃଷ୍ଟି, ବର୍ତ୍ତମାନର କାଳ ଓ ପାତ୍ରରେ କ'ଣ କରିବା ଉଚିତ ଓ କିପରି କରିବାକୁ ହେବ ତାହାର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା ହେଲେ ଯାଇ ଜାତ୍ୟଭିମାନୀ ଓ ସଂସ୍କାରକ ଉଭୟଙ୍କର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନରେ ସୁବିଧା ହେବ । ଏହି ବିଷୟ ଯଥାଯଥ ସ୍ତରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର ପାତ୍ର ମୁଁ ନୁହେଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବେଶିକା ପାସ୍ କରିନାହିଁ ବୋଲି ନିଜେ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛି । ଉଡ଼ୁପରେ ସାଗର ତରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବା ବେଳେ ଏତିକିମାତ୍ର ଭରସା ଯେ କୂଳରେ ରହିଥିବା ସମର୍ଥ ନାବିକମାନେ ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଧାଇଁଆସି ପାରିବେ—ଅବଶ୍ୟ ଯଦି ଏ ଉଦ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ ଥାଏ । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ, ଏ ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛି, ତାହା ଯଦି ସତ୍ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ଧାର୍ମିକ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ନିଶ୍ଚୟ ମିଳିବ ।

ଏ ପୁସ୍ତକରେ ତଥ୍ୟ ବୋଲି ଯାହା ଦିଆଯାଇଛି, ତାହା ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତଥ୍ୟ ଭଳି ଦିଶିଛି । ଏହା ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନ୍ୟ ରୂପରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇପାରେ । ଧର୍ମର ତତ୍ତ୍ୱ ଗୁହାରେ ନିହିତ ଓ ଏକ ବିଷୟ, ସବୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏକ ରୂପେ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇ-ନାହିଁ । ସ୍ଥୂଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ।

ଏଠାରେ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେବି । ଉତ୍ତରକାଣ୍ଡରେ ଅଛି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶୂଦ୍ରମୁନିଙ୍କୁ ମାରିଥିଲେ । ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ଏଥିରୁ ବାହାର କରନ୍ତି ଯେ ତ୍ରେତାଯୁଗରେ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ତପସ୍ୟା କରିବାର ଅଧିକାର ନ ଥିଲା ; ଥିଲେ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଶୂଦ୍ର ମୁନିଙ୍କୁ ମାରିଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ଶମ୍ବୂକ ବୃତ୍ତିଙ୍କର ଓ ତାଙ୍କ ତପସ୍ୟାର ପ୍ରକାର ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଷୟରେ ରାମାୟଣରେ ଯାହା ଲେଖାଅଛି, ସେଥିରୁ ପରିଷ୍କାର ଜଣାପଡୁଛି, ତାଙ୍କଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ସ୍ୱଭାବ ନଥିଲା; ସେ ମୁଣ୍ଡକୁ ତଳକରି ଗୋଡ଼ ଉପରକୁ ଟେକି, ଦେବତା ହୋଇପିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ଏହା ଘୋର ତାମସିକ ବୃତ୍ତି—ଶୂଦ୍ରବୃତ୍ତି । ତେଣୁ ଶୂଦ୍ର ମୁନିକୁ ମାଇବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବା ଦେଖି ନୁହେଁ, ମୁନିଠାରେ ଶୂଦ୍ରତ୍ୱ ଦେଖି ଶ୍ରୀରାମ ଶମ୍ବୂକଙ୍କୁ ମାଇଲେ ବୋଲି ଧରିବା ସଙ୍ଗତ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ବିଚାରୁଛି ।

ମନୁସଂହିତାର "ଶୂଦ୍ରାସ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୀନଃ"କୁ ଅର୍ଥ କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ଯେ, ଶୂଦ୍ରମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କାମ କରିବା ମନୁ ପସନ୍ଦ କରି ନାହାନ୍ତି । ମନୁସ୍ମୃତି, ଅନ୍ୟ ସ୍ମୃତି ଓ ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ଏ ବିଷୟରେ ଯାହା ଲେଖା ଅଛି ତାହାର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟରେ ଅର୍ଥ କଲେ, ଉପରୋକ୍ତ ବାକ୍ୟର ଅର୍ଥ ହେବ, ବ୍ରାହ୍ମଣର ଭାବ ନ ଥାଇ ଖାଲି ତାହା ପାଳନ କରୁଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ସମାନ । ସେହିପରି ପରାଶରରେ ଅଛି, ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅନେକ ଦୋଷ ଥିଲେ ବି ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଶୂଦ୍ରର ଅନେକ ଗୁଣ ଥିଲେ ବି ସେ ଶୂଦ୍ର । ଯଦି କେହି ମାନେ ଏ କଥାର ସେପରି ଅର୍ଥ କାହାନ୍ତି, ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଅନେକ ବାକ୍ୟ ପରାଶର ସଂହିତାରେ ମିଳିବ । ପରେ ଏହିପରି କେତେ କଥା ପରାଶର ସଂହିତାରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଛି । ସେ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ

ମନେ ହେଉଛି, ଉପଦେଶର କଥାର ମର୍ମ—ବ୍ରାହ୍ମଣର ବହୁତ ଗୁଣ, କେତେକ ଦୋଷ ଅଛି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଅବଜ୍ଞା କରିବ ନାହିଁ, କାରଣ ଏ ଦୋଷ ସବୁ ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନେକ ଗୁଣ ସେ ଅଛି । ସେହିପରି ଶୂଦ୍ରର ଅନେକ ଗୁଣ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱ ପାଇବାକୁ ହେଲେ ଆହୁରି ଗୁଣ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଆଜି ସାଧାରଣତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣନାମଧାରୀ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥାଉଁ ସେମାନେ ସିନା ଶୂଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ବିଶେଷ ପୃଥକ ଜଣାପଡ଼ନ୍ତି ନାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅସଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବା କି କଷ୍ଟ, ତାହା ବହିସ୍ଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରବାଦରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି ତାହା ଥିଲେ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ତାହା ନଥାଇ ଖାଲି ଚିତା ପଇତା ବାଲାଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ "ବ୍ରାହ୍ମଣବ୍ରୁବଃ" ଅର୍ଥାତ୍ ନାମମାତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଶଠ ବୃତ୍ତିରେ ଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଚଣ୍ଡାଳଠାରୁ ଅଧମ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ଏହିପରି ଖାଲି ସେ ଏକ ବିଷୟରେ ଭିନ୍ନ ମତ ଅଛି ତାହା ନୁହେଁ, ଏକ କଥାର ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ବି ହୋଇପାରେ । ଏ ଯୁଗକୁ ଯାହା ଭଲ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି, ମୁଁ ସେହିପରି ନିଜର ଦେଇଛି ଓ ଶାସ୍ତ୍ର-ବାକ୍ୟର ସୁନିଶ୍ଚିତ ଅର୍ଥ କରିଛି । ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ମନେ କରିବେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଅନୁରୋଧ, ସେମାନେ ନିଜ ମତ ପ୍ରତିପାଦନ କରନ୍ତୁ । ଏ ପୁସ୍ତକରେ ଯାହା ମୁଁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି, ତାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ଦାବି କରିବାର ଇଚ୍ଛା ମୋର ନାହିଁ । ମୋର ଏତିକି ମାତ୍ର ଆଶା, ଏ ବିଷୟରେ ଅଧିକାରୀମାନେ ଚିନ୍ତା ଚଳାଇବେ ।

ଚିନ୍ତାମଣି ମିଶ୍ର ।

ତା ୧୫ । ୮ । ୫୫

ଆମ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜାତିଭେଦ

ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା

ଆମ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ପ୍ରମାଣକୁ ଧରିଲେ ଭାରତର ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତା ବହୁ ପୁରାତନ । ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣରେ ଏହାର ବୟସ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ବର୍ଷ ବୋଲି ଧରା ଯାଇଛି । ମିଶର ଓ ବେବିଲନ୍ ସଭ୍ୟତାର ଏହା ସମସାମୟିକ । ଏଇ ଦୁଇ ସଭ୍ୟତାର ଆଜି ଚିହ୍ନ ବର୍ତ୍ତି ନାହିଁ । କାଳର ଉତ୍ଥାନ ପତନରେ ଏ ଦୁଇଟି ଲୋପ ହୋଇ ଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତା ଅଦ୍ୟାପି ବଞ୍ଚିଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ଭାରତବାସୀ, ଅଙ୍ଗାରର ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଝଦେଇ ପୃଥିବୀ ଉପରକୁ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସଭ୍ୟତାର ସନାତନତ୍ୱ ଦେଖି ଚକିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତିର ଅକାଟ୍ୟ ଜୀବନ

ଅବଶ୍ୟ ବେଦ ସମୟରେ ଏ ସଭ୍ୟତାର ରୂପରେଖ ଯାହା ଥିଲା ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । କାଳ ଓ ପାତ୍ରକୁ ବୁଝି ସଭ୍ୟତାର ରୂପାନ୍ତର ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଅସଲ ମର୍ମ ସେହିପରି ରହିଛି । ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ବିଦେଶୀ ଲୋକେ ଆସି ଭାରତକୁ ଲୁଟି ଓ ଦଖଲ କରିଛନ୍ତି; ନିଜର ସଂସ୍କୃତି ଏ ଦେଶରେ ଲଦି ଦେବାକୁ କମ୍ ଚେଷ୍ଟା କରି ନାହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଦେଶକୁ ଦଖଲ କରି ମଧ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ପାରି ନାହାନ୍ତି; ଏଠା ଲୋକଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିକୁ ବଦଳାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନିଜେ ବଦଳି ଯାଇଛନ୍ତି । ଅନେକେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଭିତରେ ନିଜେ ସାମିଲ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁସଲମାନଙ୍କ-ପରି ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଧର୍ମକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ

ହିନ୍ଦୁର ସଭ୍ୟତା ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଗ୍ରହଣ କରି ସାରନ୍ତି । ଇଂରେଜ, ଧର୍ମ, ସଭ୍ୟତା ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରଖିବାକୁ ଯାଇ, ସେଥିରେ ବାଧ ହୋଇ ନିଜେ ଆଡ଼େଇ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କୃତି ବା ଧର୍ମର ଏ ଅଦ୍ଭୁତଶକ୍ତି ବାହାରର ଲୋକେ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏ ଯୁଗର ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ସଂସ୍କାରକ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରିବାକୁ ଯାଇ ନିଜେ ଉତ୍ପାଟିତ ହୋଇଛନ୍ତି ବା ଛିଟିକି କରି ଦୂରରେ ଫୋପାଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଡ଼େଇ ଦେଇଛି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସଂସ୍କାରକୁ ସ୍ୱାଗତ କରି ନେଇଛି । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଅହିଂସା ଓ ଜାତିଭେଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲୋକମତକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁ ଦଶ ଅବତାର ଭିତରେ ଗଣାଇ ପୂଜା କରୁଛି, କିନ୍ତୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଭାରତରେ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ରାମମୋହନଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ ନାମରେ ଟିକା ନାହିଁ, ଆଉ ପୂର୍ବର ବ୍ରାହ୍ମଙ୍କଠାରୁ ଏ ଯୁଗର ଶିକ୍ଷିତ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଚାଲିଚଳନରେ ବିଶେଷ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି ? ଆଜି ସହରରେ ରହୁଥିବା ସବୁ ହିନ୍ଦୁ ବିଚାରରେ ବ୍ରାହ୍ମବୋଲି କହିଲେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞ ଆପତ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଅପରପକ୍ଷେ ଚୀନ ଓ ଜାପାନର ଲୋକେ ନାମକୁ ମାତ୍ର ବୌଦ୍ଧ, କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଅହିଂସା ସେ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରେ ଆଦ ପାଇନାହିଁ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତ ମାଂସାଶୀ, ଏଣ୍ଡୁଅ, ଝିଟିପିଟି ମଧ୍ୟ ଖାଦ୍ୟମାଂସର ତାଲିକାଭୁକ୍ତ । ଆମ ଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଲୋପ ହୋଇଛି, 'କିନ୍ତୁ ଜୀବେ ଦୟା' ଏତେ ପ୍ରବଳ ଯେ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୃଗମାଂସ ମଧ୍ୟ

ଅମେଧ । ଆମପରି ଯେଉଁମାନେ ମାଛମାଂସ ଖାନ୍ତି ସେମାନେ ବି ମାନନ୍ତି ନ ଖାଇଲେ ଭଲ * । ହିନ୍ଦୁ ଯୁଗରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟେ, ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁ ଦେଇଛନ୍ତି, ତଥାପି ଯୁଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତା, ନିଜର ଭାଷା, ସ୍ୱକୀୟ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଧର୍ମ, ଏ ଦେଶରେ ଲଦିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନିଜେ ପରାଭୂତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଆମ ଧର୍ମର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ

ଏହାର କାରଣ ବିଶେଷ ଭାବେ ଆଲୋଚନା କରିବାର ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ । କେବଳ ଏତିକି କହିଲେ ହେବ ଯେ, ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ସନାତନ ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ସେ ତତ୍ତ୍ୱ କଣ, ତାହା ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଏଠାରେ ଖାଲି ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରେ ।

ଇଂରେଜୀରେ ଧର୍ମ (Religion) କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ, ଆମ ଧର୍ମ ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ତହିଁରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଓ ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଉଭୟ ଧର୍ମରେ ପରମେଶ୍ୱର, ଉପରେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କୁ ଠିକ୍ ବାଟରେ ଚଳାଇବାକୁ ସେ ପୁତ୍ର ବା ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କ ଶାସନରେ ରହି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଓ ମୁସଲମାନ୍ ଭଗବାନଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ବା ନିଗ୍ରହ ପାଇବା । ହେଇ ଆଶାରେ ତାଙ୍କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଚଳିବାକୁ ହେବ । ଆମ ଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ବିଶ୍ୱାସ କାହାରି କାହାରି ଅଛି, ନାରାୟଣ କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ରରେ ଅନନ୍ତ ଉପରେ ଶୟନ କରି ଅଛନ୍ତି, ଓ ତାଙ୍କରି ଇଚ୍ଛାରେ ବା ଇଙ୍ଗିତରେ ସଂସାର ଚଳୁଛି । କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଓ ଇସ୍‌ଲାମ ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ

* ନ ମାଂସଭକ୍ଷଣେ ଦୋଷୋଃ ନ ମଦ୍ୟେ ନ ଚ ମୈଥୁନେ
ପ୍ରବୃତ୍ତିରେଷା ଭୂତାନାଂ ନିବୃତ୍ତିସ୍ତୁ ମହାଫଳା ।

ଯାହା ବୋଲି କଳ୍ପନା କରୁଥାଉଛନ୍ତି, ତାହା ଯେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ସେ ଆଉ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ବା ମୁସଲମାନ ବୋଲାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଇଁକି ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଓ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଯେ ଖାଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ, ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କ୍ୟାଥୋଲିକ୍‌ମାନଙ୍କର ଏବେ ଗୋଟିଏ ଫର୍ଦ୍ଦୁଆ ବାହାରିଛନ୍ତି, ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମଦାତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମରିୟମ ସ୍ୱଦେହରେ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ବୋଲି ଯେ ନ ମାନିବ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କ୍ୟାଥୋଲିକ୍ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେବ ନାହିଁ । ଏପରି ବିଶ୍ୱାସରେ ହିନ୍ଦୁ ବନ୍ଧା ନୁହେ । ଈଶ୍ୱର ଖାଲି ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ବନ୍ଧାଇ ରହିଥିବା ସ୍ୱୀକାର କରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଈଶ୍ୱର ଭୂତରେ ଅନନ୍ତ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହିନ୍ଦୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ମତବାଦ ରହିଛି ; ସେଥିରୁ କୌଣସିଟା ମାନିବା ନ ମାନିବା ଲୋକର ରୁଚି ଉପରେ କଥା । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଏଥିରେ ବାଧେ ନାହିଁ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲାଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର କେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବିଶ୍ୱାସ ବା କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ସେ କଥାରେ ବିଶେଷ ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଯୀଶୁ ଓ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଭଗବାନଙ୍କ ଅବତାର ବା ଦୂତ ବୋଲି ମାନିଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଦୋଷ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବା ସତ୍ୟପୀର ପାଳି ହୁଏ, ସେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ସ୍ୱୟଂ ମହମ୍ମଦ । ପାଲାରେ ଅଛି, " ମକ୍କା ସହରେ ଲୁଚି ସତ୍ୟନାରାୟଣ " । ତାଙ୍କୁ ମକ୍କେଶ୍ୱର ମହାଦେବ ବୋଲି କେତେ କେତେ ହିନ୍ଦୁ ମାନନ୍ତି । ଅଲ୍ଲୋପନିଷଦ୍ (ଅଲ୍ଲା + ଉପନିଷଦ୍) ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଉପନିଷଦ୍ ବି ଲେଖା ହୋଇଛି । କଟକର କଦମ ରସୁଲ ଓ କାଳିପଦାରର ବୋଖାରି ସାହେବଙ୍କ ଦର୍ଗାରେ ନୈଷ୍ଠିକ ହିନ୍ଦୁ, ମୁସଲମାନଙ୍କ ହାତରୁ ପ୍ରସାଦ ଖାଉଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ଓ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଯେପରି ପୂଜା ହେଉଛି,

ସେହିପରି ଯଦି କୌଣସି ହିନ୍ଦୁ, ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ବା କ୍ରୁଶର ପୂଜା କରନ୍ତି ତେବେ ସେ ଜାତିଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୁଣବାନ୍ ଈଶ୍ୱରରେ ବିଶ୍ୱାସ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରତିମାପୂଜା ଆମ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । କାଷ୍ଠ, ପାଷାଣର ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଯେଉଁ ଦେବ କଳ୍ପିତ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ପୂଜିଲେ ହଁ, ନ ପୂଜିଲେ କାଠ ପଥର । ଅସଲ କହୁଅଛି ମନର ଭାବ । ଶୁଦ୍ଧ ହୃଦୟରେ ଭଗବାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା କଲେ ସେ କାଠ, ପଥର, ତନ୍ତୁ, ତୃଣ, କୁକୁର, ଗାଭି, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଚଣ୍ଡାଳ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଅଛନ୍ତି * ।

ଆମ ଭଗବାନଙ୍କର ପାଏ ଅନ୍ତର ନାହିଁ

ଖାଲି ଭଲ ମଣିଷଙ୍କଠାରେ ସେ ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି, ବା ତାଙ୍କୁ ସୁଖ ମିଳୁଛି, ତାହା ନୁହେଁ । ଚଣ୍ଡୀ ପୁରାଣ ଯେଉଁଥିରେ କି ଚଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟିର କାରଣ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ସେଥିରେ ଅଛି, "ମା ! ତୁ ସୁକୃତିବନ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ପାପାତ୍ମାଙ୍କ ଘରେ ଅଲକ୍ଷ୍ମୀ, କୃତମନା ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବୁଦ୍ଧି, ସତ୍ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଘରର ପିଲାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଲଜ୍ଜାଭାବ ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉ । ତୋଠାରେ ଆମେ ପ୍ରଣତ ହେଉଅଛୁ । ତୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଳନ କର † । ଜଳମଧ୍ୟ କାହାକୁ ସୃଷ୍ଟିର କର୍ତ୍ତା 'ଗୁରୁ' ନାହାନ୍ତି

* ନ କାଷ୍ଠେ ବିଦ୍ୟତେ ଦେବୋ ନ ପାଷାଣେ ନ ମୃଣ୍ମୟେ
ଭାବେ ହି ବିଦ୍ୟତେ ଦେବ ସ୍ତସ୍ମାଦ୍ ଭାବୋହି କାରଣମ୍ ।

† ଯା ଶ୍ରୀଃ ସ୍ୱୟଂ ସୁକୃତିନାଂ ଭବନେଷ୍ୱଲକ୍ଷ୍ମୀଃ
ପାପାତ୍ମନାଂ, କୃତଧିୟାଂ ହୃଦୟେଷୁ ବୁଦ୍ଧିଃ
ଶ୍ରଦ୍ଧା ସତାଂ କୁଳଜନପ୍ରଭବସ୍ୟ ଲଜ୍ଜା,
ତାଂ ତ୍ୱାଂ ନତାସ୍ମ, ପରିପାଳୟ ଦେବ ବିଶ୍ୱମ୍ ।

ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଭଗବାନ୍ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଛନ୍ତି—ଏହି ଜ୍ଞାନ ସାଧାରଣ ମନରେ ଉପସ୍ଥିତ, ସେହିଁ ସନାତନ ଧର୍ମର ମୂଳ ଭିତ୍ତି ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ ବୁଝେ * । ସ୍ମୃତିକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଇଛନ୍ତି, "ଧର୍ମର ସାରକଥା କହୁଛି ଶୁଣ, ଓ ଶୁଣି କରି ମନରେ ଧରନ । ନିଜ ପ୍ରତି ଯାହା ଖରାପ ବୋଲି ବିଚାରୁଛ, ତାହା ଅନ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଆଚରଣ କରନାହିଁ † । କାୟମନବାକ୍ୟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ମିତ୍ରଭାବ ରଖିବା, ଅପରକୁ ଅନୁଗ୍ରହ କରିବା ଓ (ଯଥାସାଧ୍ୟ) ଦାନ କରିବା ହିନ୍ଦୁର ସନାତନ ଧର୍ମ ‡ ।

ସୃଷ୍ଟିରେ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା—

ଏହି ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ହିନ୍ଦୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କଳ୍ପନା କରିଛି । ହିନ୍ଦୁ ସୁରାସୁର ଧରି ଯାହାକୁ ସର୍ବେଶ୍ୱର ବୋଲି ସ୍ଥିର କରିଛି ତାହାର ସମଷ୍ଟି ଭଗବାନ । ସେହି ଭଗବାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମାନ ହେବାକୁ, ନିଜର ଅନ୍ତରକୁ ଶୋଧ କରି ସେହି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମଷ୍ଟିକୁ ନିଜ ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହିନ୍ଦୁର ଅଧ୍ୟବସାୟ, ପୂଜା, ଭକ୍ତି, ତପସ୍ୟା ଓ ଧ୍ୟାନରେ । ଏହି ସାଧନାରେ ସେ ନିଜର ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ଆଚରଣକୁ ମାର୍ଜିତ କରେ ଓ ଏହିପରି କରୁ କରୁ ମନରୁ ସମସ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥତା ଦୂର କରି, ଭଗବାନଙ୍କୁ ନିଜ

---

* ଭଗବାନ୍ ବାସୁଦେବୋହି ସର୍ବଭୂତେଷ୍ୱବସ୍ଥିତଃ
ଏତଜ୍ଜ୍ଞାନଂ ହି ସର୍ବସ୍ୟ ମୂଳଂ ଧର୍ମସ୍ୟ ଶାଶ୍ୱତମ୍ ।

† ଶ୍ରୂୟତାଂ ଧର୍ମସର୍ବସ୍ୱଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱା ଚୈବାବଧାର୍ଯ୍ୟତାମ୍
ଆତ୍ମନଃ ପ୍ରତିକୂଳାନି ପରେଷାଂ ନ ସମାଚରେତ୍ ।
—ଦେବଳସ୍ମୃତି

‡ ଅଦ୍ରୋହଃ ସର୍ବଭୂତେଷୁ କର୍ମଣା ମନସା ଗିରା
ଅନୁଗ୍ରହଶ୍ଚ ଦାନଞ୍ଚ ସତାଂ ଧର୍ମଃ ସନାତନଃ ।

ଭିତରେ ବା ନିଜଠାରେ ଦେଖେ । ମନ ନିର୍ମଳ ହୋଇଗଲେ, କୁକୁର, ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ ଭଗବାନ ଦିଶନ୍ତି ; ନିଜଠାରୁ ସେମାନେ ଯେ ଫରକ ଏ ବୁଦ୍ଧି ମନରୁ ଅପସାରିତ ହୁଏ । ସମାଜରେ ଶାନ୍ତି ଆସେ ।

ପ୍ରତିମା ଆମ ନିଜ କଳ୍ପନାସାମଗ୍ରୀ

ଏ ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ସଦାଚରଣ କରିବାକୁ, ଅପରକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ମନେ କରିବାକୁ କେବେ କେବେ ମନରେ ସଦିଚ୍ଛା ଜାତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନାନାପ୍ରକାର ଅଶୁଭ ଚିନ୍ତନାରେ ମଣିଷ ମନରେ ଆତ୍ମପରଭାବ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠେ । କେତେକ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ଅନ୍ୟର ସର୍ବନାଶ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବା ମନୁଷ୍ୟର ସହଜ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୃତ୍ତି ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏହି ବୃତ୍ତିକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁର ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍, ପୁରାଣ ଓ ସ୍ମୃତିର ଶିକ୍ଷା । ଏହି ଶିକ୍ଷା ଅଭ୍ୟାସରେ ଲାଗିଥିବା ସକାଶେ ପୂଜା, ସ୍ତୁତି ଓ ପାଠ ସ୍ତୋତ୍ରାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଏହା ଅଭ୍ୟାସରେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ସେ ସ୍ତୁତି ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଦୋଷ ମାଗିଛନ୍ତି, "ହେ ଦେବ ! ଆପଣଙ୍କର ରୂପ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଧ୍ୟାନରେ ଆପଣଙ୍କର ରୂପ କଳ୍ପନା କରିଛି । ଆପଣଙ୍କର ମହିମା ଅନିର୍ବଚନୀୟ, ମୁଁ ସ୍ତୁତିରେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଆପଣଙ୍କ ଅନିର୍ବଚନୀୟତା ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛି । ପୁଣି ଆପଣ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ହୋଇଥିଲେହେଁ ମୁଁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରି ଅର୍ଥାତ୍ ତୀର୍ଥରେ କେବଳ ଆପଣ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଧରି ନେଇ, ଆପଣଙ୍କ ବ୍ୟାପିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛି । ଏହି ତିନୋଟି ଦୋଷ କରି ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ମହିମାକୁ ଛୋଟ କରିଛି, ସେଥିପାଇଁ, ଜଗଦୀଶ !

ମୋତେ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ ।" * ଜଗଦୀଶଙ୍କ ତାଙ୍କୁ ଡାକିବାପାଇଁ ସ୍ତୁତି ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିବା ହେତୁ, ଏ ଦୋଷ ଦୋଷରୂପେ ଗଣ୍ୟ ନ ହେବ ବୋଲି ଆମର ବିଶ୍ୱାସ । ଯେଉଁଦିନ ଯାଏ ମନ ବାହାରେ ନ ପଡ଼ୁଛି ସେଦିନ ଯାଏ ଏସବୁ ପ୍ରୟୋଜନ ; ମନ ବାହାରେ ପଡ଼ିଗଲେ ଏସବୁ କ୍ରିୟା ଲୁପ୍ତହୁଏ । ତାହାର ମୋକ୍ଷ ହୋଇଗଲା । ଏହି ମୋକ୍ଷ ଏହି ସଂସାରରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଆଚରଣରେ ସଂସାର ଧର୍ମ ଭିତରେ ମିଳିଥାଏ । ମୋକ୍ଷ ପାଇବା ପାଇଁ, ସଂସାର ଛାଡ଼ିବା ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ; ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଚରଣରେ ଶୁଦ୍ଧି ଆସିଗଲେ ମୋକ୍ଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି † ।

ଏ ମୂଳ କଥାଟି ବୁଝି ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜାତିଭେଦର ସ୍ୱରୂପ ଜାଣିଲେ ତାର ବିଚାର ଠିକ୍ ହେବ ଓ ହିନ୍ଦୁସମାଜରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବ ।

ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାତି

ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଭଗବାନ ମାନବୀୟ ବୃତ୍ତି ଓ ଉପଯୋଗିତା ଦେଖି ଗୁଣ କର୍ମରେ ବା ବର୍ଣ୍ଣରେ ଚାରିଭାଗ କରିଥିଲେ ‡ । ଏ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା କିପରି ? ଭଗବାନ କରାଇଲେ, କିନ୍ତୁ କଲେ ବ୍ରହ୍ମା ।

---

* ରୂପଂ ରୂପବିବର୍ଜିତସ୍ୟ ଭବତୋ ଧ୍ୟାନେନ ଯତ୍ କଳ୍ପିତଂ
ସ୍ତୁତ୍ୟାନିର୍ବଚନୀୟତାଖିଲଗୁରୋ ଦୂରୀକୃତା ଯନ୍ମୟା
ବ୍ୟାପିତ୍ୱଂ ଚ ନିରାକୃତଂ ଭଗବତୋ ଯତ୍ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାଦିନା ।
କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟଂ ଜଗଦୀଶ ତଦ୍‌ବିକଳତାଦୋଷତ୍ରୟଂ ମତ୍କୃତମ୍ ।

† ଆଚାରପ୍ରଭବୋ ଧର୍ମଃ ଧର୍ମସ୍ୟ ପ୍ରଭୁରଚ୍ୟୁତଃ ।

‡ ଚାତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ୍ୟଂ ମୟା ସୃଷ୍ଟଂ ଗୁଣକର୍ମବିଭାଗଶଃ — ଗୀତା

ଭଗବାନ ନିଜର ନାଭିକମଳରୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କର ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ତେଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ପିତାମହ ବ୍ରହ୍ମା । ଜଣକଠାରୁ ଜାତ ହୋଇଥିବାରୁ ଜାତି ଏକ, ପୃଥକ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯେଉଁ ପୃଥକତା ହୋଇଛି, ତାହାର ମୂଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ମାନସିକ ବୃତ୍ତି, ବା କୌଣସି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ କୁଶଳତା * । ଏଣୁ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଜାତି ପ୍ରଣୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜସ୍ୱ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଅ ଯଦି ଏପରି କାମ କଲା ଯାହା କି ବ୍ରାହ୍ମଣ କାମ ନୁହେଁ ତେବେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଜି ଯୁଁ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ନିଜକୁ କହୁଛି ତା ମୂଳରେ ନିଜର ଧାର୍ମିକତା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଥାଇ ନ ପାରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜଗୁଣରେ ହୁଅନ୍ତି, ଅନ୍ୟର ଗୁଣରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇବାର କଥା ।

ଆଜି ଜଣେ ଯଦି ନିଜକୁ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନ ବୋଲି ଦାବି କରେ ତେବେ ସୃଷ୍ଟିର ସମସ୍ତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଜଣେ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନ ହେବାକୁ ହେଲେ, ବାପ ମା ଦୁହେଁ ତ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବା ଦରକାର ; ସେ ଦୁହେଁ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବାକୁ ହେଲେ ତାଙ୍କ ବାପ ମା ଚାରିଜଣ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବା ପ୍ରୟୋଜନ ; ସେ ଚାରିଜଣଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ବାପ ମା ୮ ଜଣ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନ ହେବାକୁ ହେବ—ଏହିପରି ଗାଣିତିକ କ୍ରମବୃଦ୍ଧିରେ, ୮ ରୁ ୧୬, ୧୬ ରୁ ୩୨, ୩୨ ରୁ

---

* ନ ବିଶେଷୋଽସ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣାନାଂ ସର୍ବଂ ବ୍ରାହ୍ମମିଦଂ ଜଗତ୍
ବ୍ରହ୍ମଣାପୂର୍ବସୃଷ୍ଟଂ ହି କର୍ମଭିର୍ବର୍ଣ୍ଣତାଂ ଗତମ୍ ।
—ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତିପର୍ବ ।

ଏ ଦେଶର ତଥା ସୃଷ୍ଟିର ସମସ୍ତ ଶୂଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ ‡ । ତେଣୁ ଜଣେ ଶୂଦ୍ର ଜାତି ବୋଲି ଧରିବାକୁ ଗଲେ, ଅନନ୍ତ କାଳର ସମସ୍ତ ଶୂଦ୍ର ଜାତି ବା ଏକ ଜାତି ବୋଲି ମାନିବାକୁ ହେବ । ଜାତି ପରିଚୟ ପୃଥକ ଥିବା ସ୍ଥଳେ, କାହିଁକି କହି ପାରିବା ଯେ ଜାତି ଜନ୍ମଗତ ?

ସମାନତାର ପରିସର

ଆଜି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟଦେଶରେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି ଯେ ଆଇନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ଲୋକ ସମାନ । ତାହାର ଏତିକି ମାତ୍ର ଅର୍ଥ ଯେ, ଆବଶ୍ୟକ ଯୋଗ୍ୟତା ଥିବା ଜଣେ ଯେଉଁ ସୁବିଧା ପାଇବାକୁ ହକ୍‌ଦାର, ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସେହି ଯୋଗ୍ୟତା ଥାଇ ସେ ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅପର ପକ୍ଷେ ଦୁଇଜଣ ଯଦି ଏକାଭଳି ଦୋଷ କରିବେ, ତେବେ ଏକାଭଳି ଦଣ୍ଡ ପାଇବେ । ପ୍ରତି ଦେଶର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତ ନିଜର ଉନ୍ନତି କରିବା ପାଇଁ ସମାନ ସୁବିଧା ଦିଆଯିବ । ସେ ସୁବିଧାର ଜଣେ ଯଦି ସଦୁପଯୋଗ କଲା ଓ ଅନ୍ୟଜଣେ ନ ପାରିଲା, ତେବେ ସେଇ ଅନୁପାତରେ ସେମାନଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତାର ତାରତମ୍ୟ ହୋଇଥିବ । ସମାନ ସୁବିଧା ପାଇ, ସମାନ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଜଣ, ବଳିଷ୍ଠ ମନୋବୃତ୍ତିରେ ଭିନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇ ପାରନ୍ତି । ଜଣଙ୍କର ଡାକ୍ତର ହେବାକୁ ମନ ହୋଇପାରେ, ଆଉ ଜଣେ ଜଜ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍, ଆଉ ଜଣେ ପୁଲିସ, ଆଉ ଜଣେ ବ୍ୟବସାୟୀ ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରି ପାରନ୍ତି । ମାନସିକ ଶକ୍ତି, ବୃତ୍ତି ଓ ଉପଯୋଗିତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ

---

‡ ଶ୍ରୁତିଂ ଶାସ୍ତ୍ରୀଣ୍ଡେବ: ପିତ୍ରୋର୍ପିତ୍ରୋର୍ଦେଶଃ
ତଦନନ୍ତ୍ରକୁଳାଦୌପାଦ୍ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷା ଜାତିରଞ୍ଜିକା ।

ଚାରି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଲୋକଙ୍କର ବିଭାଗ ନୁହେଁ, ଜନ୍ମର ବିଭାଗ ।

ସବୁଆଡ଼େ ଚାରୋଟି ଜାତି

ଯେ କୌଣସି ଦେଶକୁ ଇତିହାସର ଯେ କୌଣସି କାଳରେ ଖୋଜିଲେ, ଲୋକେ ପ୍ରଧାନ ଚାରୋଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେବାର ଦେଖାଯିବ :— (୧) ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକଙ୍କର ଧ୍ୟାନରେ ମନ—ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବା, ଦେଶ ବିଦେଶର ପଣ୍ଡିତମାନେ କଣ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଅବଗତ ହୋଇ ତା' ଉପରେ ନିଜେ ଚିନ୍ତା କରି ପୃଥିବୀର ଚିନ୍ତାସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧ କରିବା, ଲୋକେ କିପରି ସୁଖରେ ରହିବେ, କିପରି ଦେଶେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ଆସିବ, ସେ ବିଷୟରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାରେ ଏମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ଏମାନେ କ୍ଷମତା ରାଜନୀତିରୁ ଦୂରରେ ରହି ରାଜନୀତିକୁ ପରୋକ୍ଷଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରନ୍ତି । (୨) ଆଉ ଗଣେ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ପ୍ରବେଶ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଖାଲି ଚିନ୍ତା କରିବାରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି ; ସେମାନେ ବରଂ ଚିନ୍ତା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣି ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଦେଇ, ନିଜେ ଚିନ୍ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି । ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଲୋକଙ୍କ ପରି ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ରହି ସମୂହ ମଙ୍ଗଳରେ ସକ୍ରିୟ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି । (୩) ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ, ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ସାଧନାଫଳରେ ମିଳିଥିବା ଜ୍ଞାନକୁ ବ୍ୟବହାର କରି, ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର (ରାଜ-ଶକ୍ତିର) ଦଣ୍ଡ ଆଶ୍ରୟରେ ପ୍ରକୃତି-ଦତ୍ତ ସମ୍ପଦର ଆହରଣ ଓ ସଦୁପଯୋଗ କରି ଦେଶର ଦୈନନ୍ଦିନ ସମସ୍ୟାକୁ ସମ୍ଭାଳନ୍ତି । ଏ ତିନି ଶ୍ରେଣୀଯାକ ଦ୍ୱିଜ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇଥର ଜନ୍ମ । ଥରେ ମା ପେଟରୁ

ଓ ବିଶ୍ୱକୁ ଥର ଅଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ଧକାରରୁ ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ପିଟି ବାହାରନ୍ତି, ସଂସାରରେ ନିଜର ଜୀବନକୁ କୃତାର୍ଥ କରିବା ଶିଖାଏ । ନିଜ ନିଜ ଅଭୀଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏମାନେ ନୂଆ ନୂଆ ବୁଦ୍ଧି ଖଟାଇ ଉତ୍ପାଦନର ସମ୍ଭବ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି, ଏକ କଥାରେ ଏମାନେ ନେତୃତ୍ୱ ନିଅନ୍ତି । ଏପରି ଶ୍ରେଣୀରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ବାହାରି ପଡ଼ନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିଜର ତେଜ ନଥାଏ, ନେତୃତ୍ୱ ଦେବାର କ୍ଷମତା ନ ଥାଏ । ଏମାନେ ଅନ୍ୟର ଆଦେଶରେ କାମ କରନ୍ତି ମାତ୍ର । ଏହିମାନେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ— ଶୂଦ୍ର । ଆମେରିକା ହେଉ, ଋଷିଆ ହେଉ, ସବୁଠାରେ ଏହି ଗୁଣଶ୍ରେଣୀ । ଏ ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ ନଥିଲେ ସମାଜ ତିଷ୍ଠି ନପାରେ । ଆଇନଷ୍ଟାଇନ୍ ସବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଚେଟବା ଚର୍ଚ୍ଚିଲ୍ ଆଇଜେନ୍ ହାଓ୍ୱାର କ୍ଷତ୍ରିୟ, ଫୋର୍ଡ୍ କ୍ରୁପ୍ ବୈଶ୍ୟ, ଓ କଳକାରଖାନାରେ କଲମିଲି କାମ କରୁଥିବା ଲୋକେ ଶୂଦ୍ର । ବିଜ୍ଞାନାଗାରରେ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମାନେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ଶାସନକ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁଲିସ୍ କନେଷ୍ଟବଲ୍, ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୈନ୍ୟ, ଦପ୍ତରରେ କିରାଣୀ, ଓ କଳକାରଖାନାରେ ଶ୍ରମିକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ କୃତିତ୍ୱ ଦେଖାଇ, ଉଚ୍ଚତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଜନ ହେଉଥିବା ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ଦେଲେ, ଉପର ପାହାଚକୁ ଉଠିଯାଆନ୍ତି ।

ଜାତିବିଜ୍ଞାନ

ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଭିତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୂଦ୍ର ବୋଲି ଯେଉଁ ଗୁଣବର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ବିଭାଗ ଠିକ୍ ଏହି ନୀତିରେ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଆଲୋଚନା କଲେ ଜଣାଯିବ । ଏତିକି ଅଧିକା ଯେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅଜ୍ଞାତଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣବିଭାଗ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ହିନ୍ଦୁ ଏହାର ଗୋଟିଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ମହାଭାରତ, ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ, ବରାହ ପୁରାଣ, ବାମନ ପୁରାଣ,
ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ଇତ୍ୟାଦି ପୁରାଣ, ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ ଓ ଭଗବଦ୍ ଗୀତା
ପ୍ରଭୃତିରେ ଏ ବିଷୟର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ବହିର
କଳେବର ବଢ଼ିଯିବା ଭୟରେ ତାହାର ଆବୃତ୍ତିରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ
ମୋଟାମୋଟି କେତୋଟି କଥା ଏଠାରେ କହୁଛି । ମନୁଷ୍ୟ-ମନର
ବୃତ୍ତିକୁ ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରା ହୋଇଛି—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଓ ତମ
ଗୁଣ । ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନରେ ମନ ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ତାହା ହେଲା ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ।
ଖାଲି ଜ୍ଞାନରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ରହି ତଦନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଇଚ୍ଛା
ହେଲେ ହେଲା ରଜୋଗୁଣ । ନିର୍ମଳ ଜ୍ଞାନକୁ ଦୂରରେ
ରଖି ଖାଲି ବିଷୟଭୋଗରେ ମାତିଲେ ହେଲା ତମ ଗୁଣ । ଯେଉଁ-
ମାନଙ୍କର ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ; ଯେଉଁମାନଙ୍କ-
ଠାରେ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ଅପ୍ରଧାନ ଭାବରେ ଥାଇ ରଜୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ
ସେମାନେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ; ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ ତମୋଗୁଣ ଅପ୍ରଧାନ
ଭାବେ ଥାଇ ରଜୋଗୁଣ ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ ବୈଶ୍ୟ ; ଆଉ ଯେଉଁ-
ମାନଙ୍କଠାରେ ରଜୋଗୁଣ ଅପ୍ରଧାନ ଭାବେ ଥାଇ ତମୋଗୁଣ
ପ୍ରଧାନ ସେମାନେ ଶୂଦ୍ର । ତିନିଗୁଣଯାକ ସବୁ ଜାତିରେ ଅଳ୍ପ
ବହୁତେ ଥିବାର ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି । ଶୂଦ୍ରଠାରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ
ନ ଥାଇ ନାହିଁ । ନ ଥିଲେ ସେ ଉପରକୁ ଉଠିବାର ବାଟ ରହନ୍ତା
ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ତାହାଠାରେ ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ, ନ ଥିଲା ପରି ।
ତାହା ବିଶେଷ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହେଲେ ତାହାର ଜାତ୍ୟୁତ୍କର୍ଷ ହେବ ।

ଏ ତ ଗଲା ଗୁଣରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ । କାମରେ ଚାରିବର୍ଣ୍ଣଙ୍କର
ବିଭାଗ କରା ଯାଇଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜ କୁଳୋଚିତ ଆଚାରରେ ରହିବା
ଦରକାର । ପୁଣି ସେ ନିତ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ କରି ପଢ଼ୁଥିବେ ଏବଂ

ପଢ଼ିବା ଫଳରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବେ ତାହା ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଇବେ । ନିଜେ ଯଜ୍ଞ କରିବେ ଓ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଯଜ୍ଞ କରାଇବେ । ଅନ୍ୟତ୍ର, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମାଗିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦାନ କରିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଯଦି କିଏ କିଛି ଖୁସିରେ ଦେଲା ତେବେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଏହି ଛଅଟି କର୍ମ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ଏ ଛଅଟିରୁ କେଉଁଟି ଗ୍ରହଣ ବାଦ ୫ଟି କରି-ପାରିବେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କ୍ଷତ୍ରିୟମାନେ ରାଜ୍ୟଶାସନର ଦାୟିତ୍ୱ ମୁଣ୍ଡାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଶାସନ ଚଳାଇବା ସକାଶେ ଓ ନିଜର ଜୀବିକା ସକାଶେ କର ଆଦାୟ କରି ପାରିବେ ଓ ଦୋଷୀଙ୍କୁ ଜୋରିମାନା କରି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ପାରିବେ । ବୈଶ୍ୟମାନେ କୃଷି, ଗୋପାଳନ ବାଣିଜ୍ୟାଦି ବୃତ୍ତି କରିବେ, କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଆଚରଣାଦି ଉପରେ ଯାହା ପରାମର୍ଶ ଦେବେ ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ପାଳିବାକୁ ହେବ । ଶୂଦ୍ର ଏହି ତିନି ଜାତିର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ଜୀବିକା ଅର୍ଜନ କରିବେ ।

ଅନ୍ୟଠାରୁ ଦାନ ଗ୍ରହଣକରିବା ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହା ନାପସନ୍ଦ କରିବା ଦୃଷ୍ଟବ୍ୟ । ପରିଗ୍ରହ ନୀଚବୃତ୍ତି ବୋଲି ସବୁବେଳେ ଅନାଦୃତ ହୋଇଛି । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଦାନ ଦିଆଯାଏ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଭଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା, ନେପାଳର ରାଜା ୰ ତ୍ରିଭୁବନଙ୍କ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ମୃତଶଯ୍ୟାଦାନ ନେବାପାଇଁ ନେପାଳର କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ ମିଳିଲେ ନାହିଁ । ସାରି ବହୁମୂଲ୍ୟ ଦାନ— ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଖଟ, ପଲଙ୍କ, ସୁନାରୂପା ତୋଳି ଦୁଇଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଉପରେ ଦକ୍ଷିଣା ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା । ନେପାଳ

ରାଜଧାନୀ କାଠମାଣ୍ଡୁରେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀରୁଦ୍ରଦେଶରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବସ୍ତ୍ର-ଦୋକାନ କରିଥିଲେ, ସେ ବାହାରିଲେ। ତାଙ୍କୁ ଦାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ଗୋମତୀ ନଦୀ ପାର କରି ଦିଆଗଲା, ତାଙ୍କ ମୁହଁ ନେପାଳ ରାଜ୍ୟରେ ସେପରି ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାରରେ କେବେ ନ ପଡ଼େ! ମାଟିକରି ଚଳିବାକୁ ସେମାନେ ପସନ୍ଦ ନ କରିବେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବୃତ୍ତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି:—(୧) ସେମାନେ କୃଷି, ଗୋପାଳନ ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୃତ୍ତି କରିପାରିବେ; (୨) ନ ମାଗୁଣୁ ଯଦି କେହି କିଛି ଧନ ଦେଲେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ; (୩) ଘରକୁ ଯାଇଁ ଚାଉଳ ମାଗି ଆଣି ପାରିବେ; (୪ କ) ଧାନ କଟା ହେଲା ବେଳେ ଯେଉଁ ଧାନକେଣ୍ଡା ଛିଣ୍ଡିଯାଏ ତାହାକୁ ଚାଷୀ ଯଦି ନେବାକୁ ନ ଚାହେଁ ତେବେ ତାହା ନିଜେ ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିବେ, (୪ ଖ) ହାଟ ଓ ବଜାରରେ ପଡ଼ିଥିବା ଶସ୍ୟକଣା ଗୋଟାଇ ନେଇ ପାରିବେ। ଏଇ କେତୋଟି ବୃତ୍ତି ପୁଣି ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଅର୍ଥାତ୍ କୃଷି ଅପେକ୍ଷା ଅଯାଚିତ ଦାନ ଭଲ, ତା'ଠାରୁ ପ୍ରତିଦିନର ଚାଉଳ ମାଗି ଖାଇବା ଭଲ, ତା'ଠାରୁ ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଧାନକେଣ୍ଡା ସଂଗ୍ରହ ଭଲ, ଏହିପରି। *

ବ୍ରାହ୍ମଣର ଦାରିଦ୍ର୍ୟବ୍ରତ ସମାଜକଲ୍ୟାଣ ନିମନ୍ତେ

ଅନେକଙ୍କର ଧାରଣା, ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଯେଉଁ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ ତାହା ଖାଲି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ବେଦ, ବେଦାଙ୍ଗ, ଉପନିଷଦ୍ ଆଦି। ଆମ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଭିତରେ ସବୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ। ବେଦର ଅଥର୍ବ ବେଦରେ କୃଷି, ଶିଳ୍ପାଦିର ଜ୍ଞାନ ବି ରହିଛି। କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ସେତିକି ନୁହେଁ। ବେଦ, ବେଦାଙ୍ଗ, ଉପନିଷଦ୍, ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା, ମନ୍ତ୍ରାଦି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର,

---

* ବାର୍ତ୍ତା ବିଚିତ୍ରା ଶାଳୀନ ଯାଯାବର ଶିଳୋଞ୍ଛନମ୍
ବିପ୍ରବୃତ୍ତିଶ୍ଚତୁର୍ଦ୍ଧେୟଂ ଶ୍ରେୟସୀ ଚୋତ୍ତରୋତ୍ତରା। ଭାଗବତ ୭।୧୧

ମୀମାଂସାଦି ଦର୍ଶନ ବିଦ୍ୟା ଓ ଛଅପ୍ରକାର ରାଜନୀତି ଓ ଚଉଷଠି କଳା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ଶିଖୁଥିଲେ * ।

---

* ଷଡ଼୍‌ବିଧ ରାଜନୀତି—ସନ୍ଧି, ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ, ଦ୍ୱୈଧ ଓ ଆଶ୍ରୟ। ଚଉଷଠି କଳା—୧ । ଗାନ (ଗୀତ ରଚନା, ସ୍ୱରତାଳାଦି ସ୍ୱରଭେଦ, ତାଳ ମାତ୍ରାଦି ରଚନା, ସାଧକ ବାଧକ ସ୍ୱରାଦିର ମେଳ ଓ ମାନ), ୨ । ବାଦ୍ୟ (ବହୁ ପ୍ରକାର), ୩ । ନୃତ୍ୟ, ୪ । ନାଟକ, ୫ । ଚିତ୍ରକର୍ମ, ୬ । ମୃତ୍ତିକାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମଣ୍ଡଳ ରଚନା, ୭ । ତଣ୍ଡୁଳ ଓ ପୁଷ୍ପରେ ନାନାପ୍ରକାର ରଚନା, ୮ । ପୁଷ୍ପାସ୍ତରଣ ନିର୍ମାଣ, ୯ । ଦାନ୍ତ ରଙ୍ଗକରିବା ଓ ଲୁଗା ରଙ୍ଗେଇବା, ୧୦ । ମଣି ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମାଣ, ୧୧ । ବିଛଣା କାମ, ୧୨ । ଜଳ ତରଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟ, ୧୩ । ଜଳବନ୍ଧନ, ୧୪ । ଯାଦୁବିଦ୍ୟା, ୧୫ । ମାଳା ଗୁନ୍ଥା ହାରଗନ୍ଥା, ୧୬ । ବାଳ କାଟିବାର ନାନା ପ୍ରକାର କୌଶଳ, ୧୭ । କାନରେ ଚିତ୍ରାକୃତି, ୧୮ । ପ୍ରସାଧନ, ୧୯ । ଅଳଙ୍କାର ବ୍ୟବହାର, ୨୦ । ଅଳଙ୍କାର ତିଆରି, ୨୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ, ୨୨ । ବହୁ-ରୂପୀ ବିଦ୍ୟା, ୨୩ । ହାତ ସଫେଇ, ୨୪ । ନାନାପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ତିଆରି, ୨୫ । ନାନାବିଧ ପାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ୨୬ । ସୂତାରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଚ, ୨୭ । ବୀଣା ଡମ୍ବରୁ ବାଦ୍ୟ, ୨୮ । ପ୍ରହେଳିକା-ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ୨୯ । ଖେଳାଙ୍କନ, ୩୦ । ଠାରରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା, ୩୧ । ଅକ୍ଷର ଲୋପ ପାଇଥିବା ଶ୍ଳୋକ ସଂଶୋଧନ କରି ପୁସ୍ତକ ପଠନ, ୩୨ । ନାଟକାଦି ପାଇଁ ଦୃଶ୍ୟବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ, ୩୩ । ଶ୍ଳୋକର ପାଦ ପୂରଣ, ୩୪ । ବାଣ ତିଆରି, ୩୫ । ତର୍କୁ ଅର୍ଥାତ ଲମ୍ବା କାଠି ଦ୍ୱାରା ସୂତା କାମ, ୩୬ । ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀ କାମ, ୩୭ । ଧାତୁ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ତରାଲିନ୍ କରିବା ଓ ସ୍ଥାନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିବା, ୩୮ । ରୂପ୍ୟ ରତ୍ନ ଦେଖା, ୩୯ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିର ସ୍ଥାନ କଳନା, ୪୦ । ମଣିରାଗ, ୪୧ । ଆକର ଜ୍ଞାନ, ୪୨ । ବୃକ୍ଷାୟୁର୍ବେଦ ଯୋଗ, ୪୩ । ମେଷ ଓ କୁକୁଡ଼ାଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧବିଧି. ୪୪ । ଶୁଆ ସାରୀଙ୍କୁ କଥା କୁହାଇବା, ୪୫ । ଛେଦ୍ୟ ବିଦ୍ୟା, ୪୬ । ଉତ୍ସାଦନ, ୪୭ । ଅକ୍ଷରମୁଷ୍ଟିକା କଥନ, ୪୮ । ଅନ୍ୟଦେଶୀଙ୍କ ଭାଷାଜ୍ଞାନ, ୪୯ । ରାଜାଙ୍କ ଭାଷାରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ,

ଏଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ବିଦ୍ୟା ବୈଶ୍ୟଙ୍କର କାମରେ ଲାଗୁଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ବି କାମରେ ଲାଗୁଥିଲା । ରାଜା କିନ୍ତୁ ଏତେ ଦାୟିତ୍ୱରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ଯେ ଏ ସବୁର ସବିଶେଷ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବେଳ ନଥିଲା । କେବଳ କେତେ ବିଦ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକ ଜାଣିଥିବାରୁ ସେ ଶିଳ୍ପୀର କୃତି ପସନ୍ଦ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଥିଲେ । ଜଣେ ଶିଳ୍ପୀଠାରୁ ଅନ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀ ଗତାନୁଗତିକ ଭାବରେ କାମସବୁ ଶିଖୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟା ତ ଖାଲି କାମରେ ନାହିଁ, ତତ୍ତ୍ୱର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବରେ ଜ୍ଞାନର ପରିବେଷଣ ହେଲେ ଯାଇ ବିଦ୍ୟା ହେବ । କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣର ସମୟ ଥିଲା, ବିଦ୍ୟା ଅନ୍ୟକୁ ଶିଖାଇବାକୁ । ଆଜିକାଲି ବାଣିଜ୍ୟ ହେଲେ, ଫିସ୍ ନଦେଇ ପାରିବା ଲୋକର, ପାଠ ଶିଖିବାର ଉପାୟ ରହୁନା ନାହିଁ । ତେଣୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବ୍ରତ ଧରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ନିଜର ଅଭାବକୁ ସେ ଛୋଟେଇ ଛୋଟେଇ ଏତେ କମ୍ କରି ଦେଇଥିଲେ ଯେ, ଯାହା ମୁଠାଏ ମିଳିଲା ସେଥିରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବାରେ ଅସୁବିଧା ନଥିଲା । ସେ ଜ୍ଞାନୀ, ସେ ପଣ୍ଡିତ, ସେ ଯଦୃଚ୍ଛା-ଲାଭସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାରେ ସମାଜର ବୈଷୟିକ ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

---

୫୦ । ପୁଷ୍ପଶକଟିକା, ୫୧ । ଯନ୍ତ୍ର ମାତୃକା, ୫୨ । ଧାରଣ ମାତୃକା, ୫୩ । ସମ୍ପାଠ୍ୟ, ୫୪ । ମାନସୀ—ପର ମନର ଭାବ କଳନା କରି ଶ୍ଳୋକ କମୀଣ, ୫୫ । କ୍ରିୟା ବିକଳ୍ପ—ଗୋଟିଏ କଥାକୁ ନାନାପ୍ରକାରରେ କହିବା, ୫୬ । ଛଳିତକ ଯୋଗ, ୫୭ । ଅଭିଧାନ କୋଷଜ୍ଞାନ, ୫୮ । ବସ୍ତ୍ର ଗୋପନ—ତୁଳା ଲୁଗାକୁ ପାଟ ଲୁଗା ଭଳି କରିବା, ୫୯ । ଦ୍ୟୂତବିଦ୍ୟା, ୬୦ । ଆକର୍ଷଣ କ୍ରୀଡ଼ା, ୬୧ । ବାଳ କ୍ରୀଡ଼ନକ, ୬୨ । ବୈନାୟିକୀ, ୬୩ । ବୈଜୟିକୀ, ୬୪ । ବୈତାଳିକ ।

ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ (ଅପରାବିଦ୍ୟା) ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ (ପରା ବିଦ୍ୟା) ବ୍ରାହ୍ମଣର ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ନଥିଲା। ବୈଷୟିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ସମାଜର ବୃତ୍ତିଗତ ତିନିଥାକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଥିଲେ। ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ବି ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଦେଖାଇଲେ ଉପର ଜାତିକୁ ଯିବାରେ କିଛି ବାଧା ନ ଥିଲା। ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ବା ବେଦ ପାଠରେ ମଧ୍ୟ ଶୂଦ୍ରର ଅଧିକାର ଥିବାର ବେଦରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଲିଖିତ ଅଛି। ଯଜୁର୍ବେଦରେ ଅଛି :—

(ପରମେଶ୍ୱର କହୁଛନ୍ତି) ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ସଂସାରରେ ସୁଖ ଓ ମୁକ୍ତିଦାୟକ ଏହି ବେଦବାଣୀରେ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛି। ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଶୂଦ୍ର, ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେବକ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଅଭିପ୍ରେତ—ଅର୍ଥାତ୍, ସମସ୍ତେ ଏ ବେଦ ପଢ଼ି ଶୁଣି ସତ୍‌ମାର୍ଗରେ ଚଳି ପରମାନନ୍ଦ ଲାଭ କରିବେ। *

ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ କରିବାର ସ୍ପୃହା ନଥିଲେ, ଉପରକୁ ଉଠିବାର ବାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା।

ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣର ଲକ୍ଷଣ

ଇଂରେଜ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆମ ସଂସ୍କୃତର ମର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ନପାରି, ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର ଅବସ୍ଥାକୁ ଧରି ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଅନୁବାଦ କରିବା ଫଳରେ ଅନେକାଂଶେ ବିକୃତ ବିଭ୍ରାଟ ହୋଇଛି। ଆମର ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜାତିର ସୃଷ୍ଟିର ଜନ୍ମ ବା ଖାଲି କର୍ମକୁ ଧରି ନ ହୋଇ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ ମନୋବୃତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ଲକ୍ଷଣ-ମାନଙ୍କୁ ଧରି ହୋଇଛି; ମୁଣ୍ଡର ଶିଖା କାନରେ ପଇତା ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚିହ୍ନା ପଡ଼ିବ ନାହିଁ। ବ୍ରାହ୍ମଣର ଲକ୍ଷଣ ଥିଲେ ଯାଇ ହେବ।

---

* ଯଥେମାଂ ବାଚଂ କଲ୍ୟାଣୀମାବଦାନି ଜନେଭ୍ୟଃ। ବ୍ରହ୍ମରାଜନ୍ୟାଭ୍ୟାଂ ଶୂଦ୍ରାୟ ଚାର୍ଯ୍ୟାୟ ସ୍ୱାୟ ଚାରଣାୟ — ଯଜୁ, ଅ୨୬, ମ୨।

ଶମ (ମନର ସଂଯମ), ଦମ (ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ), ତପସ୍ୟା, ଶୌଚ, ସନ୍ତୋଷ, କ୍ଷମା, ସରଳତା, ଜ୍ଞାନ, ଦୟା ଓ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସ ଏହି ଦଶଟି ବ୍ରାହ୍ମଣର ଲକ୍ଷଣ * ।

ଶୌର୍ଯ୍ୟ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ତେଜଃ, ଦାନ, ଆତ୍ମଜୟ, କ୍ଷମା, ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟତା ଓ ସତ୍ୟ — ଏଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତିର ଲକ୍ଷଣ ।

ଦେବ, ଗୁରୁ ଓ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଭକ୍ତି, ଧର୍ମ ଅର୍ଥ ଓ କାମ ଏହି ତିନି ବର୍ଗର ସମତା ରକ୍ଷା କରିବା, ଉଦ୍ୟମଶୀଳତା ଓ କର୍ମନିପୁଣତା, ବୈଶ୍ୟର ଲକ୍ଷଣ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ, ଶୌଚ, ଯାହାର କାମ କରୁଥିବେ ତାହାଠାରେ ବିଶ୍ୱସ୍ତତା, ସଦାଷ୍ଟରତା, ଅସ୍ତେୟ, ସତ୍ୟ ଓ ଗୋରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବିପଦରେ ସହାୟ ହେବା, ଶୂଦ୍ରର ଲକ୍ଷଣ ।

ଶୂଦ୍ରର ଲକ୍ଷଣ ଥିଲେ, ବ୍ରାହ୍ମଣଘରେ ଜାତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା ଶୂଦ୍ର ବୋଲାଇବ ; ଶୂଦ୍ରଘରେ ଜନ୍ମହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲକ୍ଷଣ ପାଇଲେ ଲୋକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ଯାଇବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା

---

* ଶମୋଦମସ୍ତପଃ ଶୌଚଂ ସନ୍ତୋଷଃ କ୍ଷାନ୍ତିରାର୍ଜ୍ଜବଂ
ଜ୍ଞାନଂ ଦୟାଚ୍ୟୁତାତ୍ମତ୍ୱଂ ସତ୍ୟଂଚ ବ୍ରହ୍ମଲକ୍ଷଣମ୍ ॥
ଶୌର୍ଯ୍ୟଂ ବୀର୍ଯ୍ୟଂ ଧୃତିସ୍ତେଜ ସ୍ତ୍ୟାଗଶ୍ଚାତ୍ମଜୟଃ କ୍ଷମା
ବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟତା ପ୍ରସାଦଶ୍ଚ ସତ୍ୟଞ୍ଚ କ୍ଷତ୍ର ଲକ୍ଷଣମ୍ ॥
ଦେବ ଗୁର୍ବଚ୍ୟୁତେ ଭକ୍ତି ସ୍ତ୍ରିବର୍ଗ ପରିପୋଷଣଂ
ଆସ୍ତିକ୍ୟ ମୁଦ୍ୟମୋ ନିତ୍ୟଂ ନୈପୁଣ୍ୟଂ ବୈଶ୍ୟ ଲକ୍ଷଣମ୍ ॥
ଶୂଦ୍ରସ୍ୟ ସନ୍ନତିଃ ଶୌଚଂ ସେବା ସ୍ୱାମିନ୍ୟମାୟୟା
ଅମନ୍ତ୍ର ଯଜ୍ଞୋ ହ୍ୟସ୍ତେୟଂ ସତ୍ୟଂ ଗୋବିପ୍ରରକ୍ଷଣମ୍ ॥

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭାଗବତ

ବୋଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଓ ଶୂଦ୍ର ପିଲା ବୋଲି ଶୂଦ୍ର ବୋଲାଇବା ଶାସ୍ତ୍ର-ସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ * ।

ଜନ୍ମବେଳେ ସମସ୍ତେ ଶୂଦ୍ର । ସଦାଚାର, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ବେଦପାଠ ଓ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧିରେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱ ମିଳେ † ।

ଜାତିନିର୍ଣ୍ଣୟ ଲକ୍ଷଣରେ ହୁଏ

ଜନ୍ମପରେ ଜାତି ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବେଦ ଓ ପୁରାଣରେ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର, ଅଜାମିଢ଼ ଓ ପୁରମିଢ଼ ଜନ୍ମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନଥିଲେ, ପରେ ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱ ପାଇଲେ । ଶାନ୍ତନୁ ଓ ଦେବାପି ଦୁଇଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜା ହେଲେ ଓ ଆରଜଣକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଲେ । କବଷ ବୋଲି ଜଣେ ଦାସୀପୁତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯାଜକ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ । ଧୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଗୋଟିଏ କ୍ଷତ୍ରିୟ ରାଜ-ବଂଶ ନିଜ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଲେ । ବଶିଷ୍ଠ ବାରାଙ୍ଗନାର ପୁଅ, ନିଜ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି ହେଲେ ; ବ୍ୟାସଦେବ କୈବର୍ତ୍ତୁଣୀ ପୁଅ, ତାଙ୍କ ବାପ ପରାଶର ଶ୍ୱପାକର ପୁଅ, ଏ ଦୁହେଁ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି । ନାରଦ, ସୂତ ପ୍ରଭୃତି ଆହୁରି ଅନେକେ ଏହିପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ

---

* ଶୂଦ୍ରେ ଚୈତଦ୍ ଭବେଲ୍ଲକ୍ଷ୍ୟଂ ଦ୍ୱିଜେ ତଚ୍ଚ ନ ବିଦ୍ୟତେ
ନବୈ ଶୂଦ୍ରୋ ଭବେଚ୍ଛୂଦ୍ରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନଚ—
ମହାଭାରତ, ଶାନ୍ତିପର୍ବ । ୧୮୯ ।

ଏଭିସ୍ତୁ କର୍ମଭିର୍ଦେବି ଶୁଭୈରାଚରିତୈସ୍ତଥା
ଶୂଦ୍ରୋ ବ୍ରାହ୍ମଣତାଂ ଯାତି, ବୈଶ୍ୟଃ କ୍ଷତ୍ରିୟତାଂ ବ୍ରଜେତ୍ ॥

† ଜନ୍ମନା ଜାୟତେ ଶୂଦ୍ରଃ ସଂସ୍କାରାଦ୍ ଦ୍ୱିଜ ଉଚ୍ୟତେ
ବେଦାଭ୍ୟାସାତ୍ ଭବେଦ୍ ବିପ୍ରୋ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞେନ ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ॥

ହୋଇଥାନ୍ତି । * ଭାଗବତରେ ଅଛି, ପ୍ରତିବର୍ଣ୍ଣର ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣମାନ କୁହାଗଲା, ତାହା ଯଦି ବର୍ଣ୍ଣରେ ଜାତ ନହୋଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ-ଠାରେ ଯଦି ଦେଖାଯିବ, ତେବେ ଜନ୍ମ ଅନୁସାରେ ଜାତି ବିଚାର ନହୋଇ ସେହି ସେହି ଲକ୍ଷଣ ଯେଉଁ ଜାତିର, ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ସେହି ଜାତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯିବ । †

କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଘୋଡ଼ା ଓ ଗଧର ଯେପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଶୂଦ୍ର ସେହିପରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାତି । ଗଧର ଘୋଡ଼ା ହେବା ଯେପରି ଅସମ୍ଭବ, ଶୂଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇବା ସେହିପରି ଅସମ୍ଭବ । ଉପରୋକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରମାଣମାନ ଦେଖାଇଲେ, ସେମାନେ ଅର୍ଥ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଯେ ଶୂଦ୍ର ଏ ଜନ୍ମରେ ପୁଣ୍ୟ କଲେ ଆର ଜନ୍ମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇପାରେ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିଲାକି ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ । ପୂର୍ବରେ ଯେଉଁ ଉଦାହରଣମାନ ଦିଆଗଲା, ସେ ସବୁ ସେମାନଙ୍କର ଜାତ୍ୟନ୍ତର ଏହି ଜନ୍ମରେ ହୋଇଛି । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ, ଘୋଡ଼ା ଗଧର ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରି ହୋଇ ନପାରେ । ମଣିଷର ଯେପରି ଗୁଣବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭାଗ କରା-ଯାଇଛି, ସେପରି ଏ କୁକୁର ଇତ୍ୟାଦି ଜନ୍ତୁଙ୍କର, ବୃକ୍ଷ ଓ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଗୁଣବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭାଗ ହୋଇଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଉଛି ମନୁଷ୍ୟ, ଜନ୍ତୁ ଓ ବୃକ୍ଷ

---

* ଗଣିକାଗର୍ଭସମ୍ଭୂତୋ ବଶିଷ୍ଠଶ୍ଚ ମହାମୁନିଃ
ତପସା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଜାତଃ ତସ୍ମାଜ୍ଜାତିରକାରଣମ୍ ।
ଜାତୌ ବ୍ୟାସସ୍ତୁ କୈବର୍ତ୍ତ୍ୟାଃ ଶ୍ୱପାକ୍ୟାସ୍ତୁ ପରାଶରଃ
ବହବୋଽନ୍ୟେଽପି ବିପ୍ରତ୍ୱଂ ପ୍ରାପ୍ତା ଯେ ପୂର୍ବମଦ୍ୱିଜାଃ ॥

† ଯସ୍ୟ ଯଲ୍ଲକ୍ଷଣଂ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ପୁଂସୋ ବର୍ଣ୍ଣାଭିବ୍ୟଞ୍ଜକମ୍
ଯଦନ୍ୟତ୍ରାପି ଦୃଶ୍ୟେତ ତତ୍ତେନୈବ ବିନିର୍ଦ୍ଦିଶେତ୍ ।
ଭାଗବତ ୭।୧୧।୩୫

ଚକ୍ଷୁର ଗୁଣରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଏ ହୃଦ୍‌ବର୍ତ୍ତିର ବିଭାଗ । ସେହିମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧି ପାଇବେ ସେମାନଙ୍କର କୌତୁହଳ ଅପନୋଦନ ପାଇଁ ଉକ୍ତ ଘୋଡ଼ା ଓ କୁକୁରଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ଜାତିଭେଦର ଲକ୍ଷଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା ।

ସେହି ପୁସ୍ତକରୁ ଏହା ଜ୍ଞାତ ହୋଇଛି ସେଥିରେ ଅମୁକ ଜାତିର ଘୋଡ଼ା ବା କୁକୁର ଅମୁକ କାମକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ସବିଶେଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଛି * । ଶୂଦ୍ରଜାତିର ଘୋଡ଼ାକୁ ରଜା

---

* ଘୋଟକଙ୍କ ଜାତି ଓ ଲକ୍ଷଣ -

ବାଜିନୋ ଜଳଜାଃ କେଚିଦ୍ ବହ୍ନିଜାତା ସ୍ତଥାପରେ
ସମୀରପ୍ରଭବାଶ୍ଚାନ୍ୟେ ଭୂଭବା ମୃଗଜାଃ ପରେ
ଜଳୋଦ୍ଭବା ଦ୍ୱିଜା ଜ୍ଞେୟାଃ କ୍ଷତ୍ରିୟା ବହ୍ନିସମ୍ଭବାଃ
ପ୍ରଭଞ୍ଜନଭବା ବୈଶ୍ୟା ମୃଗଜାଃ ଶୂଦ୍ରଜାତୟଃ
ବିପ୍ରାଦ୍ୟା ବାଜିନାଃ ସର୍ବେ ସ୍ୱଦେହ୍ୟା ଭୂମିଜତେଃ ସଦା
ଶୂଦ୍ରଜାତିକୁରଙ୍ଗାନ୍ତୁ ନ ଦୁଷ୍ୟନ୍ତି ନରେଶ୍ୱରାଃ ।
ବଳେନ ସୁତନୋ ଯସ୍ତ୍ର ତେଜସ୍ୱୀ ଋଷିତେଭ୍ୟୋବଳୀ
କୋଷ୍ଠସ୍ଥଦୋ ଭବେଦ୍ ବୈଶ୍ୟଃ ଶୂଦ୍ରୋ ନଂସତ୍ତ୍ୱିକୋଭବେତ୍ ।

—ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁଃ ।

କୁକୁରଙ୍କର ଜାତି ଓ ଲକ୍ଷଣ—

ଶ୍ୱେତାପାର୍ଶ୍ୱା ସ୍ତବ୍ଧକର୍ଣ୍ଣା ଲମ୍ବପୁଚ୍ଛା ସ୍ତନୂଦରାଃ
ସୂକ୍ଷ୍ମଦନ୍ତଧରାସ୍ତେ ଶ୍ୱାନସ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମଜାତୟଃ ।
ରକ୍ତାଙ୍ଗାସ୍ତନୁଲୋମାନୋ ଲମ୍ବକର୍ଣ୍ଣାସ୍ତନୂଦରାଃ
ପାର୍ଶ୍ୱାପାର୍ଶ୍ୱା ନଖରଦାଃ ଶ୍ୱାନସ୍ତେ କ୍ଷତ୍ରଜାତୟଃ ।
ଯେ ପୀତବର୍ଣ୍ଣା ମୃଦବସ୍ତନୁଲୋମାନ ଏବଚ
କ୍ଷୁଦ୍ରାକୁକ୍ଷା ଲଲଜ୍ଜିହ୍ୱାସ୍ତେ ଶ୍ୱାନୋ ବୈଶ୍ୟଜାତୟଃ ।
କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା ସ୍ତୂଳମୁଖା ପାର୍ଶ୍ୱରୋମାଣ ଏବଚ
ଅଲ୍ପଜାଃ ଶମ୍ଭୁକ୍ରାନ୍ତୁ ତେ ଶ୍ୱାନଃ ଶୂଦ୍ରଜାତୟଃ ।

—ଭୋଜରାଜକୃତ ଯୁକ୍ତିକଳ୍ପତରୁଃ ।

ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ଛୁଇଁବାର ଅର୍ଥ, ଶୂଦ୍ର ଜାତିର ଅଶ୍ୱଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ର ଠାଣ ନଥିବାରୁ ସେମାନେ ଯଜ୍ଞାଙ୍କର କାମକୁ ଯାଇବେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଲୋକେ ଶିକାର କରିବାକୁ, ଚୋରକୁ ଖୁଣ୍ଟି ଧରିବାକୁ ଓ ଶ୍ରୀରେ କୁକୁର ରଖନ୍ତି ; ଶୂଦ୍ରଜାତିର କୁକୁର ଏ କାମକୁ କୌଣସିଥିକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିର କୁକୁର ସବାହାର ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପଯୋଜନ ଓ ଶୂଦ୍ରଜାତୀୟ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବୋଲି ତ କେହି ଅର୍ଥ କରନ୍ତି ନାହିଁ !

ପୁରୁଷସୂକ୍ତର ଭାବାର୍ଥ

ଇଂରେଜ ପଣ୍ଡିତମାନେ କେନ୍ତ 'ପୁରୁଷ ସୂକ୍ତ'ର ଅର୍ଥକରି ମୁହଁରୁ ବାହାରିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉଚ୍ଚ ଓ ପାଦରୁ ବାହାରିଥିବା ଶୂଦ୍ର ନୀଚ ବୋଲି ଅର୍ଥ କରିଛନ୍ତି । ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ମହିମା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କର ବହୁ ମସ୍ତକ, ବହୁ ଚକ୍ଷୁ ଓ ବହୁ ହସ୍ତ-ପଦ ଥିବାର କୁହାଯାଇଛି । ତାହାର ଅର୍ଥ, ସେ ବହୁକଥା ଏକ ସମୟରେ ଚିନ୍ତାକରି ପାରନ୍ତି, ସବୁଆଡ଼େ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଓ ସର୍ବକର୍ତ୍ତା । ଏହି ସୂକ୍ତର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖା ହୋଇଛି—ତାଙ୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଖି, ଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ ଗୋଟିଏ । ଉପମା ଅଳଙ୍କାରରେ କୁହା ହୋଇଥିବା ଏହି ବାଣୀର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ କଲେ ଭଗବାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆଖି ଖୁବ୍ ବଡ଼ (ସୂର୍ଯ୍ୟ) ଓ ଅନ୍ୟଟି ଛୋଟ (ଚନ୍ଦ୍ର) ବୋଲି ଏକ ଅଦ୍ଭୁତର ଧାରଣା କରିବାକୁ ହେବ । ତାଙ୍କ ପରେ ଅଛି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିଶ୍ୱନିୟନ୍ତାଙ୍କର ମୁହଁ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାହୁ ଓ ବୈଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଜଙ୍ଘ, ଶୂଦ୍ର ତାଙ୍କର ପାଦରୁ ଜାତ । ଏହାର ଏତିକି ମାତ୍ର ଭାବାର୍ଥ ହୋଇପାରେ—ବିଶ୍ୱ ପୁରୁଷଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁହଁପରି, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବାଣୀରେ ବିଶ୍ୱ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ

ଦେଉଛନ୍ତି, କ୍ଷତ୍ରେ ବିଶ୍ୱକୁ ରକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି, ବୈଶ୍ୟ ଏହାର ସ୍ଥିତିର କାରଣ, ଓ ଶୂଦ୍ର ପରିଚ୍ଛନ୍ନକାରୀ । ମୁଣ୍ଡ ଓ ପାଦର ବଡ଼ ସ୍ଥାନରେ କାହାର ବଡ଼ ସ୍ଥାନ ହେଲେ ମୁଣ୍ଡକୁ ବାହାରିଥିବା ପାଦରେ ଚରଣ ଓଁକାର ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ପ୍ରୟୋଜନ । ନିଜ ଦେହର କୌଣସି ଅଙ୍ଗ ନିଜ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନୀଚ ନୁହେଁ, ଏହା ଅଧିକ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପୁଣି ଭଗବାନଙ୍କର ପାଦପଦ୍ମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧ୍ୟେୟ ଓ ପୂଜ୍ୟ । ଭେଦାଭେଦ ବିଷୟରେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ କହିଅଛନ୍ତି:—ଯକ୍ଷ, ରକ୍ଷ, ସ୍ତ୍ରୀ, ଶୂଦ୍ର, ଅଜ୍ଞାନୀ ଗ୍ରାମ୍ୟଜନ, ଜଳଚର, ଖେଚର, ଭୂମିସ୍ଥ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀ, କୃମିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ, ଭଗବାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ।*

ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିକୁ ମୋଟାମୋଟି ଚାରି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି, ଦେଶୀ ବିଦେଶୀ, ଭଲ ମନ୍ଦ ନିର୍ବିଶେଷରେ ବାହ୍ୟ ମନୋବୃତ୍ତି ଓ କର୍ମକୁଶଳତା ଉପରେ ଜାତିଭେଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି, ହିନ୍ଦୁ ଯେଉଁ ଉଦାରତା ଦେଖାଇଛନ୍ତି ତାହା, ଆମ ଲୋକେ ଯେପରି ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି, ଅବ୍ୟକ୍ତ ରହିଲା । ଧଳା କଳା, ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର, ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ଅବିଶ୍ୱାସୀର ଭେଦ, ଆମ ସମାଜରେ କୌଣସି ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ପାରିନାହିଁ । ବହିଃ ଶତ୍ରୁ ଓ ଅନ୍ତଃ-ଶତ୍ରୁ ସମସ୍ତେ କାଳକ୍ରମେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଗଣ୍ଡିଭିତରେ ପଶି ହୋଇ-ଯାଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଯେ ଖାଲି ଶୂଦ୍ର ଜାତିରେ ମିଶି ଯାଇଛନ୍ତି ତାହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆସିବା ସମୟରେ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ଲୋକ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଉଚ୍ଚ କୋଟିର ଲୋକ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ ବୈଶ୍ୟ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି ।

---

* ଦେବଦୈତ୍ୟା ! ଯକ୍ଷ ରକ୍ଷାଂସି ସ୍ତ୍ରିୟଃ ଶୂଦ୍ରା ବ୍ରଜୌକସଃ
ଖଗା ମୃଗାଃ ପାପଜୀବାଃ ସନ୍ତି ହ୍ୟଚ୍ୟୁତତାଂ ଗତାଃ ॥
ଭାଗବତ ୭ । ୭ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ ଭିତରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳିତ ଧର୍ମର ଦେବାଦେବୀ ମଧ୍ୟ ପଶିଛନ୍ତି । ଶାକ୍ତ ଧର୍ମର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା କଲେ ଦେଖାଯିବ, ଶିବ ଶକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ମାଳି ଜାତିରେ ପଶି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲଭିଛି । ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉ । ଢେଙ୍କାନାଳର କପିଳାଶ ମହାଦେବଙ୍କର ଶବ୍ରାପତି ବୋଲି ଯେଉଁ ମାଳିମାନେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଐତିହ୍ୟ ଆଲୋଚନାଯୋଗ୍ୟ । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ମହାଦେବ ମନ୍ଦିର ଓ ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ରାମଧାରିଣୀ ଶକ୍ତିଙ୍କର ମନ୍ଦିରର ପୂଜକମାନଙ୍କର ଜାତି ଆଲୋଚନା କଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁକଥା ଜଣା-ପଡ଼ିବ । ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରିବ, ଅନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇବାର ଯେତେ କଷ୍ଟ ବୋଲି ସାଧାରଣତଃ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ, ତାହା ସେତେ ନୁହେଁ ।

କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେବା ସେ କାଳରେ ସବୁଠାରୁ ସହଜ ଥିଲା । ଏ କାଳରେ ମିନା ଟଙ୍କା ବଳରେ ଚଷା, ଖଣ୍ଡାୟତ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ସେ କାଳେ ବାହୁବଳ ଓ ପରାକ୍ରମରେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଜାତି ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହେଉଥିଲା । ରାଜପୁତମାନେ ବିଦେଶୀ ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଦଳ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ରାଜା ଓ ଜମିଦାର ଶାସକରେ ଆଦି-ବାସୀ ଥିଲେ । ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଆଦିବାସୀ ଜମିଦାର କ୍ଷତ୍ରିୟଘରେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି କ୍ଷତ୍ରିୟ ହେବାର ଦେଖାଯାଉଛି ।

ବୈଶ୍ୟ ହେବା ସବୁଠାରୁ ସହଜ । ଶୂଦ୍ରର କର୍ମକୁଶଳତା ଯାଙ୍କୁ, ସ୍ୱାଧୀନଭାବେ ଟଙ୍କା ଅର୍ଜନ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହେଲେ ସେ ବୈଶ୍ୟ ହେବାରେ ସେତେବେଳେ କୌଣସି ବାଧା ନଥିଲା, ଏବେ ସମ୍ପତ୍ତି ବଢ଼ିଲେ କୌଣସି ବାଧା ରହୁନାହିଁ । ଅନ୍ତ୍ୟଜମାନେ ଆଜି ବି ଦ୍ରୁତଭାବେ ବୈଶ୍ୟତ୍ୱ ଓ କରଣତ୍ୱ ପାଉଛନ୍ତି ।

ସାଧାରଣତଃ କୁହାଯାଏ ସବର୍ଣ୍ଣ ଶୂଦ୍ରମାନେ ସତ୍‌ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ନ ଖାଇବାରୁ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ନ ଛୁଇଁବାରୁ ଜାତିଭେଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ଘଟିଛି । ତାହା କେତେକାଂଶରେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଖାଲି ତାହାରି ଯୋଗୁଁ ଜାତିଭେଦ ରହିଛି, ସେ ଉଠିଗଲେ ଜାତିଭେଦ ଉଠିଯିବ ତାହା ନୁହେଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହାର ମୂଳରେ ଅଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ପୂର୍ବରେ ସ୍ମୃତି ଲେଖାଇଛନ୍ତି, ଏ କଟକଣା ହୋଇଗଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଲାଭ । ପାଣି ଅସ୍ପର୍ଶ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ପାଣିସ୍ପର୍ଶ କଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଭୂରିଭୋଜନ ମିଳନ୍ତା, ଦକ୍ଷିଣା ମିଳନ୍ତା ଓ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା ବି ମିଳନ୍ତା । ପ୍ରଶଂସାର ମୂଲ୍ୟ ଏ ଯୁଗରେ ସେତେ ବୁଝା ନ ପଡୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭୋଜନର ମୂଲ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବୁଝନ୍ତି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଭୋଜନର ନାମରେ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି ବୋଲି ଯେ ପ୍ରବାଦ ଅଛି (ନୃତ୍ୟନ୍ତି ଭୋଜନେ ଦ୍ୱିଜାଃ) ନିର୍ବିବାଦ କଥା; ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଳ୍ପଶିକ୍ଷିତ ଦରିଦ୍ର । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନର ଖତଅଳି ଦେଖିଲେ ଜଣା ପଡ଼ିବ ଗାଁରେ * ଜଣକର ମଧ୍ୟ * ଏକରରୁ ଅଧିକ ଜମି ନାହିଁ । ବେଶୀ ଜମିଥିବା ଅଧିକାଂଶ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସହରିଆ ବାବୁ, ସହରରେ ଧର୍ମର ସଂସ୍କାର ବା କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରାୟ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ହିଁ ସାମାଜିକ କଟକଣା ଧରି ରହିଛନ୍ତି । କାହିଁକି ? ସାତ୍ତ୍ୱିକ ତ୍ୟାଗରେ ତ ନୁହେଁ । ଯୁଗ ପ୍ରଭାବରେ ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାର ଆକାଂକ୍ଷା ଜଳିଲେଣି । ତଥାପି ଲୋକମତର ଭୟରେ ସେମାନେ ଟୁଙ୍ଗିଆ ଘରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇଲେ ବି ଶୁଦ୍ରଘରେ ଖାଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏ ଲୋକମତ ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ନା ଅନ୍ୟ ଜାତିର ତାହା ଆଉ ଟିକିଏ ତଳେ ଆଲୋଚିତ ହେବ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ସୁକ୍ତି ଏ ଲୋକମତର ଅନୁକୂଳ ନୁହେ । ଶୂଦ୍ରଘରେ ଘିଅ ଖାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମନା ନାହିଁ । ପରାଶର ସଂହିତା, ଯାହାକି ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ମୃତି, ସେଥିରେ ଅଛି, ଶୂଦ୍ରଘରର ଘିଅ *, ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୂଦ୍ରାନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସେ ସବୁ ଦେବଭୋଗ୍ୟ ହୋଇଯାଏ † । ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାଟରେ ଷଣ୍ଢର ଘିଅ ଦିଆ ହୋଇଛି, ମନ ହେଲେ ସେ ଶୂଦ୍ରଘରେ ଖାଇବ ; କିନ୍ତୁ ସତର୍କ କରି ଦିଆ ହୋଇଛି, ଶୂଦ୍ରଠାରୁ ଅନ୍ନ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ସାବଧାନରେ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଶୂଦ୍ରର ନିଜ ପେଟ ପୋଷିବା ପଶୁପର ; ସେ ଯଦି ଦେବ, ନିଜ ପେଟ କାଟିକରି ଦେବ ; ଅନ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ ଶୂଦ୍ରର ରକ୍ତ ଶୋଷିବା ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ । ବୃହତ୍ ପରାଶର ସଂହିତାରେ ଅଛି:— ବ୍ରାହ୍ମଣଘର ଘିଅ ଅମୃତ ପରି, ସେ ସ୍ୱଚ୍ଛମନରେ ଦିଏ ; କ୍ଷତ୍ରିୟଘରର ଅନ୍ନ, ତା'ଠାରୁ କିଛିଏ କମ୍, ଦୁଗ୍ଧପରି, ସେ ନିଜର ବଞ୍ଚ ପଣ ରଖିବାକୁ ଦିଏ ; ବୈଶ୍ୟଘରର ଅନ୍ନ, ଅନ୍ନ ; ସେ ଦିଏ ବ୍ୟବସାୟ ବୁଦ୍ଧିରେ, ପ୍ରତିଦାନରେ ଲାଭ ପାଇବ ବୋଲି ; କିନ୍ତୁ ଶୂଦ୍ରର ଅନ୍ନ ରକ୍ତପରି, ସେ ତା ପେଟରୁ କାଟି ଦେବ ! ତେଣୁ

---

* ଶସ୍ୟଂ କ୍ଷେତ୍ରଗତଂ ପ୍ରୋକ୍ତଂ ସତୁଷଂ ଧାନ୍ୟମୁଚ୍ୟତେ
ଆମଂ ବିତୁଷମିତ୍ୟୁକ୍ତଂ ସ୍ୱିନ୍ନମନ୍ନ ମୁଦାହୃତମ୍—
ଶ୍ରାଦ୍ଧତତ୍ତ୍ୱଧୃତ ବଶିଷ୍ଠବଚନମ୍ ।

ଧାନ, କ୍ଷେତରେ ଥିଲାବେଳେ ଶସ୍ୟ, ଚୋପଲା ସହସାଇଲେ ଧାନ୍ୟ, କୁଟା ହେଲା ପରେ ଆମ, ଓ ରନ୍ଧା ହେଲା ପରେ ଅନ୍ନ ବୋଲାଏ ।

† ତାବଦ୍ ଭବତି ଶୂଦ୍ରାନ୍ନଂ ଯାବନ୍ନ ସ୍ପୃଶତି ଦ୍ୱିଜଃ
ଦ୍ୱିଜାତିକରସଂସ୍ପୃଷ୍ଟଂ ସର୍ବଂ ତଦ୍ ହବିରୁଚ୍ୟତେ ॥
—ପରାଶର ।

ସଦ୍‌ବ୍ରାହ୍ମଣ (ଅନ୍ତ ଅକାଳରେ ନ ପଡ଼ିଲେ) ସଙ୍ଗ ନିମନ୍ତ୍ର ବ ତାଠାରୁ ଭିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । * ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇଲେ ସେ ତା ଅନ୍ନ ଅମୃତ ହୋଇଯିବ ତାହା ନୁହେଁ ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚଣ୍ଡାଳ

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପୌରାଣିକ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଅଛି । ଜଣେ ଋଷି ଅମୃତ ହେବାକୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ମାଗିଲେ, ତାଙ୍କର କପଳ ଦେହାନ୍ତ ହେଉ । ତାଙ୍କୁ ବର ମିଳିଲା, ଯେ ଯଦି ଜଣେ ଚଣ୍ଡାଳ ଘରେ ଖାଇବେ ତେବେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ । ଋଷି ଜଣେ ଚଣ୍ଡାଳ ଘରେ ଭିକ୍ଷା କଲେ । ଚଣ୍ଡାଳ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ଦେବାକୁ ପ୍ରଥମେ କୁଣ୍ଠିଲା । ଋଷି ବଳାଇବାରୁ ସେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧଭାବରେ ଭାତ ମୁଠିଏ ରାନ୍ଧି ତାଙ୍କୁ ଦେଲା । ତାହା ଖାଇବା ପରେ ଋଷି ମରିବେ କଣ, ସୁସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ । ସେ ଯାଇ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖେ ଅଭିଯୋଗ କଲେ ଯେ ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କୁ ଠକିଛନ୍ତି । ଭଗବାନ୍ କହିଲେ, "ତୁମେ ଯଦି ପ୍ରକୃତ ଚଣ୍ଡାଳ ଠାରୁ ଭିକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତ ତେବେ ମୋ କଥା ଫଳିଥାନ୍ତା ।" ଭଗବାନ୍ ପାଖ ଗାଁର ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଘର ବତାଇ ଦେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଘରୁ ଖାଇଲେ କଣ ହେବ ଦେଖିବାକୁ କହିଲେ । ସେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଆରେ ଯାଇ ଋଷି ବସିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦମ୍ପତି ଋଷିଙ୍କୁ ଛି ଛି କରି ଘଉଡ଼ିଲେ । ଋଷି ନ ଯିବାରୁ ଅନ୍ତ ଅଣ୍ଟାରେ କୁକୁରକୁ ଦେଲେ ପରି ତାଙ୍କୁ ମୁଠିଏ ବାଢ଼ିଦେଲେ । ସେତକ ମୁହଁକୁ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ଋଷିଙ୍କର ଦେହତ୍ୟାଗ ହେଲା । ସେହିଁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିଜଧର୍ମରେ ନରହନ୍ତି,

---

* ଅମୃତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ୟାନ୍ନଂ କ୍ଷତ୍ରିୟାନ୍ନଂ ପୟଃସ୍ମୃତଂ
ବୈଶ୍ୟସ୍ୟଚାନ୍ନମେବାନ୍ନଂ ଶୂଦ୍ରାନ୍ନଂ ରୁଧିରଂ ସ୍ମୃତଂ
ତସ୍ମାତ୍ ଶୂଦ୍ରଂ ନଭିକ୍ଷେତ ଯଜ୍ଞାର୍ଥଂ ସଦ୍‌ଦ୍ୱିଜୋତ୍ତମ ।

ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଅନ୍ନଙ୍କୁ ପୁଣି ଏ ନ ଦଅନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀମାନେ ଏବେ ମଧ୍ୟ 'ଚଣ୍ଡାଳଠାଏ' ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା—

ଶୂଦ୍ର ନୀଚ ହୋଇଥିବାରୁ ତା ଦାନ ଗ୍ରହ୍ୟ ବୋଲି ଉପେକ୍ଷିତ ହେବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଉନାହିଁ, କାରଣ—ବହ୍ନି ପୁରାଣରେ ଅଛି, "ଯେଉଁ ଶୂଦ୍ରମାନେ ଦାନଗ୍ରହଣ ବା ଦାନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ନିଜ ଧନାଗାର ଶସ୍ୟମାନ ବଢ଼ାନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଦରରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର କଥା । ଏହା ପୂର୍ବକାଳର ଋଷିମୁନିଙ୍କ ଦିନରୁ ଚଳି ଆସୁଛି ।*

ସେପରି ମତନ ଦିଅନ୍ତି, ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଦାନଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କଟକଣା ରଖା ଯାଇଥିଲା । କୂର୍ମ ପୁରାଣରେ ଅଛି—ଆର୍ଦ୍ଧିକ, କୁଳମିତ୍ର, ଗୋପାଳ, କେଉଟ, ଭଣ୍ଡାରୀ, ନାହୁଆ, କୁମ୍ଭାର ଓ ବୃଷୀ—ଏହି ଏହି ଶୂଦ୍ର-ଜାତିର ଲୋକେ ଯଦି ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପଇସା ଦେଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବା ଚଳିବ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତ-ମାନେ ମନନ କରନ୍ତି † ।

---

* ଶୂଦ୍ରାଶ୍ଚ ଯେ ଦାନରତା ଭବନ୍ତି ବୃତ୍ତାନ୍ୱିତାଃ ବିପ୍ରପରାୟଣାଶ୍ଚ
ଅନ୍ନଂ ହି ତେଷାଂ ସତତଂ ସୁଭୋଜ୍ୟଂ ସ୍ୱବେଦିଭିରିତି ଭୃଗୁଣେଦଂ ପୂର୍ବତରୈଃ ।
ବହ୍ନିପୁରାଣ, ବ୍ରତଦାନାଧ୍ୟାୟଃ ।

† ଆର୍ଦ୍ଧିକଃ କୁଳମିତ୍ରଂ ଚ ଗୋପାଳୋ ଦାସନାପିତୌ
ଏତେ ଶୂଦ୍ରେଷୁ ଭୋଜ୍ୟାନ୍ନା ଯଶ୍ଚାତ୍ମାନଂ ନିବେଦୟେତ୍
କୁଶୀଲବାଃ କୁମ୍ଭକାରାଃ କ୍ଷେତ୍ରକର୍ମକ ଏବ ଚ
ଏତେ ଶୂଦ୍ରେଷୁ ଭୋଜ୍ୟାନ୍ନା ଦତ୍ତ୍ୱା ସ୍ୱଳ୍ପ ପଣଂ ବୁଧୈଃ ।
କୂର୍ମ—ଉପବିଭାଗ, ୧୬ଶ ଅଧ୍ୟାୟ

ଶୂଦ୍ର ହାତରୁ ପାଣି ଖାଇବା ଓ ଭାତ ଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିବାଠାରେ, ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ କଟକଣା ସେ ନ ଥିବ ତାହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ । ସେହିମାନେ ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ଶ୍ୱପାକ କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଛୁଇଁବା ବିଷୟରେ କଟକଣା କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ମୃତି ଓ ପୁରାଣରେ ଅଛି । ରଜସ୍ୱଳା ଅବସ୍ଥାରେ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ଯେଉଁଭଳି ଦୋଷ, ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ଶ୍ୱପାକଙ୍କୁ ଛୁଇଁଲେ ସେହିଭଳି ଦୋଷ ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଛି । ସଚେଳ ବୁଡ଼ିଲେ ଗଲା । ନଈତା ଲଗାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅଛି— ହାଟରେ, ବାଟରେ, ଡଙ୍ଗା ପାରି-ହେଲାବେଳେ, ଆଜିକାଲି ରେଳରେ ମଧ୍ୟ, ସଭା ସମିତିରେ, ମେଳନରେ ଓ ବିବାହ ବ୍ରତାଦି ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ଜନସମ୍ମିଳନରେ, ଯାତ୍ରାସ୍ଥଳରେ, ଦେଶ ବିପ୍ଳବ ଆତଙ୍କାଦିରେ, ଯହିଁରେ ହାଡ଼ିମାନେ ବାଇଦ ବଜାନ୍ତି—ଏସବୁ ସ୍ଥଳରେ ହାଡ଼ିଛୁଆଁ ଚଣ୍ଡାଳ ଛୁଆଁ ଧରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତାର ଉତ୍ପତ୍ତି ନୀତିପ୍ରଦ ଦଣ୍ଡରେ—

ଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ମୂଳରେ ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି ଲୋକଙ୍କୁ ଘୃଣା ଅପେକ୍ଷା ଦଣ୍ଡ ବେଶୀ ଥିଲା ବୋଲି ମନେହୁଏ । ସେମାନେ ସାମାଜିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପତିତ, ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟାଚାର ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା । ତାହା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଛୁଅଁ ନାହିଁ ବୋଲି ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିବା ପରି ଜଣାଯାଏ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସ୍ମୃତିର ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ । ପରାଶର ସଂହିତାରେ ଅଛି —ଚଣ୍ଡାଳ, ଶ୍ୱପାକ, ଚୋର ଓ ଅନ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘାତକର ଯଦି କୌଣସି ବୈଶ୍ୟ କି ବ୍ରାହ୍ମଣ

ମଧ୍ୟ ଭାଗ ହୁଅନ୍ତୁ, ତେବେ ସେପରି ହତ ହୋଇଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆତ୍ମଘାତୀ ବୋଲି ଧରାଯିବେ *। (ଆତ୍ମଘାତୀଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଔର୍ଦ୍ଧଦୈହିକ କ୍ରିୟା ହୁଏନାହିଁ। ତାଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ନ ହେବାରୁ ସେ ଭୂତ ହୋଇ ରହନ୍ତି।) ଏହାର ମୂଳରେ ଥିବା ଗଣ୍ଡ ସ୍ପଷ୍ଟ। ଚଣ୍ଡାଳ ପତିତ, ଶୃଗାଳ ଅଭି ଦଂଷ୍ଟ୍ରୀ, କୁକୁର ଗାଈ ପେଟ ଚୋଟେ, ରାଶି ନିସ୍ତାର, ବ୍ରାହ୍ମଣର ଅନ୍ନର ଶକ୍ତି ଓ କ୍ଷମା ବଳ, ଏମାନଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ କର୍ମ ନ ବାଧିଲେ ଏମାନେ କାହାକୁ, ବିଶେଷ କରି ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପ୍ରାଣରେ ମାରିଦେବାକୁ ବାହାରିବା ଅସମ୍ଭବ। ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଯଦି ମାରନ୍ତି, ତେବେ ଧରନେବାକୁ ହେବ ମାରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଘାତକରୁ ଅଭିମାନରେ କଷ୍ଟ ଦେଉଛନ୍ତି, ଶଡ଼େଇ ଦେଉଛନ୍ତି। ନଚେତ୍ ସେ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମରନ୍ତିନାହିଁ ସେ, ଆପଣା ଗୁଣରେ ମରନ୍ତି।

ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିବାଦରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା

ଆଜିକାଲି ମଧ୍ୟ ଏହି ଗାଁରେ ମଫସଲରେ ହାଣ୍ଡି ଶାଣ ଓ ଉଚ୍ଚତର ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଲାଗୁଥିବା ଗୋଳମାଳରେ ନ୍ୟାୟ ହେଉଛି। ହାଣ୍ଡି ଉପରେ ରାଗିଗଲେ, ଗାଳିଦେଇ ଯଦି ରାଗ ଶାନ୍ତ ନ ହେଲା ତେବେ, ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକ ରାଗରେ କାଠଖଣ୍ଡ ଚୋଡ଼ରେଟ ତା' ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି। ଏପରି ରାଗି-ଯାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ବୁଝିଥିବେ ଟେଙ୍କାଟେ ଫୋପାଡ଼ିବା ବେଳେ ମନକୁ ମନ ରାଗ ଶାନ୍ତ ହୋଇଯାଏ, ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେପରି ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ ତାହା ପାଇଁ ଆଗେ ଆଗପ ବ୍ୟବସ୍ଥା

---

* ଚଣ୍ଡାଳେନ ଶ୍ୱପାକେନ ଗୋଭିର୍ବିପ୍ରୈର୍ହତୋ ଯଦି
ଅହିତାଗ୍ନି ମୃତୋ ଦଗ୍ଧୋ ଦଂଷ୍ଟ୍ରିଭିଶ୍ଚ ପାତକଃ।
—ପରାଶର।

ହୋଇଯାଏ । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ସେତେବେଳେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରେ ।
ଏଠାରେ କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ଗୋଟିଏ ଗାଁରେ ହୋଇ-
ଥିବା ଗୋଟିଏ ଘଟଣାର ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇ ପାରେ । ଜଣେ
ତେଲିର କ୍ଷେତରେ ହାଡ଼ିମାନେ ଅନଧିକାର ପ୍ରବେଶ କରି ଫସଲ
କାଟିନେଲେ । ତେଲିମାନେ ବାଧାଦେବାକୁ ଗଲେ; ଗାଳିଗୁଲଜ
କରି ଚେଷ୍ଟା ଯୋଗାଡ଼ିଲେ । ହରିଜନମାନେ ଧାନ ତ କାଟିକରି
ନେଲେ, ଉଲଟି ଗାଳିରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ହୋଇ ତେଲିଙ୍କୁ ମାଡ଼ି
ବସାଇଲେ । ନ୍ୟାୟରେ ହରିଜନମାନଙ୍କର କାଲିଲ ହେଲା ।
ଧାନ ପାଇଁ କ୍ଷତିପୂରଣ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ
ତାଙ୍କ ଠାରୁ ତେଲି ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି କ୍ଷତିପୂରଣ
ଗୁଡ଼ା ହେଲା । ଜାତିଆଣରେ ଦାବୀ ହେଲା, ଯେଉଁ ତେଲିମାନେ
ହାଡ଼ିହାତରୁ ମାଡ଼ ଖାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଜାତି ହରେଇବେ, ଅର୍ଥାତ୍
ଯାତପାଟଣାର ଖାଇଙ୍କୁ ବଡ଼ ଭୋଜିଭାତ ଖୁଆଇବେ । ଏପରି
କରିବା ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ବୋଲି ବୁଝାଇବାରୁ, ତେଲିଙ୍କର ଗ୍ରାମୀଣ
(ଆଜିକାଲି ସ୍ୱାଧୀନତାର ଜଣେ ଛୁଆ ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଦରିଦ୍ର
ଲୋକ) ଜବାବ ଦେଲେ, "ହଉ, ମାଡ଼ ଖାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କର,
କିନ୍ତୁ ଗୋଳମାଳ ବଢ଼ି ମାଡ଼ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଲା କାହିଁକି ?
ଶେଷରେ ପଞ୍ଚାୟତରେ କଥାଟିର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ଘଟଣାର ବହୁ
ପୂର୍ବରୁ ପଞ୍ଚାୟତ ବସାଇଥିଲେ ଭଲଥାନ୍ତା । ହାଡ଼ିମାନେ ତ
ଅନ୍ୟଙ୍କ ଘରେ କ୍ଷେତରେ ପଶି ନ ଥିବେ ! ଘଟଣା ପୁଲିସକୁ ନ
ଯାଇ ପଞ୍ଚାୟତର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ ବ ହୋଇଥାନ୍ତା ।"
ଏହା କହିବାପରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ସେ
ଗୁମୁଣ୍ଡିଆ ବାନ୍ଧିବାରେ ଜିଦ୍ କଲେନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ତେଲି-
ମହାଜନଙ୍କ ସଙ୍ଘ ବସି ସନ୍ଧ୍ୟାସନ୍ଧ୍ୟା ଉପରେ କୁଆଁ ନୂଆ ଧରାଯିବ

ନାହିଁ ବୋଲି ଭଦ୍ରମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିବ, କିନ୍ତୁ ଅଶିକ୍ଷିତ(!) ଗ୍ରାମୀଣ ଯେଉଁ ମତ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ପ୍ରଣିଧାନ-ଯୋଗ୍ୟ ।

ଗ୍ରାମ ଦେବତାସ୍ତୁତିର ନିଷ୍ପତ୍ତିମାନ ଟିକିଏ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ଶୁଣିଲେ, ବହୁସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯିବ, ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଚଣ୍ଡାଳ ଓ ଶ୍ୱପାକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆନୁକୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଛି ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ମହାପଲ୍ଲୀର ବହୁ ଗ୍ରାମରେ ଦେଖା ଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ବି ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ସତ୍ୟାଂଶର ସ୍ଥିତି ପାଉଥିବାରୁ, ପ୍ରୟୋଜନ ବେଳେ ଯଥାର୍ଥ ନିଦର୍ଶନ ମିଳୁ ନାହିଁ ।

ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାରେ ଭୃତ୍ୟପତ୍ନୀ

ଶୂଦ୍ରର ଉନ୍ନତି କଥା କହିବାକୁ 'ଭୃତ୍ୟପତ୍ନୀ'କୁ ଷୋଡ଼ଶ ମାତୃକାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରା ହୋଇଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । * ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ ଗମନ କଲେ କଣ୍ଠା ଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଦି ଶୂଦ୍ରା ଗମନ କରେ ତେବେ ସେ ବୃଷଳୀପତି ବୋଲାଇବ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ସେ ବିପ୍ରଜାତିରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହେବ ଓ ଚଣ୍ଡାଳଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଅଧମ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେବ । †

---

* ଷୋଡ଼ଶ ମାତରଃ—

ଗୁରୁପତ୍ନୀ ରାଜପତ୍ନୀ ଦେବପତ୍ନୀ ତଥା ବଧୂଃ
ପିତୁଃ ସ୍ୱସା ଶିଷ୍ୟପତ୍ନୀ ଭୃତ୍ୟପତ୍ନୀ ଚ ମାତୁଳୀ
ପିତୃପତ୍ନୀ ଭ୍ରାତୃପତ୍ନୀ ଶ୍ୱଶ୍ରୂଶ୍ଚ ଭଗିନୀ ସୁତା
ଗର୍ଭଧାତ୍ରୀଷ୍ଟଦେବୀ ଚ ପୁଂସଃ ଷୋଡଶମାତରଃ ।

ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ—ଅଧ୍ୟାୟ, ୫୯ ।

† ଯଦି ଶୂଦ୍ରାଂ ବ୍ରଜେଦ୍ ବିପ୍ରୋ ବୃଷଲୀପତି ରେବ ସଃ
ସ ଭ୍ରଷ୍ଟୋ ବିପ୍ରଜାତେଶ୍ଚ ଚଣ୍ଡାଳାତ୍ ସୋଽଧମଃ ସ୍ମୃତଃ ।

ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ, ପ୍ରକୃତିଖଣ୍ଡ ।

ଏ ସବୁର ଆଲୋଚନା ଏବକୁ ହ୍ରାସ ଲୋପ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ଚିନ୍ତାର ଉଦାରତା ଲୋପ ହୋଇଛି । ନିଜ ମନର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରମାଣର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । ଲୋକରେ ଯାହା ପ୍ରଚଳିତ ହେବ ତାହା ଠିକ୍ ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଉଛି । ଠିକ୍ କଥା ଲୋକେ କହିବେ ପ୍ରମାଣ କରିବେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାର କଥା, ସେ ଭଣ୍ଡକାରି ଲୋକାଚାର, କୁଳାଚାର ନାମରେ ଗତାନୁଗତିକ କଥାକୁ ଧରି ବସିଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ନିଜର ଜାତିଆଣର ନିସ୍ତୁଙ୍ଗରେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି, ଗ୍ରାମର ବେଷ୍ଟନୀରୁ ବାହାରେ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ବାଟ କଢ଼ାଉଛି ସେଇଆଡ଼େ ମାଡ଼ି ଚାଲନ୍ତି ।

ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତି

ଏପରି ସେ ଖାଲି ଆଜି ହେଉଛି ତାହା ନୁହେଁ । ଆମ ଦେଶ ବହୁ ପୁରୁଣା ଦେଶ,—ବିଦେଶୀ ସ୍ୱଦେଶୀ ତାଡ଼ନାରେ ବହୁବାର ଆମ ସଂଗଠନ ଦୋହଲି ଯାଇଛି ।

ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ପତ୍ତି ଗୁଣକର୍ମ ଅନୁସାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲେହେଁ କାଳରେ ତାହା ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଗଲା । ଏପରି ହେବା ଖାଲି ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ, ଏପରି ହେବା ଦ୍ୱାରା ସମାଜର ଅନେକ ଉପକାର ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଦ୍ୟା, କଳା ଓ ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ ଯେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲା ତାହା ଏହି ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତି ଯୋଗୁଁ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଆଜି ଆମେ ଦେଖୁଥାଉଁ, ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ଶିକ୍ଷକର ପୁଅ ହାତରେ ଭଲ ପାଠ

ହେଉଛି । ଡାକ୍ତରର ପୁଅ ପାଠ ପଢ଼ି ଜାଣିବା ପୂର୍ବରୁ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଡାକ୍ତରି ବିଷୟରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାଧାରଣ କଥା ଶିଖିଯାଇ ପାରୁଛି, ସେହିପରି ମଟର ଚଳାଇ ଜାଣିଥିବା ବାପର ପୁଅ, ନିଜେ ଯନ୍ତ୍ରରେ ହାତ ଦେବାର ବହୁ ଆଗରୁ, କେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର କ'ଣ ତାହା ଜାଣିପାରନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଓକିଲତି, ଡାକ୍ତରୀ, ଇଂଜିନିୟରିଙ୍ଗ୍ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷାରେ ଉତ୍କର୍ଷ ଲୋଡ଼ା ହେଉଥିବାରୁ ପିଲାଦିନେ ଅର୍ଜିଥିବା ଏ ଜ୍ଞାନ ସବୁ ପିଲାଙ୍କର କାମରେ ଆସୁନାହିଁ ! ଡାକ୍ତର ପୁଅର ପିଲାଦିନୁ ଡାକ୍ତରୀ ପଢ଼ିବାକୁ ପ୍ରବଳ ଝୁଙ୍କ ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଡାକ୍ତରୀ ଇସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇବା ସକାଶେ ପ୍ରଥମ-ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଇ. ଏସ୍‌ସି. ପାସ୍ ହେବା ଦରକାର । ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ପୁଅର ସେପରି ପାସ ହୋଇଥିବା ସହଜ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଡାକ୍ତର ହେଉଛନ୍ତି ଓ ଡାକ୍ତରର ପୁଅ ହୁଏତ ବ୍ୟବସାୟ ବା ସ୍ୱଜ-ମାତି କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ! ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ପାରିବାରିକ ବୈଷୟିକ ଆଧାରରେ ପିଲାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମ୍ଭବ ନ ହେଉଥିବାରୁ ଆଜିକାଲି ଯାହାକୁ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତି, ସେଥିରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଠିକ ଲୋକ ପଡ଼ିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ତାହାର ଲାଭ ଓ କ୍ଷତି

କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶେଷ ପ୍ରବେଶ କରିନାହିଁ ସେଥିରେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତିର ଉପକାରିତା ସ୍ପଷ୍ଟ ! ମାରୱାଡ଼ିମାନେ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଭାବେ ବ୍ୟବସାୟରେ ଅଛନ୍ତି । ୧୪ । ୧୫ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ମାରୱାଡ଼ି ନବଯୁବକ ପକ୍କା ବ୍ୟବସାୟୀ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ଗ୍ରାମର କୃଷୀଙ୍କ

କଥା ସେହିପରି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଠାରୁ ହରିଜନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଜାତିର ଘୁଷୀପିଲା ବାହାରୁ କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ନ ପାଇ ବାପଙ୍କ ଠାରୁ ମିଳୁଥିବା ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ଠିକ୍ ଘୁଷ କରୁଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଓ ନିଜର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅସହାୟତା ଯୋଗୁଁ ସେ ଯେତେ କରିପାରନ୍ତା ତା ହୁଏତ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ଏ ଦେଶର ଘୁଷ ପ୍ରଣାଳୀ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ ବୋଲି ବିଶାରଦମାନେ ମତ ଦିଅନ୍ତି । ସମ୍ବଲପୁରର ତନ୍ତୀ, ସମଗ୍ର ଦେଶର ବଢ଼େଇ ଓ କମାର ପିଲାମାନେ, ଯେଉଁ ନିପୁଣତା ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ତାହା କୌଣସି ଶିଳ୍ପ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷା ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ, ନିଜ ଘର-ବିଦ୍ୟାଳୟର ତାଲିମ୍ ଯୋଗୁଁ ।

ଭାରତର ଜାତି ପ୍ରଥା ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଶକ୍ତି ଆଣି ନଥିଲେ ଏତେ ବିଦ୍ୟାରେ ଆମ ପ୍ରାଚୀନ ଋଷି ଥାଆନ୍ତେ କି ନାହିଁ ବିଚାରିବାର କଥା । ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ପିଲାମାନେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଇ. ଏସ୍‌ସି. ପାସ କରି ପୁଣି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ଇଂଜିନିୟରିଂ ବା ସ୍ଥାପତ୍ୟରେ ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରି, କୋଣାର୍କ ଭଳି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା । ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତି ଯୋଗୁଁ ଏ ଦେଶର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶିଳ୍ପ, ଶହ ଶହ ବର୍ଷର ଅବହେଳା ସତ୍ତ୍ୱେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି ।

ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ‘ଜାତି ବିଗିଡ଼ି ମାଛ ଖାଇବା’ ସ୍ୱାଭାବିକ ହେଲେହେଁ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାପର ଅଯୋଗ୍ୟତା ପୁଅ ନାତିଙ୍କ ଉପରେ ବଜ୍ରଲେପ ପରି ହୋଇଯାଉଥିଲା । କଥାରେ କହନ୍ତି, ‘ବାପର ସେବୁର, ପୁଅକୁ ପିତୃ ଅର୍ଜିତ ।’ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣର ବ୍ରାହ୍ମଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହୁ ନଥିଲା, ତାର ପୁଅ ବାପ ପରି ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେଉଥିଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ପିତାର ଉପଯୁକ୍ତ ପୁତ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ନିଜ ଅଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରତି ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ଜାତିରେ

ଏହିପରି ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରୁ ନୀଚ ଜାତି ଲୋକଙ୍କର ଶୋଷଣ ବଢ଼ିଲା । ପୁଅର ଦୋଷ ଘୋଡ଼ାଇବା ଉଚିତ ନହେଲେ ବି, ପୁଣି ଛୁଟି ମମତାରେ ବାପ ତାଙ୍କୁ ସମାଜରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିକୁ ଠେଲିଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପରି ନିଜର ଶହେ ପୁଅଙ୍କୁ ଶୂଦ୍ର ଜାତିକୁ ଠେଲିଦେବା ଲୋକ, ସବୁ ସମାଜରେ କଦାପି, ଆମ ସମାଜରେ ସେପରି ବିରଳ ଜନ୍ମନ୍ତି ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ ।

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଶୁନଃଶେଫ ସମ୍ବାଦ

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ଥରେ ଗୋଟିଏ ନରମେଧ ଯଜ୍ଞରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଯଜ୍ଞଟି ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର ରାଜା ବଡ଼ ଅକଳରେ ପଡ଼ି କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁଦିନ ଯାଏଁ ପୁଅ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ସେ ବରୁଣଙ୍କଠାରେ ପୁତ୍ରଭିକ୍ଷା କଲେ । ବରୁଣ କହିଲେ, "ତୁମର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହେବାକୁ ମୁଁ ବର ଦେବି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯାହା ମାଗିବି, ତୁମେ ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କର ।" ରାଜା ଅଙ୍ଗୀକାର କଲେ । ବରୁଣ ମାଗିଲେ, "ଯେଉଁ ପୁଅଟି ହେବ ତାହା ତୁମେ ମୋତେ ବଳି ଦେବ ।" ରାଜା ଆଉ କରନ୍ତି କଣ ? ସେ ତ ଅଙ୍ଗୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

ପୁଅ ହେବାର ଖବର ପାଇ ବରୁଣ ଆସି ତାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ମାଗିଲେ । ରାଜାରାଣୀଙ୍କର ନୂଆ ପୁଅଠାରେ ଭାରି ମମତା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ରାଜା କହିଲେ, "ପୁଅ ତ ଆପଣଙ୍କର, କିନ୍ତୁ ତା'ର ଦାନ୍ତ ଉଠି ନାହିଁ । ଏପରି ବିକଳାଙ୍ଗ ପିଲା କଣ ବଳିର ଯୋଗ୍ୟ ?" ଦାନ୍ତ ଉଠିବା ପରେ, ବରୁଣ ବଳି ମାଗିଲେ । ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, "ସେ ଚାଲି ବୁଲି ପାରୁ ।" ଚାଲି ବୁଲି ପାରିବା ପରେ, ରାଜା

କହିଲେ, ସେ ଶୁଦ୍ଧ ହେଉ; ଶୁଦ୍ଧ ହେଲା ପରେ କହିଲେ, "ଯୁବକ ବୟସ ହେଲେ ସିନା ମଣିଷ ହୋଇବ । ଆପଣ ଆଉ ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ।" ଏଥର ବରୁଣ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଫେରିଲେ । ନିଜ ପାଇଁ ବାପାଙ୍କର ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ ହେଉଛି ବୋଲି ପୁଅ ରୋହିତାଶ୍ୱ ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । ସେ ବାହାରିଲେ, ନିଜ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବଦଳିଆ ଖୋଜିବାକୁ । ରାଜ୍ୟ ତମାମ ବୁଲିଲେ, କିନ୍ତୁ ଧନ ଦଉଲତ ଭିଢ଼ ଯାତ କେହି କାହା ପୁଅକୁ ବଳି ପାଇଁ ଦେବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ ।

ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ତିନୋଟି ପୁଅ ଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ ପୁଅ ଶୁନଃଶେଫ ବାପାଙ୍କୁ କହିଲେ, "ବାପା ! ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ବୋଲି ସେ ଖାଲି ଖାଲି ହେଉଛନ୍ତି, 'ବଳି' ପାଇଁ ବହୁ ଧନରତ୍ନ ଗୋଲୁ ଗାଣ୍ଠି ଯାଚୁଛନ୍ତି । ଆମେ ତ ଗରିବଜଣ ଅଟୁଁ । ଧନ ଅଭାବରେ ଆମେ ଏତେ ହଇରାଣ ହେଉଥାଉଁ । ଆପଣ ମୋତେ ଦେବାକୁ ରାଜି ହୁଅନ୍ତୁ ।" ବହୁତ ଅଳି କରି ସେ ବାପାଙ୍କୁ ମନାଇଲେ ।

ନରମେଧ ଯଜ୍ଞର ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଛେଦ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୁନଃଶେଫଙ୍କୁ କୁହାଗଲା, ନାରାୟଣଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ । ତାଙ୍କ ସ୍ତୋତ୍ରପାଠ ଶୁଣି ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ତାଙ୍କ ବନ୍ଧନ ଫିଟାଇଦେବାକୁ କହିଲେ । ଯଜ୍ଞ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିଲା । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ପଚାରିଲେ, "ବାପା ! ତୁମର ଗୋତ୍ର କଣ ?" ଶୁନଃଶେଫ କହିଲେ, "ମୋର ତ ଆଉ ଗୋତ୍ର ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ପିତା ମୋତେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ସାରିଛନ୍ତି ।" ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ, "ତୁମେ ଆଜିଠାରୁ ମୋ ଗୋତ୍ର (କୌଶିକ) ଗ୍ରହଣ କର । ଆଜିଠାରୁ ତୁମେ ମୋର ପୁଅ ।"

ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କର ନିଜର ଶହେ ପୁଅ । ସେ ପୁଅମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଶୁନଃଶେଫଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲେ, କହିଲେ, "ବାରବର୍ଷ ମାତ୍ର

ବୟସରେ ଏ ପିଲା ବ୍ରାହ୍ମଣର ସଦାଚାର ଓ ବିଦ୍ୟା ଲାଭ କରିଛି । ଏହାକୁ ମୁଁ ମୋର ବଡ଼ ପୁଅ କଲି । ତୁମେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହାକୁ ବଡ଼ଭାଇ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ହେବ ।" ସାନ ପିଲାମାନେ ହଁ କଲେ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ପିଲାମାନେ କହିଲେ, "ଆମେ ଆମଠାରୁ ବୟସରେ ସାନ ଜଣକୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମାନିବୁ ନାହିଁ ।" ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ, "ତୁମେମାନେ ବୟସରେ ବଡ଼ ସାନ ଚିହ୍ନୁଛ । ତୁମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଇବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହଁ । ତୁମେମାନେ ଆଜିଠାରୁ ମ୍ଲେଚ୍ଛ ଜାତି ହେଲ ।" ପୁଅମାନେ ଆପତ୍ତି କଲେ, "ଆମ ଗୋତ୍ର ଆମେ କାହିଁ ହରାଇବୁ । ଆମେ ତ ଆପଣଙ୍କର ପୁଅ ।" ବିଶ୍ୱାମିତ୍ର କହିଲେ, "ମୋ ଗୋତ୍ର ତୁମେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କିଛି ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।" ସେଥିପାଇଁ କୌଶିକ ଗୋତ୍ର ଆଜିକାଲି ଅନେକ ହରିଜନଙ୍କର ଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଶାସ୍ତ୍ରର ଆଦର୍ଶ ଏହିପରି ଥିଲା ! ମଣିଷ ମନକୁ ସବୁବେଳେ ଟାଣି କରିହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ଆଦର୍ଶ ସବୁବେଳେ ଆମକୁ ଦେଖାଇ ଦିଏ, ଆମକୁ ଆଉ କେତେ ଆଗକୁ ଯିବାକୁ ଅଛି ।

ଜାତିଭେଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ତାହାର ଫଳ

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପୋଷିବା ବିଷୟରେ ସମଗ୍ର ସମାଜର ଦାୟିତ୍ୱ ଥିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଅକର୍ମା ଓ ଅଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ ଅଧିକ ବାହାରିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏମିତି ଅଯୋଗ୍ୟଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ବଢ଼ିଲା, ସମାଜରେ ଶୃଙ୍ଖଳାହୀନ କାର୍ଯ୍ୟ ସେତିକି ବଢ଼ିଲା । ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ସମୟକୁ ଏହି ଭେଦ ଅତି ଉତ୍କଟ ଆକାର ଧରିଥିଲା । ତେଣୁ ବୁଦ୍ଧ ଏକାବେଳକେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଜାତିଭେଦ ଓ ଅର୍ଥହୀନ କ୍ରିୟାକାଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ପୂର୍ବରୁ ଯେପରି କୁହାଯାଇଛି, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସମାଜତନ୍ତ୍ରମାନେ ଏ ବିଦ୍ରୋହର ସାରବତ୍ତା ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ । ପୁରାଣ ମାନଙ୍କରେ ଜନ୍ମଗତ ଜାତିଭେଦପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ଗଳ୍ପ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଦିଆଯାଇ ସମାଜର ମଙ୍ଗ ସିଧା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ଫଳ ଯେ ନ ହୋଇଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ତାହା ସ୍ଥାୟୀ ହେଲାନାହିଁ । ପୁଣି ଜାତ୍ୟଭିମାନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ତା ପରେ ବହୁ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରକ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାହାରିଛନ୍ତି । ତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିଭେଦକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ ତ 'ଜାତି ଜାତି ଦେଉ ଗୋଲ୍ । ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସବୁ ଗଲ୍' ।

ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ପ୍ରଭାବ ପ୍ରଥମେ ପଡ଼ିଲା ସେବେଳେ ଜାତ୍ୟଭିମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଫଳରେ, ସେ କାଳର ରାଜା ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ସାତ କୋଟିର ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଦେଲେ । ବିଦ୍ରୋହକାରୀ ଶ୍ରେଣୀରେ ମୋଡ଼ିମୋଡ଼ି ହୋଇ କାଳର ଗତିକୁ ମାନିଗଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରେ ସବୁ ସଂସ୍କାରକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ସ୍ୱକଳ୍ପିତ ଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି, ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାରମ୍ବାର ବିଦ୍ରୋହ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସବୁବେଳେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ନ ମାନିବା ନିମନ୍ତେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲକ୍ଷଣ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଛନ୍ତି ।

ଏହି ଘାତପ୍ରତିଘାତ ଫଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଲୋପ ପାଇଛି କହିଲେ ଚଳେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଠାରେ ପୂର୍ବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଲକ୍ଷଣ-ମାନ ଦେଖାଯାଉଛି । ସୂତ୍ରରେ ଜାତିଭେଦମାନ ଅଛି, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଉ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । କୃଷି ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି

ବାହୁଣ ଧରଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରୁଛନ୍ତି । ମଠସେବା, ଚାକିରି କରିବାକୁ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ବାହାରୁଛନ୍ତି । 'ପେଟ ପୋଷ, ନାହିଁ ଦୋଷ' ଏହି ଉଦ୍ଭଟ ଢଗ ବାହାର କରି ଏହାରି ଆଢୁଆଳରେ ସବୁ କାମ କରିଯିବାକୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେଣି ବା ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ହେଉଛନ୍ତି ।

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବେଶୀ । କେବଳ ସେମାନେ ଆଜିକାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି । ଖୁଦ-ଛୁଆଁ, ଚୁଲିଧନ୍ଦରେ ପେଟ ପୂରେ ନାହିଁ । ଅଦ୍ୟାପି ଶତକୋଟିରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶଗତ ଅନ୍ୟ ନେଶ୍ୱା ସହଜରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସହଜରେ ମଧ୍ୟ ପାଣି ବେପାର ବା ଦୁଆରେ କାମ କରିବାକୁ ପଛ ଘୋଞ୍ଚା କାଢୁ ନାହାନ୍ତି । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସ୍ୱାଭାବିକର ସେଇଁ ବର୍ଣ୍ଣାଟ ବା ସୀମାର ହେଉଛନ୍ତି ସେଥିରେ ଶୀଘ୍ରେ ବ୍ୟାଣ୍ଡ ବୃତ୍ତ କରି ଚଳିବା ଆଉ ସମ୍ଭବ ହୁଏନା । ସ୍ୱସ୍ତ ପଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥକଷ୍ଟ ହେଉନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ଚାକିରି ଆଡ଼କୁ । ଚାକିରି ପାଇବା ସକାଶେ ଅନ୍ୟଷ ଲୋକେ ଯେପରି ଭଳକୁ ଡ଼ିଯିବାର ଖୁଣ୍ଟାଯାଏ, ଆମ ଏଠାରେ ସେତେ ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି । ଚାକିରି କରିବା ସକାଶେ ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ କରିବାକୁ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାହାରିଥିଲେ, ପୁଣି ବାହାରିବେ । ତେଣୁ ଜାତିଭେଦ ପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୋଷ ଦିଆଯାଉଛି, ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ମନାଇ, ଧମକାଇ, ଉତ୍ସାହ ଓ ଅବଜ୍ଞା କରି ଜାତିଭେଦ ଦୂର କରିବାର ଉଦ୍ୟମପାଇଁ ଏହା ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ସମୟ । କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ତଳେଇ କରି ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ, ଜାତିଭେଦ ରଖିବା ବିଷୟରେ ଏକୁଟିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ବରଂ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହାର ଉତ୍କଟତା ଦୂର

କରିବାରେ ପୂର୍ବରୁ ଯାହାଯାହା କରନ୍ତୁ, ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯାହାକଲେ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛି କି ନାହିଁ ତାହା ବୁଝିବାର କଥା ।

ଭେଦର ଉତ୍କଟତା ବଢ଼ିବାର କାରଣ

ଜାତିଭେଦର ମୂଳରେ ରହିଛି ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା । ଚାରି ବର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ର ଥିଲେ ସମସ୍ୟା ଏତେ ଜଟିଳ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ଚାରିବର୍ଣ୍ଣରୁ ବହୁ ଜାତି ବାହାରିଛନ୍ତି, ଓ ପ୍ରତିଦିନ ବାହାରୁଛନ୍ତି । ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଜନଗଣନାର ଜଣେ କର୍ତ୍ତା ହଟନ୍ ସାହେବ ହିସାବ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ଯେ ସେତେବେଳେ ଆମ ଦେଶରେ ତିନି ହଜାର ଜାତି ଥିଲେ । ସେ ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏତେବେଳକୁ ଚାରି ହଜାରରୁ ବେଶୀ ଜାତି ହୋଇଥିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ।

ବଡ଼ ହେବାର ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି

ଜାତିଭେଦ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନଥିଲା ବୋଲି କୁହା-ଯାଇପାରେ । ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରତି ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ସମାନ ଆସନ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ସବୁକାମ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ସାନ୍ତାଳଙ୍କ ଭିତରେ ଧୋବା ବୋଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କେହି ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ଲୁଗା ସଫା କରନ୍ତି । ସେହିପରି ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭାବ ବି ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ନେତୃମାନଙ୍କରେ ଅଣାଦିବାସୀ ଭଣ୍ଡାରି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ପଶିଲେଣି । ନିଜେ ସାନ୍ତାଳଙ୍କ ଭିତରୁ ଭଣ୍ଡାରି ବାହାରିବାର ମଧ୍ୟ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଗଲାଣି । ଭୂଇଁ

ଓ ଗଣ୍ଡଙ୍କ ଭିତରେ ଜାତିଭେଦ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ । ରାଜଗଣ୍ଡ ଓ ଷଣ୍ଡାମୃତ ଭୂଇଁମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଗଣ୍ଡ ଓ ଭୂଇଁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସାମାଜିକ ସମ୍ପର୍କ ରହୁନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳର ସୌରାମାନେ ଗତ ୫୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ୫ଟି ଜାତିରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି । ସୌରା ଓ ଲଞ୍ଜିଆ ସୌରା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଜାତି ଆହୁରି ଆଗରୁ ଥିଲା । ପର୍ବତରେ ଯେଉଁମାନେ ରହନ୍ତି, ସେମାନେ କୌପୀନ ମାରନ୍ତି । ଧଳା କୌପୀନର ଶେଷଭାଗ ଲାଲରଙ୍ଗର, ଆଗରେ ଝୁଲିର ଥାଏ । ପଛପଟେ ଖୋସିଥିବା ଖୋସା ହେଲାପରେ ଏହା ଅଧିକା ଅଂଶ ପଛରେ ଝୁଲୁଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ପର୍ବତରୁ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆସି କୃଷି-ଧରିଲେ, ଲୁଗା ପିନ୍ଧିଲେ, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପର୍ବତିଆଙ୍କୁ ପୃଥକ କରିବାକୁ, 'ଲଞ୍ଜିଆ' ନାମ ଦିଆଗଲା । ଏବେ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳର ସୌରାମାନଙ୍କ ଭିତରେ 'ଜାତି ସାନିଆ' 'ପାନ ସାନିଆ' 'ଶୁଦ୍ଧ-ସୌରା' ଓ 'ଜାତ-ସୌରା' ଏହିପରି ବିଭାଗ ହେଲେଣି । ଯେ ଯେତିକି ଶୁଦ୍ଧ ହେଉଛନ୍ତି, ସେ ନିଜକୁ ସେତିକି ଆଦରୁଛି । କନ୍ଧଙ୍କ ଭିତରେ ସେହିପରି ପର୍ବତିଆ ବା 'କୁଟିଆ' କନ୍ଧ ଓ କନ୍ଧ ଏହି ଦୁଇ ବିଭାଗରୁ, ଓଡ଼ିଆ କନ୍ଧ, ମାଳୁଆ କନ୍ଧ ଏହିପରି କେତେ ବିଭାଗ ବାହାରୁଛି । ଗଣପୁର ମାଳରେ, ମାଳୁଆ କନ୍ଧ, 'କନ୍ଧ' ନାମଟି କାଟି ଖାଲି 'ମାଳୁଆ' ବୋଲାଇବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେଣି । ଏବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବିବାହାଦି କଲେଣି, ଧୋବା ଲୁଗା କାଚୁଛନ୍ତି, ଭଣ୍ଡାରି ବି କ୍ଷୌର କଲେଣି । ଆଦିବାସୀଙ୍କ ଭିତରେ ଏ ଜାତି ବିଭାଗ ମୂଳରେ ନୈତିକ କାରଣ ଓ ଏହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନୈତିକ ସ୍ତିତପନର । ଯେଉଁମାନେ ଟିକିଏ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଜାତି କାଶୁଣିରେ ଉପର ପାହାଚକୁ ଉଠିବାକୁ ଧାରାବାହିକ ଭାବେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଫଳରେ ଆଦିବାସୀ

ଝିସ୍ତ ନ ହୋଇଛନ୍ତି । କେତେ କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେବା ସୋପାନରେ ମଧ୍ୟ ପଦସ୍ଥଳିଣୀ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିବାର କାରଣ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ମାଡ଼ ଯାଇ ପଡ଼ିଛି ସେହି ଶୂଦ୍ର ଉପରେ ।

ଅନ୍ତରଜାତି

ଜାତିର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗତି ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରୁଥିଲେହେଁ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ସବୁ ଜାତି ଆର୍ଥିକ କାରଣରେ ହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରଧାନ ଚାରି ଜାତିଗୁଡ଼ିକରେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ବହୁ ଅନ୍ତରଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବସାୟ ଭେଦରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଜାତି ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବଡ଼ଜାତିର ପୁରୁଷ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିଭା ହେଲେ ଅନୁଲୋମ ବିବାହ, ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ପୁରୁଷ ବଡ଼ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବିଭାହେଲେ ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଅନୁଲୋମ ବିବାହରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚତର ପାହ୍ୟା ଦିଆଯାଉ ଥିଲା । ପ୍ରତିଲୋମ ବିବାହରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି ଓ ଚଣ୍ଡାଳ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା ଓ * ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୂଆବୃତ୍ତି ଝଞ୍ଜି ଦିଆ ହେଉଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ:—ବ୍ରାହ୍ମଣ ଔରସ୍ରୁ ବୈଶ୍ୟା ଗର୍ଭରୁ ଅମ୍ବଷ୍ଠ (ବଇଦ), ଗନ୍ଧ ଦ୍ରବ୍ୟ ବଣେଓା, କଂସାରି, ଶଂଖା ତିଆରି କରିବା ବାଲା ଜାତ ହେଲେ ‡ । ବିଶ୍ଵକର୍ମାଙ୍କ ଔରସ୍ରୁ ଶୂଦ୍ରା ଗର୍ଭରୁ ଛଅଟି

---

* ଜାତୋ ନାର୍ଯାମନାର୍ଯାୟାମାର୍ଯାଦାର୍ଯୋ ଭବେଦ୍ ଗୁଣୈଃ
ଜାତୋଽପ୍ୟନାର୍ଯାଦାର୍ଯାୟାମନାର୍ଯ ଇତି ନିଶ୍ଚୟଃ
ଯସ୍ମାଦ୍‌ବୀଜପ୍ରଭାବେଣ ତିର୍ଯଗ୍‌ଜା ଋଷୟୋଽଭବନ୍
ପୂଜିତାଶ୍ଚ ପ୍ରଶସ୍ତାଶ୍ଚ ତସ୍ମାଦ୍‌ବୀଜଂ ପ୍ରଶସ୍ୟତେ—ମନୁ

‡ ବୈଶ୍ୟାୟାଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାଜ୍ଜାତୋ ଅମ୍ବଷ୍ଠୋ ଗାନ୍ଧିକୋ ବଣିକ୍
କଂସକାରଶଂଖକାରୌ ବ୍ରାହ୍ମଣାତ୍ ସଂବଭୂବତୁଃ ।
ବୃହଦ୍ ଧର୍ମପୁରାଣମ୍

ପିଲା ଜନ୍ମନେଲେ । ସେମାନେ ଦୁଇଟି ଅଲଗା ଅଲଗା ଶିଳ୍ପ ଧରିଲେ—ମାଳାକାର, କମାର, ଶଂଖକାର, ତନ୍ତୀ, କୁମ୍ଭାର, କଂସାରି * । ଦୁଇ ଅଲଗା ଠାରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଦୁଇଜଣ ଏକବୃତ୍ତି ଧରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ମିଳୁଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଠାରୁ ଓ ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କ ଠାରୁ କଂସାରି ଓ ଶଂଖାରି ଜାତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏକ ବୃତ୍ତିରେ ଦୁଇଠାରୁ ଲୋକ ଜୁଟିବା ବେଶୀ ନୁହେଁ, ସାମାନ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରକାରେ, ହୋଇ ଯାଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ କଂସାରି କଂସାରି ଭିତରେ ବୃତ୍ତିର ଶାଖା ହେଲା ଥିବାର ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ କଂସାରି ଜାତି ଏକ ରସରେ କାମ କରୁଛି, ଆଉଜଣକ କଂସାରେ କାମ କରୁଛି ।

ପୁଣି ଅନୁଲୋମ ବିବାହରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନକୁ ନିଜ ଦୋଷ ନିମନ୍ତେ ପତିତ କରା ହୋଇଛି, ଓ ଚଣ୍ଡାଳକୁ ନିଜ ଗୁଣ ନିମନ୍ତେ ଉପରକୁ ଉଠା ହୋଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଖାଲି ଯେ ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି ବା ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ବୋଲାଉଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱଧର୍ମରୁ ଚ୍ୟୁତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅସଦାଚାର କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରା ହୋଇଛି † । ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏପରି ବନ୍ଧନ କାରଣରୁ ଲୋକେ ପତିତ

---

* ବିଶ୍ୱକର୍ମାଚ ଶୂଦ୍ରାୟାଂ ବୀର୍ଯ୍ୟାଧାନଂ ଚକାର ସଃ
ତତୋ ବଭୂବୁଃ ପୁତ୍ରାଶ୍ଚ ଷଡେତେ ଶିଳ୍ପକାରିଣଃ ।
ମାଳାକାରଃ କର୍ମକାରଃ ଶଙ୍ଖକାରଃ କୁବିନ୍ଦକଃ
କୁମ୍ଭକାରଃ କଂସକାରଃ ଷଡେତେ ଶିଳ୍ପିନୋ ବରାଃ ।

† ବ୍ୟଭିଚାରେଣ ବର୍ଣ୍ଣାନାମବେଦ୍ୟାବେଦନେନଚ
ସ୍ୱକର୍ମଣାଂଚ ତ୍ୟାଗେନ ଜାୟନ୍ତେ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କରାଃ ।

ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏପରି ମଧ୍ୟ ଉଠିଛି । ପ୍ରକୃତ ନାନା ଉଦ୍ୟମ କରି ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି ଓ ଦୁଇଏ ଲୋକଙ୍କୁ ମନାଇ ପାରିଲେ ନିଜକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତିରେ ଗଣାଇ ପାରନ୍ତି ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୃତ୍ତି ଧରନ୍ତି । ବାହ୍ୟ ମତରେ ବା ରାଜାଦେଶରେ ଯେଉଁ ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକ ଉପରକୁ ଉଠା ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚକୁ ଗଲେ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ଦେଶର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଥିବାରୁ, ଓ ଜାତି ବି ଅନେକ ଥିବାରୁ ରାଜା ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର ମତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରବର୍ତ୍ତିଲ ମନ ମନାଇବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍କଟ ଉପାୟ, ସମାଜକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ପ୍ରକାରେ, କୌଣସି ରାଜା କେବେ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବାର ଇତିହାସ ବା ପୁରାଣରେ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ମତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠିବା ପ୍ରକାରେ ସବୁବେଳେ ଗୁଡ଼ି ଦେଖା ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ୟା ନ ଆସି ପାରିଲେ, 'ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ କିଏ ହାତ ଦେଇ ପାରିବ ?' ବୋଲି କହି ବଳବାନଙ୍କୁ ତୁନି ହେବାକୁ ହୋଇଛି— 'ଜନାଜନେ ନଃ କରମର୍ଦ୍ଦିପ୍ରସ୍ୟନ୍ତି' । କିନ୍ତୁ ନପାରିବା ସ୍ଥଳରେ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜାତି ଗଢ଼ିବା ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ, ନୂଆ ବୃତ୍ତି ବା ପୁରୁଣା ବୃତ୍ତିର ନୂଆ ଶାଖା ଧରାଇ ଦିଆ ହୋଇଛି ।

ବଡ଼ ଜାତି ହେବାକୁ ଏବେ ବି ଲାଳସା—

ଯେ ସେତେବେଳେ ସେ ଉପାୟରେ ପାରୁଛି— ସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଫଳେ— ନିଜ ଜାତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜିଛି ; ଯିଏ ନ ପାରୁଛି ସେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛି ତା'ର ସୁଯୋଗ କେତେବେଳେ ଆସିବ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏ ଜାତି ରହିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନୂଆ ଜାତି ଅନେକଙ୍କ ପୁରୁଣା ବୃତ୍ତିରେ ଅର୍ଥ ଲାଭ ହୋଇପାରୁଛି । ଗତ ୪୦ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଦେଖିଥିବା କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଏଠାରେ ଦେବି । ଦେଶାର୍ଣ୍ଣାରେ ମୃଧ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି (ଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ ଯଥାର୍ଥ ହେବ) । ଏମାନେ ପାଣି ଅସ୍ପର୍ଶ୍ୟ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେଇ କରଣ ଘରେ ବନ୍ଧୁ କରାଗଲେ । ଆଜି ଟଙ୍କା ପଇସା ଦେବାକୁ ଷ ପଡୁନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ କରଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ-ଗଲେଣି ।

ପ୍ରାୟ ୬୦ । ୬୫ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ 'କରଣ' ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର, ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଜାତି ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ପ୍ରମାଣ ବାହାର କରି ହାଇକୋର୍ଟରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିଆ ହୋଇଥିଲା, କରଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱଜାତୀୟ ମକଦ୍ଦମାରେ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତ ଅଛି, କରଣ ଶୂଦ୍ରା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବୈଶ୍ୟ ପୁରୁଷଠାରୁ ଜାତ ବର୍ଣ୍ଣସଙ୍କର * । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯାହା ଥାଉ ନା କାହିଁକି, କରଣଙ୍କର ଉଚ୍ଚଜାତିତ୍ୱ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରୁନାହାନ୍ତି । ଏହା କିପରି ହେଲା, ତାହାର ଗବେଷଣା ବଡ଼ କୌତୁକପୂର୍ଣ୍ଣ । ବଙ୍ଗୀୟ 'କୁଳଦୀପିକା' ବହିରେ କାୟସ୍ଥଙ୍କ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଆଖ୍ୟାୟିକା ଅଛି । ମୋଟାମୋଟି ତାହା ଏହି ଯେ କାୟସ୍ଥ ବା କରଣ ଅନ୍ତ୍ୟଜ ହୋଇଥିବାରୁ ଶୂଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟ ଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ସେ ଦେବଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇଲେ । ସେ ହେଲେ ଏ ପୃଥିବୀରେ ଲେଖନକାର । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଦୁଇ—ଜଣେ ଚିତ୍ରଗୁପ୍ତ,

---

* ଶୂଦ୍ରାବିଶୋସ୍ତୁ କରଣଃ — ଅମରକୋଷ

ଶୂଦ୍ରାବିଶୋସ୍ତୁ କରଣୋଽମ୍ବଷ୍ଠୋ ବୈଶ୍ୟାଦ୍ୱିଜନ୍ମନୋଃ —

ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ ।

ସମସ୍ତଜାତିର ସେବକହୋଇ ରହିଲେ; ଆଉ ଗଣେଶ, ଶିବାଦ, ନାଗଚମ୍ପକରେ ନାଗରାଜାଙ୍କ ପାଟଣ ରହିଲେ; କୁଣ୍ଡଳ ଗଣକ, ଶଙ୍ଖସେନ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ରାଜସେବକ ହେଲେ । ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିବାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଲ । ଆଉ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଦୃଷ୍ଟି ନଜର କରୁ କରୁ ଓଡ଼ିଲେ, ଓଳୁ ଓଳୁ ମାନ୍ୟ କଲେ । ସେ ସାହାଡ଼ଙ୍ଗ, ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ସେମାନଙ୍କ ଷଷ୍ଠିପୁର ସ୍ଥାନାଧିପତି, ପଦ୍ମ ଭୂମି ପ୍ରମାଣ ରହିଛି ।

ଏ ଗ୍ଲାନି ବଡ଼ଙ୍କୁ ବି ଛାଡ଼ୁନାହିଁ

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କିପରି ଉତ୍କଟ ଜାତିଭେଦ ଅଛି, ତାହା ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍କଳୀ ଓ ଆରଣ୍ୟକ ବୋଲି ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ବିଭାଗ । ଉତ୍କଳୀଙ୍କ ଭିତରେ, ବୈଦିକ, ପାଣ୍ଡୁଆ, ଶାଢ଼ିଆ, ମାସ୍ତାନ, ଶ୍ରୋତ୍ରୀ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଦେଉଳିଆ ଇତ୍ୟାଦି ଏହିପରି କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀ । ବୈଦିକଙ୍କ ଭିତରେ 'ଶାସନୀ' ବୋଲି ଯେଉଁ ମାନଙ୍କୁ ପୁରାତନ ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ଉତ୍ତରରୁ ଆଣି ବସାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଘର ଚୌଦଶ ଅଭିଜାତ୍ୟ ବୋଲି ଅନ୍ୟ ବୈଦିକମାନେ କହନ୍ତି । ସେହି ବୈଦିକମାନେ ଆଉ ଶାଆନ୍ତଙ୍କୁ ମାନିଲେ ସେମାନେ ବଡ଼ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ପାଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମ ଶାଆନ୍ତଙ୍କୁ ନ ମାନିବାରୁ ରାଜାନୁଗ୍ରହରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ବିଦ୍ୟାବଳରୁ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କେତେବେଳେ ନ ପାରିଲେ, ସେହି 'ଶାଆନ୍ତ'ଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ନିନ୍ଦାସୂଚକ ପଦ ଚାଲି ପୁଣି ବଳବାନଙ୍କୁ ଫେରିଲେ । ଏ ପଦମାନ ବଡ଼ କୌତୁକିଆ—ଘାସି, ଗୁହଦରପୁଆ, ତୁଳକୁଳୁଆ, ସାନଅଡ଼ଙ୍ଗ, ବଡ଼ଅଡ଼ଙ୍ଗ, ଲଙ୍ଗଳା ବୈଦିକ, ଲଣ୍ଡ, ଟିକିଙ୍ଗି, ପଟାର, କାନ୍ଦାରୁ, କେଉଟମାଟିଆ, ଘରଭାଙ୍ଗିଆ ଏହିପରି ଆଉ କେତେ । ଶାଂ।ଡ଼

ବର୍ଷ ତଳେ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଭିଜାତ୍ୟର ନ୍ୟୁନାଧିକ୍ୟ ଦେଇ ଯେଉଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଥିଲା ତାହା ଆଜି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅନେକଙ୍କ ମନ ଭିତରେ ଆମେ କୁଳୀନ, ଆମେ ଦାକ୍ଷାତ୍ୟ, ଆମେ କେଉଟମାଧିଆ ବୋଲି ପ୍ରୌଢ଼ି ପୁଣ ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଏକା ଗୋତ୍ର, ଏକା ଶାଖାରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସ୍ତରର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି । ମିଶ୍ର ଶାଖାରେ ଷଣ୍ଠିରୁ ଅଧିକ, ବଉଳ ଗୋଷ୍ଠୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି—ଭଟ୍ଟମିଶ୍ର ଅଛନ୍ତି, ଅଷାଂଖ୍ୟେୟ ଦେଉଳିଆ ବି ଅଛନ୍ତି । ମିଶ୍ରମାନେ ତ ଦାବୀ କରନ୍ତି, କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଉକଳ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ପୁଣି ତାଙ୍କର ଭିତରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ଆଜି ମିଶ୍ର ବୋଲାଉଥିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ମାଳି ଥିଲେ । ମହାଷ୍ଟମୀ ଭିତରେ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହୋଇଗଲା । ରାଜା ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଚଡ଼ା ଦେଖି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ଭକ୍ତି ନମସ୍କାର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଭୁଲ ତ ହୋଇ-ଯାଇଲାଣି । ରାଜାଙ୍କ ଭୁଲ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରାଇଦିଆ ହେଲା । ଏମ ବୋଲାଇଲେ 'କାଳସିଂ' ଯେପରି 'କେଉଟମାଧିଆ', 'ଦାକ୍ଷାତ୍ୟ' ।

ଗୁଳିଣବର୍ଷ ତଳେ ଭଙ୍ଗାରପୁରର ବୈଶ୍ୟମାନେ ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ମନେକରି, ବହୁତ ଟଙ୍କା ଦେଇ ପୁରୀର ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ଏବେ ଆଉ ସେ ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନେ କରୁନାହାନ୍ତି କି ସେପରି ଟଙ୍କା ଦେଇ ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉନାହାନ୍ତି ।

ଭଦ୍ରୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ବଂଶଧରର ଉଦ୍ଗମ ଉତ୍ପତ୍ତିକୁ ନେଇ କେତେକଟି ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଚଳୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଥିଲେ ଜଣେ ନାପିତ, ଭଦ୍ର କରିବା ଲୋକ । ଦେଖିବାକୁ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଥିଲେ । ଆମ ଦେଶରେ ତ ଚୂଡ଼ା କାଟିବାକୁ ସମସ୍ତେ ଅଧିକାରୀ । ପୁଅଙ୍କୁ

ତାଙ୍କ ଟିକା ଦେଖି ଜୟପୁର ମହାରାଜା ନମସ୍କାର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଜାଜପୁରୀଙ୍କପରି 'ଭଦ୍ରୀ' ବ୍ରାହ୍ମଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ଜାତ୍ୟଭିମାନ ଜାତିଭେଦର ପ୍ରଧାନ କାରଣ

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ହାତରେ ସେମାନେ କରଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଜାତିରେ ମିଶିଗଲେ, ଆଭିଜାତ୍ୟ ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର କଥା (ଏଥିରୁ ଅନେକ ଗାଳଗପ ହୋଇପାରେ) ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଅଦ୍ୟାପି ଚଳୁଛି । ଜାତିଭେଦ ଦୂର କରିବାରେ ଏହିଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ । ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ଦୁଆରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇବେ, କିନ୍ତୁ ଶତ ଦୋଷୀ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୁଆର ମାଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ହରିଜନଙ୍କୁ ଏକାଠି ବସାଇ ଦେବ । ଶୂଦ୍ରସଙ୍ଗେ ଏକ ପଂକ୍ତିରେ ଖାଇ ବସିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ତାହା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ *, କିନ୍ତୁ ହେଲେ ଯଦି ଶୂଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ଏକା ପଂକ୍ତିରେ ଖାଇବସେ, ତେବେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବ ନାହିଁ ।

ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଭୂତ କଥା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ରାୟ ୨୦ବର୍ଷ ତଳେ ଆମର ଜଣେ ହରିଜନ-ବନ୍ଧୁ ନେତା ସଙ୍ଗେ ଆମ ଗାଁ ଘରେ ଖାଇବସିଲେ । ଦୁହେଁଯାକ ଏକସଙ୍ଗେ ଉଠିଲୁ । ବାପାଙ୍କ ଅମଳରେ ସେତିକି ନାହିଁକି, କାରଣ ମଧ୍ୟ ଆମ ବାସନରେ ସେ ଖାଉନ୍ତି ନାହିଁ; କଦଳୀ ପତ୍ରରେ ଖାଆନ୍ତି ଓ ଖାଇସାରି ପତ୍ର ଉଠାଇ ଗୋବର ଲଗାଇ ଯାଆନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ମୁଁ ବହୁକଷ୍ଟରେ ଘରେ ଚଳାଇ ଦେଇ ଥିବାରୁ ଏକାଠି ବସି କଂସାଥାଳି ଦୁଇଟିରେ ଖାଇଲୁ । ପ୍ରାୟ ଜନ-

* ନିବନ୍ଧ ଉପବାସ—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତବିବେକ

ଘଣ୍ଟା ପରେ ମୁଁ ଘର ଭିତରକୁ ଆସି ଦେଖେ ତ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ଅଶାନ୍ତି ଘଟିଛି । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ସେତେବେଳକୁ ବାଡ଼ିପଟେ ଗାଁଯାକ ଲୋକ ଖୋଜାଇ ସାରିଲେଣି, କିଏ ବାସନ ଧୋଇବ ? ଆମ ଘରେ ଗଉଡ଼ୁଣୀଟିଏ କାମ କରେ, ସେ ଛୁଇଁବ ନାହିଁ ; ଅନ୍ୟ ଲୋକ ବି ଛୁଇଁବେ ନାହିଁ ; ତେଲି, ଭଣ୍ଡାରୀ, ତନ୍ତୀ ଏଇ ଜାତିର ଲୋକ ସେତେବେଳେ ଆମ ଘରେ ରହୁଥିଲେ ; ସେ ତ ନାହିଁ କରିବାର କଥା । ମୋର ଜଣେ ଗୁରୁଜନସ୍ଥାନୀୟା ମହିଳା ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ, ଦୁଆରେ ବସିଥିବା ସେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ତ ଟିକିଏ ଡାକିଦେଲେ ସେ ବାସନଟା ଧୋଇ ଦିଅନ୍ତେ । ଏଥିରେ ମୁଁ 'ଅଯଥା' ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହେଲି ! ଅସ୍ତୁ ହେବାରୁ ବୁଝି ବସିଲି, ବନ୍ଧୁ ମୋର ଅତିଥି ; ଅତିଥିର ଜାତିକୁଳ ପଚାରି ତଦନୁସାରେ ସେବା କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରେ ମୁଁ ବାସନ ଧୋଇଲି ବେଳକୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ବାସନ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ । ଭଦ୍ରମହିଳା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଗଲେ, କିନ୍ତୁ ବାଣ୍ଡୁଆଙ୍କର ପରେ ଏ ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହେବାରେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ମତ ଦେଲେ ଯେ ମୁଁ ଯାହା କରିଛି ତାହା ଶାସ୍ତ୍ରବିରୋଧୀ ନୁହେଁ ; ହୋଇଥିଲେ ବି, ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ କଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିଥାନ୍ତେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୂଳରୁ ଖୋଜ ପାଇନାହିଁ ।

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜାତିଭେଦର କଟୁତା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି ଓ ହେବାର କଥା ; ଖାଲି ଭାବପ୍ରବଣତାର ପ୍ରଚାରରେ କଟୁତା ବିଶେଷ ଭାବେ କମିବ ନାହିଁ । ସହରରେ ଆର୍ଥିକ କାରଣରୁ ଜାତିଭେଦ ଲୋପ ପାଉଛି, ପାଇବ । କିନ୍ତୁ ମଫସଲରେ ଗଠନମୂଳକ ପ୍ରଚାର ନହେଲେ ଜାତ୍ୟଭିମାନ ପୂର୍ବପରି ଚାଲି ରହିଯିବ ।

କଃ ପନ୍ଥା ?

ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା ହେଲା ତାହା ମୋଟାମୋଟି ଏହି:—

୧ । ପ୍ରଥମେ ନିଜର ମନୋବୃତ୍ତି ଓ କାମକୁ ଦେଖି ମଣିଷଙ୍କୁ ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭକ୍ତ କରା ହୋଇଥିଲା । ବର୍ଣ୍ଣବିଚାରରେ ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭାବ ନଥିଲା । ସ୍ୱଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ, ଆର୍ଯ୍ୟ ଅନାର୍ଯ୍ୟର ଭେଦ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା ।

୨ । ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣରୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ, ବହୁତ ଗୁଡ଼ାଏ ଜାତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୃତ୍ତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ବୃତ୍ତିରେ ଅଧିକ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିବାକୁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ।

୩ । ଛୋଟ ଜାତି ବଡ଼ ଜାତିକୁ ଉଠିବାରେ କୌଣସି ବାଧା ନଥିଲା । ଛୋଟ ଜାତିର ଲୋକ ବଡ଼ ଜାତିକୁ ଯିବାର ପ୍ରମାଣ ଇତିହାସରେ ଅଛି । ସାଧାରଣତଃ ପୁଅ ବାପର ବୃତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ, ଜାତି ମୂଳତଃ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଥରକୁ ଥର ଜାତିର ଏହି ଦୋଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଛି, ଏବେ ବି ହେଉଛି ।

ସଂସ୍କାରର ଅଭିମୁଖ୍ୟ

ପୂର୍ବର ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର କଥା । ପୂର୍ବେ ସମାଜର ମୂଳ ଶକ୍ତିକୁ ଆଘାତ ନ କରି, ଯେଉଁ ଦୋଷ ଦୁର୍ଗୁଣ ଜାଳ ମେଲିଥିଲା, ତାକୁ କାଟଛାଣ୍ଟ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜାତିଭେଦକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଜାତିର ଯେଉଁ ବୃତ୍ତି, ସେଥିରେ ବିପ୍ଳବ ଆଣିବାର ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିବା

ତାର ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବାରେ ସେତେବେଳେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ପୁଣି ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେପରି ରାଜଶକ୍ତିଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ନିଜର ମତ ପ୍ରଚାର କରିଥିବାରୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନର କେବଳ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗରେ ବିପ୍ଳବ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିଲେ, ବୁଦ୍ଧଦେବ ଠିକ୍ ସେହିପରି ରାଜଶକ୍ତିରେ କୌଣସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରି ନିଜ ମତ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ଭଗବାନ୍ ଓ ରାଜାଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଲଗା ଅଲଗା ବାଣ୍ଟି ଦେଇଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ "ଭଗବାନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦିଅ, ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ରାଜାଙ୍କୁ ଦିଅ ।" ବୁଦ୍ଧଦେବ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ଏତେ ଭକ୍ତ ନ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ରାଜା ନିଜେ ନିଜେ ପ୍ରଭାବିତ ହେବା ବେଳକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏପରି ଅଶୋକଙ୍କ ପରି ସମ୍ରାଟ୍, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ସତ, କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେପରି, ବୌଦ୍ଧ ପ୍ରଭାବ ବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି, ରାଜଧର୍ମ ଓ ଜନତା ଧର୍ମର ପରିସର ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଲା । ଦେଶୀ ଧର୍ମଭାବାପନ୍ନ ରାଜାମାନେ ଉଭୟକୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ମିଶାଇ ଦେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସମୟରେ ସାର୍ଥକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ପାଇ ନ ଥିଲା । ଅଶୋକ ଓ ତାଙ୍କର ପୁଅ ଝିଅ ପ୍ରଚାରକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ, ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ରାଜାମାନେ ନିଜେ ଧର୍ମଗୁରୁ ହେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଫଳରେ, ରାଜା ଓ ପୋପଙ୍କ ଭିତରେ ଘୋର ସଂଘର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା । ଉଭୟ ଭିତରେ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ, ସମାଜର ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ସମ୍ୟକ୍‌ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁ ନ ଥିଲା । ଧର୍ମମତ ଲୋକଙ୍କର ବୈଷୟିକ ଜୀବନ ଉପରେ ଆଞ୍ଚ ଆସି ପାରୁ ନ ଥିଲା ।

ଅଭିମୁଖ୍ୟ ଠିକ୍ ରହିଲେ, ସଂସ୍କାର ସଫଳ ହେବ

ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ କଥା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ରାଜଧର୍ମ ଆମ ଧର୍ମର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ; ଅର୍ଥାତ୍, ରାଜା ଧର୍ମର ଭିତରେ, ବାହାରେ ରହିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଆମ ଧର୍ମର ଉଭୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ବୈଷୟିକ ଜୀବନକୁ ସମାନଭାବେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରେ । ଯେଉଁ ରାଜା ରାଜ୍ୟ ଶାସନରେ ଅନୀତି କରନ୍ତି ସେ ଯେପରି ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ, ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ କର୍ମ ନ କରେ, ସଦାଚାରର ନିୟମ ନ ମାନେ, ସେ ସେହିପରି ଅଧର୍ମୀ ; ପୁଣି ଯେଉଁ ବୈଶ୍ୟ ଘିଅ ତେଲରେ ଅଶୁଦ୍ଧ ମିଶାଏ, ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଧର୍ମୀ । ପୂର୍ବରେ ଯେପରି କୁହାଯାଇଛି, ଅନେକ ସମୟରେ ଆମ ଧର୍ମରେ, ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସକୁ ଗୌଣ ମନେ କରି ଆଚାରକୁ ଧର୍ମର ମୁଖ୍ୟ ଭାଗ ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।

ଧର୍ମର ନୀତି ଧରି ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ରାଜାର ଧର୍ମ । ଆଜି ରାଜଶକ୍ତି ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ସାକ୍ଷାତ ପ୍ରଭାବିତ ନୁହେଁ । ଧର୍ମକୁ ଇଂରାଜି ଅର୍ଥରେ ବୁଝି ଧର୍ମ-ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେ ଗଢ଼ିଥାଉଁ; କିନ୍ତୁ ରାଜଶକ୍ତି ଆମ ଧର୍ମର ବାହ୍ୟ ଜୀବନରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିବାରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହେଉନାହିଁ । ଉତ୍ତରାଧିକାର, ବିବାହ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଆଇନ୍ ହେଉଛି ; ଇଂରେଜ ଅମଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ରୀତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାଫଳରେ ଆଇନର ରୂପ ଯେପରି କୋହଳ ଥିଲା, ଆଜି ସେପରି ରହୁନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଏ ଆଇନ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବେ ଏ ସବୁ ନକଲି ପରମ୍ପରାକୁ ଧରି ଆମ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମୌଳିକ ରୀତି ନୀତିର ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ, 'ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ' ରାଷ୍ଟ୍ର ଧର୍ମରେ ଅଛି ବୋଲି ଲୋକେ ବୁଝିବେ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗ୍ରହଣ

କରିଦିବେ ; ନହେଲେ, ଆଇନ୍ ଆଇନ୍-ବହିରେ ରହିଯିବ, ସମାଜ ବିଶୃଂଖଳ ଭାବରେ ଛତ୍ରଭଙ୍ଗିଆ ହୋଇ ରହିବ ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିଷୟରେ ସରକାରଙ୍କର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଯେଉଁ ଗତି ଧରିଛି ତାହା ଫଳରେ ଆମ ସମାଜର ଘୋର ବିଶୃଂଖଳା ହେବାର ଆଶଙ୍କା । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଏ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଆଖିଦିଶିଆ ହୋଇ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହା ଆଖିକୁ ଦିଶିଲା ବେଳକୁ ଚେଲ୍ପିଗୁଡ଼ କଢ଼ୁଗିଲୁ ବୋଝି ଯାଇଥିବ । ଜାତିଭେଦ ଦୂର ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ସମାଜର ମୂଳଦୁଆ ଭୁଶୁଡ଼ି ପଡ଼ିଥିବ । ତାହା ଆଜି ଟିକିଏ ବିଶଦ ଭାବେ ଆଲୋଚିତ ହେବା ଦରକାର ।

ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର କ୍ରମବିକାଶ :—

ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା କଳଙ୍କ ଦୂର କରିବା ଉପରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଜୋର ଦେଇଥିଲେ । ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଛୁଇଁଲେ ଛୁଆଁ ହେବ, ଏହା ଆମ ଧର୍ମର ଅଙ୍ଗ ନୁହେଁ । କାଳକ୍ରମେ କୌଣସି କାରଣ ହୋଇ ଏ କଳଙ୍କ ଆମ ଧର୍ମରେ ପଶି ଯାଇଛି । ଏ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବରୁ ବହୁତ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର ଲୋକ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରହିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଏ ଜନ୍ମରେ ଉନ୍ନତର ଯୋଗ୍ୟତାର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଜାତ୍ୟୁତ୍କର୍ଷ ପାଇ ପାରିବ । ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭାକୁ ସାଧାରଣତଃ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ, ସେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ଯେ, 'ଜନ୍ମଗତ ଜାତି' ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ମୂଳତତ୍ତ୍ୱର ବିରୋଧୀ ; ହିନ୍ଦୁର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ମଣିଷ ଯେ ସମାନ ତାହାର ମୂଳରେ ଏ 'ଜାତି-ଭେଦ' କୁଠାରଘାତ କରୁଛି ; ତେଣୁ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜ ଏ କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସକ୍ରିୟ ଚେଷ୍ଟା କରୁ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ

ସୁଦ୍ଧା ଏତେ ଅକାଟ୍ୟ ଯେ କେହି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଖାଲିଭ୍ରାନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ହେଲା, କିନ୍ତୁ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ନ ପଡ଼ିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଆନ୍ଦୋଳନ ସଫଳ ନ ହେଲା କାହିଁକି ?

ଆନ୍ଦୋଳନର ଫଳ ହେଲା । ତଥାକଥିତ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ରେଳରେ, ସଭା ସମିତିରେ, ସିନେମା ଓ ନାଟକର ପ୍ରେକ୍ଷା-ଗୃହରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅବାଧରେ ମିଶିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପିଲାମାନେ ସର୍ବସାଧାରଣ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୃଜନାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଦୁର୍ବଳ ଥିବାରୁ, ଏ ଫଳ ଫଳ ଧରି ହସିଲା ନାହିଁ । ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିଷଦରେ ଆସନ ଓ ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ସ୍ଥାନ ଉପରେ ତଥାକଥିତ ନିମ୍ନ ଜାତିଙ୍କର ଦାବୀ ହେଲା । ତାହା ବି ମିଳିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଚାକିରି ପାଇଲେ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାରେ ବସିଲେ, ସେମାନେ 'ଉଚ୍ଚଜାତି' ସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କ ସମାଜରେ ନିର୍ବାଧରେ ଗୃହୀତ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ମଫସଲରେ ନିମ୍ନ ଜାତିର ଲୋକ "ଯଥା ପୂର୍ବଂ ତଥା ପରଂ" ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଗଲେ ! ଏହାର କାରଣ, ଉଚ୍ଚଜାତି ଲୋକଙ୍କର ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ବୋଲି କୁହାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଅସଲ କାରଣ ଅଲଗା । ସ୍ୱଜନ ସାହୁଆ ଓ ହରି-ଜନ ସାହୁଆ ଗୋଟିଏ ଜାତି ହୋଇଗଲେ, ସେମାନେ ଅସାହୁଆ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରଖିଲେ ନାହିଁ । ଗାଁ ଲୋକେ ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ଥିଲେ, ସେଇ ସ୍ତର ରହିଲେ, ବେଶୀ ଅଜ୍ଞାନ ବା ବେଶୀ କୁସଂସ୍କାରରେ ; କାରଣ, ପୂର୍ବେ ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ିବା ଫଳରେ ସୁସ୍ଥ ସଂସ୍କାର ଯାହା ଟିକିଏ ଥିଲା, ସେ

ସବୁ ଏ କାଳକୁ ମାନସାଉ ହୋଇଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଏ ଅଜ୍ଞାନଙ୍କୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ଆଜି କିଛିଏ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ।

ବୋଉର ମନ୍ଦାନ୍ତ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯେତେ ଡାକ୍ତର ମାଇନା କଲାପରି ସେମାନେ, ଆମ ପୁରୁଣା ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଗୁଢ଼ାଶୂନ୍ୟ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି, ନିଜ ଅନୁରାଗ-ଶୂନ୍ୟ ମନକୁ ଯେପରି ଦିଶିଲା, ସେପରି ବିପର୍ଯ୍ୟୟକର ରାୟ ଦେଲେ । ଅଧିକାଂଶ ଇଂରେଜି ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଲିଖିତ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଗଳ୍ପ ଓ ତର୍କର ସମୀକ୍ଷା ପାଠକଲେ ଏ କଥାର ସତ୍ୟତା ଜଣା ପଡ଼ିବ । ଶ୍ରୀ ଗୁଜଗୋପାଳବୃନ୍ଦ ଓ ଓଡ଼ିଆର ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍‌ଙ୍କ ପରି ଯେଉଁ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ଅସଲ ମର୍ମ ବୁଝି ଲେଖୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଲେଖା ଏ କାଳର ପୁସ୍ତକ-ବାଣିଜ୍ୟରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ପାଖେ ପହଞ୍ଚ ପାରୁନାହିଁ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଏ ସବୁ ଚିନ୍ତି ପୁରୁଣ ସଂସ୍କୃତିର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବା ଦରକାର, ସେହି ସେହି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମାପନ କରୁଛନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରୀକର ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ତତ୍ତ୍ୱର ଓ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା, ପଣ୍ଡିତ ଓ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହେଉଥିଲା । 'ପଣ୍ଡିତ' ଗୋଟିଏ ଗାଳି-ପଦ ହେଲାଣି, ଓ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଲବଗ୍ଲ ଓ ସୂତାକଣ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ଶରୀର-ଶ୍ରମର ପରାମର୍ଶ ଦିଆ ହେଲାଣି । ଅବଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ କୌଣସି କୌଣସି ପଣ୍ଡିତ, ସାଧୁ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଉଲ୍ଲିଖିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଭାବେ ଉପଯୁକ୍ତ, କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଏହି ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ଅନାଦର ଆମ ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକର ହେଉନାହିଁ ।

ତହିଁରୁ ବେଶୀ ଅମଙ୍ଗଳକର ହେଉଛି ଜାତି ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଛୁଆଁ, ଅଛୁଆଁ, ସବୁକରା, ବେଶୁକରା, ସ-ଜାତି ଓ ବେ-ଜାତି,

ସବୁରିଆ ଓ ମଙ୍ଗଳିଆ ଉପଜାତିମାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି । ଅଛୁଆଁ ହରିଜନ ଠାରୁ ଛୁଆଁ ହରିଜନ ଯେତେ ଦୂରେଇ ରହୁଛନ୍ତି, ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଛୁଇଁ ନ ଥିବା ହରିଜନଠାରୁ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଛୁଇଁଥିବା ହରିଜନ ତହିଁରୁ ଅଧିକ ଅଧିକ ଦୂରେଇ ରହୁଛନ୍ତି । ଜାତି ଜାତିରେ ଏହି ନୂଆ ଜାତିର ସୃଷ୍ଟି ଅନ୍ତତଃ ତେବେ ପଚାଶ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଡ଼ ଲୋକେ ହରିଜନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାପାଇଁ ଉତ୍ସବରେ ବକ୍ତୃତା ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜର ଘରର ମଙ୍ଗଳିଆ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ପାରନ୍ତି କି ନାହିଁ ନିଜେ ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସମାଜର ମଣ୍ଡୁକିଆ ଲୋକେ ଅବସ୍ଥା ଭିତରେ କାହିଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଉପରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବର୍ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗତି କାହିଁକି ମନ୍ଥର ହୋଇଛି ଧରି ପାରନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କର, "ବୁଝି ନ ହେଲା ବଳରୁ, କହୁ ଦେଉଥାଏ ଛଇରୁ" ଅବସ୍ଥା । ମନର ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ଆଶଙ୍କାର କଲେ ଯେ, ଏହା ସଂସ୍କୃତ-ଭୋଜନରେ ଜାତି ଜାତିର ବୈଷମ୍ୟ ଓ ବିରୋଧ ଦୂର ହୋଇ ନ ପାରେ ।

ସହଭୋଜନ ସମ୍ପର୍କୀୟ କଣ୍ଟକଣା

ଅନ୍ୟକୁ ଛୁଇଁବା ଠାରୁ ଅନ୍ୟସଙ୍ଗେ ସହ-ଭୋଜନ କରିବା ଅଧିକ ଏକ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା । ଲୋକେ କହନ୍ତି, 'ଆତ୍ମରୁଚି ଖାନା'— ମନକୁ ନ ପାଇଲେ ଲୋକେ ଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଖାଇଲେ ବାନ୍ତି କରି ପକାନ୍ତି । ଏ ଅନ୍ଧ ଟାଳି ଯେ ସମଜାତି ଲୋକଙ୍କ ଖାଦ୍ୟରେ ରୁଏ, ଏହାର ପ୍ରମାଣ ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାହିଁ । ଏ କଥା ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଶୂଦ୍ରଠାରୁ ଭାତ ଖାଇବାର ଶାସ୍ତ୍ର-ବାକ୍ୟ ପୂର୍ବରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଛି । ନିଜ ଘରିଆ ରନ୍ଧା ଖାଇ ପାରିବ ବୋଲି

ସ୍ମୃତିରେ ଅଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଶୂଦ୍ରଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ପୂଜାକାର କରୁଥିଲେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ଶୂଦ୍ରଠାରୁ ଖାଇ ପାରିବ ବୋଲି ଯେଉଁ ପାଠରେ ଅଛି ସେହିଥିରେ ପୁଣି ଅଛି, ଆଚରଣରେ ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ଦ, ସେହିଭଳି ଲୋକଙ୍କର—ଷଣ୍ଢ, ମାର୍ଜାର, ଆଖୁ (ମୂଷା), କୁକ୍କୁଟ, ପତିତ, ଅପବିତ୍ର ଓ ନଗ୍ନଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ନଗ୍ରହଣ କରିବା ଗର୍ହିତ । ଏହି ଏହି ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କର ପରିଚୟ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ । ଯେଉଁ ଲୋକ ଯଥୋଚିତ ସମୟରେ ସ୍ନାନ କରେ ନାହିଁ ଓ ନିତ୍ୟକର୍ମ କରେ ନାହିଁ, ଦାନ ଦିଆ କରେ ନାହିଁ, ପିତୃ ଓ ଦେବତାଙ୍କୁ ନ ମାନି ଷଣ୍ଢପରି ବେପରୁଆ ଚଳେ, ସେ ଷଣ୍ଢ * । ନିଜର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇବାକୁ ବା ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଜପ ଓ ଯଜ୍ଞ କରେ, ବା ସର୍ବଦା ଦମ୍ଭବାନ ହୁଏ ତାକୁ ମାର୍ଜାର କହନ୍ତି ‡ । ସମ୍ପତ୍ତି ଥାଇକରି ମଧ୍ୟ ଯେ ଖାଏ ନାହିଁ, ନ ଦିଏ ନାହିଁ, ନ ଦେବତା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଏ ନାହିଁ, ଖାଲି ଆଣି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଲାଗିଥାଏ, ମୂଷା ଅନର୍ଥକ ମାଟି ତାଡ଼ିଲା ପରି, ସେ ମୂଷା । ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅନ୍ନ ଯେ ଖାଇବ, ତାହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କୃଚ୍ଛ୍ର ଚାନ୍ଦ୍ରାୟଣ † । ଯେଉଁ ସଭ୍ୟ ସଭା ଭିତରେ ପକ୍ଷ ଧରି, କୁକୁଡ଼ାଙ୍କ ପରି ଲଢ଼େ, ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ବଡ଼ିଆ କୁକ୍କୁଟ ବୋଲି

---

* ନ କୁର୍ବୋତ୍ଥିତେ କାଳେ ନ ସ୍ନାତି ନ ଦଦାତି ଚ ।
ପିତୃଦେବାର୍ଚ୍ଚନାଦ୍ଭ୍ରଷ୍ଟଃ ସ ଷଣ୍ଢଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତଃ—ବାମନ ପୁରାଣ

‡ ଦମ୍ଭାର୍ଥଂ ଜପତେ ଯସ୍ତୁ ତପ୍ୟତେ ଯଜତେ ତଥା ।
ନ ପରତ୍ରାର୍ଥମୁଦ୍ଯୁକ୍ତୋ ମାର୍ଜାରଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତଃ ॥

† ବାଲ୍ଦେବ ସତ୍ର ନୈବାଶ୍ନୀ ନ ଦଦାତି ଜୁହୋତି ଚ ।
ତମାହୁରିନ୍ଦୁଂ ତସ୍ୟାନ୍ନଂ ଭୁକ୍ତ୍ୱା କୃଚ୍ଛ୍ରେଣ ଶୁଧ୍ୟତି ॥

କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅନ୍ନ ମଧ୍ୟ ଖାଇବା ପାପ * । ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ଯେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ କରି ପର କାର୍ଯ୍ୟ ମାଗି ନେଇ କରେ, ସେ 'ପତିତ' ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ କହନ୍ତି † । ଯେ ବେଦ ତ୍ୟାଗ କରିଥାଏ, ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧରେ ନାହିଁ, ଗୁରୁ ଓ ଅଗ୍ନିଙ୍କ ସେବା କରେ ନାହିଁ, ଗୋରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ହତ୍ୟା କରିଥାଏ, ତାକୁ 'ଅପଙ୍କ୍ତ' ବୋଲି କହନ୍ତି § । ଯାହାଙ୍କର କୁଳରେ ବେଦ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରର ଚର୍ଚ୍ଚା ନାହିଁ, ବ୍ରତ ଉପବାସ ଚଳେ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ନଗ୍ନ (ଲଙ୍ଗଳା) ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତାଙ୍କ ଅନ୍ନ ମଧ୍ୟ ଖାଇବା ନିଷିଦ୍ଧ ‡ । ଖାଇବା ବିଷୟରେ ନିଜର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାକୁ ଏହିପରି ଶତବାକ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଥିଲା । ଆଲୋଚନା ଅଭାବରୁ ଏ ସବୁ ଯେଉଁମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ବି ମତେ ନାହିଁ । ଅତି ଉଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ସୁନୀତି, କାଳକ୍ରମେ ବିକୃତ ହୋଇ ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଛି; ଠା'ଏ ଠା'ଏ ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଠିକ୍ ଓଲଟା ଫଳ ଦେଉଛି । ତଳେ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେବା—

---

* ଏକାଗତାନାଂ ଯଃ ସର୍ବଂ ପଚପାଚଂ ସମାଶ୍ନୁତେ ।
ତମାହୁଃ କୁକ୍କୁଟଂ ଦେବା ସ୍ତସ୍ୟାପ୍ୟନ୍ନଂ ବିଗର୍ହିତଂ ॥

† ସ୍ୱଧର୍ମଂ ଯଃ ସମୁତ୍ସୃଜ୍ୟ ପରଧର୍ମଂ ସମାଚରେତ୍ ।
ଅନାପଦି ସ ବିଦ୍ୱଦ୍ଭିଃ ପତିତଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତ୍ୟତେ ॥

§ ବେଦତ୍ୟାଗୀ ପିତୃତ୍ୟାଗୀ ଗୁରୁ ବହ୍ନ୍ୟୁଜ୍ଝକ ସ୍ତଥା ।
ଗୋ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ତ୍ରୀ ବଧକୃଦପଙ୍କ୍ତଃ ସ ଉଚ୍ୟତେ ।

‡ ଯେଷାଂ କୁଲେ ନ ବେଦୋଽସ୍ତି ନ ଶାସ୍ତ୍ରଂ ନୈବ ଚ ବ୍ରତଂ ।
ତେ ନଗ୍ନାଃ କୀର୍ତ୍ତିତାଃ ସଦ୍ଭିସ୍ତେଷାମନ୍ନଂ ବିଗର୍ହିତମ୍ ॥

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ‘ବୃଦ୍ଧାଶ୍ରମ’ ବୋଲି ଜଣେ ଜଣେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜେ ରାନ୍ଧିଲେ ଯାଇ ଖାଉଥିବେ । ଲେଖକ ଭଲ ବନ୍ଧୁଙ୍କ-ଠାରୁ ଶୁଣିଛି, ୭୦।୮୦ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ, ଆଖିରୁ ଭଲ ଦିଶୁ-ନ ଥାଏ, ପୁଅଝିଅ ଥାନ୍ତି, ପୁଅ ବୋହୂ ବ୍ୟସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ବି ସେଥିକୁ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ, ସ୍ତ୍ରୀଏ ଫୁଟାଇ ଖାଇବା ନିମନ୍ତେ ଘର ଯୋଗାଡ଼ ଲାଗି ହେଉଥା’ନ୍ତି । ବୋହୂ ଚୁଲିଦେଲେ ଭାତ ମାରି ଦିଆଯାଏ । ଏହାର ମୂଳରେ ଥିଲା ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା । ପିଲାଙ୍କ ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପୂର୍ବେ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ହେଉଥିଲେ । ଆଜି ବି ଇଂରେଜ ଓ ଆମର କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସମାଜରେ ବିଭାପରେ ପୁଅ ବାପମାଆଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା ହେବା ପ୍ରଥା ଅଛି । ‘ବୃଦ୍ଧାଶ୍ରମ’ ବୋଧହୁଏ ବାନପ୍ରସ୍ଥଙ୍କର ଗୃହ-ସଂସ୍କରଣ; ପୁଅ ବୋହୂଙ୍କୁ ସୁଖ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପିଲାଙ୍କ ସୁଖରେ କଣ୍ଟା ହେଉଛନ୍ତି ।

ଜାତିର ବିକୃତ ଅବସ୍ଥା ଓ ପୂର୍ବ ସ୍ୱିତପାତର ବିକଳତା ଭିତରେ ଆମ ସମାଜରେ ନାନାପ୍ରକାର ଦେଶାଚାର ଓ କୁଳାଚାର ନାମରେ ନାନା କଟକଣାର ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଛି । ଉପଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖାଦ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ କଟକଣା ଅତି ତୀବ୍ର । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୂଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ବସି ଖାଇବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁକର, କିନ୍ତୁ ତେଲି, ଶୁଣ୍ଢୀ ଘରେ କାହିଁକି, ନିଜ ଜାତିର ଅନ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବ ନାହିଁ । ଘଣାର ବଳଦଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ତେଲିଙ୍କର ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ଉପଜାତି—ତେଲି ଓ କୋଲ୍ହୁ । ଏକ ବଳଦିଆ କୋଲ୍ହୁ, ଓ ଦୁଇ ବଳଦିଆ ତେଲି । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲୋପ ହେବାକୁ ବହୁଦିନ ଲାଗିବ; ତହିଁରୁ ଅଧିକ ଦିନ ଲାଗିବ, ଗଉଡ଼ ଓ ଧୋବାଙ୍କର ସ୍ୱାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ।

ଏମାନଙ୍କ ଜାତିଆଣି ସଙ୍ଘ ଭିତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ଅପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଛି, ସେମାନେ ପୁଣି 'ବଡ଼' ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପତିତ । ଆଜିକାଲି କର୍ମିଣିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏ 'ବଡ଼' ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ; କାରଣ, ଏଇ 'ବଡ଼'ଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ବୈଶ୍ୟ ବୃତ୍ତି କରି ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି, କୃଷି କରନ୍ତି, ଶୂଦ୍ର ସେବା କରନ୍ତି, ଗୀତ ବୋଲି ଧନ ଅର୍ଜନ କରନ୍ତି—ଏପରି କରିବା ପାତକ, ଓ ଏଥିପାଇଁ କ'ଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ତାହା କର୍ମିଣିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି । 'ବଡ଼' ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ ଅଦ୍ୟାପି ଆଚାରରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜ ପିଲାଙ୍କ ଆଚରଣ ଦେଖି 'ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା' ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଉପଯୁକ୍ତ ବେତନ ନ ମିଳିବା ସ୍ଥଳେ ସ୍ୱାମୀନଙ୍କ ଭାଡ଼ା ପାଇଲେ, ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନେ କର୍ମିଣିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଯୁହାଁନ୍ତି; କର୍ମିଣିଆ ଯଜମାନଙ୍କ ମନ ଧରି ନ ଚଳିଲେ ଏକାବେଳକେ ବୃତ୍ତି ଲୋପ !

ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ

ପଂକ୍ତି-ଭୋଜନରେ ବିଶେଷ ଫଳ ନ ହେବାରୁ, ଏଥିରେ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି କେତେ ସଂସ୍କାରକ ଧରି ବସିଛନ୍ତି, 'ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ ହେଲେ ଯାଇ ଜାତିଭେଦ ଉଠିବ ।' କେବଳ ତା ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ ହୋଇଗଲଣି । ବରପକ୍ଷ ଓ କନ୍ୟାପକ୍ଷ ରାଜିହେଲେ, ଆନ ଧର୍ମରେ ବିବାହ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅଘରିଆ ବୋଲି ସମ୍ବଲପୁର ଆଡ଼େ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ବରକନ୍ୟାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଲେଖାଏଁ ବୟସ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ । ବରକୁ ଓ କନ୍ୟାକୁ ଥାଳିରେ ବସାଇ ବିଭା

କରିବାର ଶୁଣାଅଛୁ । ଯଦିଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ସେହିଁ ଜାତିରେ ଗୁପ୍ତପଥ ଥିଲେ, ସେଠାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ବର୍ଣ୍ଣର 'କନ୍ୟା' ବାହା ହେବାର ପ୍ରଚଳ ନୁହେଁ । ସେହିଁ ପ୍ରଥା ପୂର୍ବରେ ନ ଚଳୁଛି, ତାହା ଯଦି କେହି ଚଳାଇ ନେବାକୁ ବସିବ, ତେବେ କଲ୍ଲୁହନ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ରହିବାକୁ ସାହସ ଥିବା ଦରକାର, କିମ୍ବା ନିଜେ ନିଜ ଦଳ ବଢ଼ାଇ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ଥିବା ଦରକାର । ଯଥାରୁଚି ସେତେ ପାରିବେ ଯେତେ ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ କରନ୍ତୁ, ସବୁ ବିବାହ ଆମ ଧର୍ମର ସୀମାରେ ରହିବ । ହାଇକୋର୍ଟରେ ଯେପରି ସବୁ ପ୍ରକାର ଦୋଷାଦୋଷ ପାଇଁ ନଜିର ଖୋଜିଲେ ମିଳେ, ସେହିପରି ଆମ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସବୁ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆଂଶିକ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ମିଳିବ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଲୋକେ ନୂଆ କଥା କରି ନାମ କମାଇବାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ ଧର୍ମର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କଥା, ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ସମାଜ ଶୃଙ୍ଖଳା ଭଙ୍ଗିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଯଦି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ବିରୋଧୀ ହେବ-ବୋଲି ସଂସ୍କାର ଜଣା ପଡ଼ୁଛି, ତେବେ ସେପରି କାର୍ଯ୍ୟ ନିଜେ କରିବ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟ ଲୋକ କଲେ ସମର୍ଥନ କରିବ ନାହିଁ । * ନିଜର ମତକୁ ସମାଜ ଉପରେ ଲଦିବାକୁ ଅଯଥା ଉଦ୍ୟମ କରାଯିବ ନାହିଁ । ବିବାହ ନିଜ ରୁଚି ଉପରେ କଥା । କନ୍ୟାର ମନକୁ ବର ପାଇବ, ଝିଅକୁ ଜ୍ୱାଇଁ ପୋଷିପାରିବ ବୋଲି କନ୍ୟା-ମାତାର ବିଶ୍ୱାସ ହେବ, ଜ୍ୱାଇଁ ଯୋଗ୍ୟବୋଲି ଶଶୁର ବୁଝିବ ଓ କୁଟୁମ୍ବାଦି ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେବ ଯେ ନୂଆ ବନ୍ଧୁ ଜାତିଆ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଲୋକରେ ମନ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ବାପ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଝିଅକୁ ଜଣେ ଶ୍ରୋତ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଦେବାକୁ ମଙ୍ଗୁନାହିଁ ।

* ଯଦ୍ୟପି ଶୁଦ୍ଧଂ ଲୋକବିରୁଦ୍ଧଂ ନାଚରଣୀୟଂ ନାଚରଣୀୟଂ ।

ଲେଖକଙ୍କର ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଜଣେ ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁବକ କର୍ମଚ୍ୟୁତି ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ କନ୍ୟା ମିଳୁ ନଥିଲେ । ସେ କାଗଜ ଶୁଣିଲେ, ସେ ଯଦି ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ କରିବେ ତାହାହେଲେ ସହଜେ ଖଣ୍ଡେ ବୃତ୍ତି ମିଳିଯିବ । ତାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା, କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବିରୋଧ ଏ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅନ୍ତରାୟ । ସେ ଆମ ବାଜପୁର ଗ୍ରାମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଅନୁମତି ମାଗିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଲେ, କନ୍ୟା ନଥାଇ ତ ବିଭାଘର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ; ଆଗ କନ୍ୟାଟିଏ ଠିକଣା କର । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଯୁବକ କନ୍ୟା ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ଝାଡ଼ୁ-ଝିଅ ହେଲେ ବି ତାହାର ବାପ ତ ତା' ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଚିନ୍ତା କରିବ ! ବାପ-ମାଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ଭଲ ବୁଝିପାରିବେ ବୋଲି ବର କନ୍ୟା ବାଛିଲେ ଯେବେ ସୁଫଳ ଫଳେ ନାହିଁ । ପୁରୀର 'କମଳା-ହରଣ' ମକଦ୍ଦମାର ଫଇସଲା ହୋଇ ସାରିଲାଣି, କଟକର 'ରମା ମିଶ୍ର' ମକଦ୍ଦମା ଚାଲିଛି । ଖୁବ୍ ବଡ଼ବଡ଼ ଘରରେ ବି ଏହିପରି ଫଳ ହୁଏ । ତିରିଶବର୍ଷ ତଳେ କଟକ କଲେଜରେ ଦୁଇଜଣ ଏମ୍.ଏ. ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ବିବାହହେବାକୁ ମନକଲେ—ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ । ସଂସ୍କାରକମାନେ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସ୍ୱାଗତ କଲେ । ବିଭାଘର ଜାକଜମକରେ ହେଲା ; ତିରିଶବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାର କଲେ ମଧ୍ୟ । ଏବେ ସେ ବିବାହ ଭାଙ୍ଗିଛି । ବର ଏବେ ପୁଣି ବାହା ହୋଇଛନ୍ତି ଗୋଟିଏ ସବର୍ଣ୍ଣା କନ୍ୟା, ବୟସ ପଚାଶରୁ କିଛି ବେଶୀ । ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ତିରିଶବର୍ଷ ହେଲା ଏ କନ୍ୟା ବାହା ନହୋଇ ଏହି ବରଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲେ । ସଂସ୍କାରକମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ଏପରି ବିଚ୍ଛେଦ ସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହରେ ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଜଣେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କାରକଙ୍କର ଏପରି ବିଚ୍ଛେଦ ହେବା ଅତି ପରିତାପର ବିଷୟ ।

ତ୍ୟାଗୀ ସଂସ୍କାରକର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ

ଖାଲି ଛୁଁଆଛୁତ ନ ମାନିବାକୁ ବା ପଂକ୍ତିଭୋଜନ କରିବାକୁ ନୁହେଁ, ଅସବର୍ଣ୍ଣ-ବିବାହ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ ସଦ୍ଭାବର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏ ସବୁ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ବାକ୍ୟ ଅଛି, ଏବଂ ଦେଶ ଓ କାଳର ପ୍ରୟୋଜନରେ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଲୋକନିନ୍ଦା ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଏ ଦେଶରେ ତ୍ୟାଗୀ ମହାତ୍ମା ଲୋକ ଅଭାବ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଲୋକମତ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ସେଉଁମାନେ ସଂସ୍କାର କରି ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦୋଷ ମଧ୍ୟ ବହୁକାଳ ଧରା ହୁଏ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସର ପ୍ରଥମ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ସେଉଁମାନେ ହାଡ଼ିଙ୍କୁ ଇସ୍କୁଲରେ ପୂରାଇଲେ ସେମାନଙ୍କ ଦୋଷ କେହି ଧରି ନାହାନ୍ତି, ନଅଙ୍କ କେବଳ ସେଉଁମାନେ ଭୋଜରେ ଖାଇଥିଲେ ସେମାନେ ଛୁଆଁଗିଆ ବୋଲି 'ପତିତ' ହୋଇଥିଲେ, ଆଜି ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଭିତରେ ବନ୍ଧୁ କରିଲେଣି । ଆଜି ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସେଉଁମାନେ ଛକରେ ଖାଉଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ବାସନ୍ଦ କରିବା ଦୁଃଖ କାହା ମନରେ ବି ଉଠୁନାହିଁ । କନ୍ୟା ଅଭାବରେ କଟକ ଜିଲାର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା-ଆଡ଼ୁ ଆଣି ଇତର ଜାତିର କନ୍ୟା ବିଭା ହୋଇଛନ୍ତି । ଧରା ପଡ଼ିଲେ ବି ବେଶୀଦିନ ବାସନ୍ଦ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସବୁ କଥାକୁ କାଳକ୍ରମେ ସମର୍ଥନ କରିଦିବା ଆମ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ସଂସ୍କାର ଖାଲି ବଳାତ୍କାରରେ ସଫଳ ହେବ ଚଳିବ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ଭୁଲ । ଖାଇବା ଓ ବିବାହ ବିଷୟରେ ବାହାରର ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଭିତରେ ଖୁବ୍ ଉଦାରକଟ ଭାବେ ଚାଲୁଛି । ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ତାଙ୍କ ପିଅନଙ୍କ ଘରେ

ଖାଇବା ବା ତାଙ୍କୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା କଳ୍ପନା ବି କରିଯାଇ ପାରୁ-ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମଜାତିମାନଙ୍କରେ ଦଣ୍ଡ ଶାସନର ସମ୍ବନ୍ଧ ଚଳେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସଂସ୍କାରମାନ ଯେତେ ସଙ୍ଗୋରେ ଚଳୁଛି, ପୁରୁଣା ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଦୃଢ଼ତର ହେଲେ ଆଉ ଅଧିକ ଶାସନ କଷ୍ଟକର ଚଳିବ ।

ସେପରି ନ କରି, ଖାଲି ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରଣୋଦିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଫଳରେ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଉଛି, ତାହା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଗକୁ ନେଲାବେଳେ ବହୁରରେ ପଛକୁ ଠେଲି ଦେଉଛି । ଜାତିର ଗଣ୍ଡିରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ଅଧର୍ମ ହେଉଛି ଯାଉଛି ବୋଲି ଲୋକ ଅନେକ ସମୟରେ ଭୁଲ ବୁଝୁଛନ୍ତି । କର୍ମିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଅଜ୍ଞତା ଫଳରେ ଏ ଧାରଣା ଅନେକଙ୍କ ଏତେ ବଦ୍ଧ-ମୂଳ ହୋଇ ଯାଇଛି ଯେ ଠାଏ ଠାଏ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା-ନିବାରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ବିରୋଧ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ପୁରାଣରେ ଶ୍ରୀରାମ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇବାରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କହିଥିଲେ, "ସେ ଯୁଗରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶୂଦ୍ରଙ୍କୁ ଖାଉଥିଲେ ବୋଲି ଏ ଯୁଗରେ ଖାଇବେ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ନାହିଁ ।" ଯେତେ ସେପରି ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ରହିଛି ! ବରଂ, ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ, ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ଉପରେ ଏ ଯୁଗରେ ବେଶି ଜୋର ନ ଦିଆ ହେବାର କଥା ।

ଅନ୍ଧ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା, ଅନ୍ଧ ସଂସ୍କାରକୁ, ସାବଧାନ

ବ୍ରହ୍ମପୁର ଠାରୁ ଆଠମାଇଲ ଦୂରରେ ଗଞ୍ଜମା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ସେଠାରେ 'ସିଦ୍ଧ ବିନାୟକ' ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦେବତା । ଗଞ୍ଜମା ଗ୍ରାମରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ବାଉରି ନିକଟରେ ରହି

ଶହ ବର୍ଷ ହେଲା ପୁଳକୁ ପୁଳ ବାନ୍ଧ ଘର କରି ରହିଛନ୍ତି; ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣର ଓଲଟା ଫଳ ସ୍ୱରୂପ ବାଉରି ମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାମରୁ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଛି; ହରିଜନ-ମଙ୍ଗଳ କର୍ମୀଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ପାରନ୍ତି ଯେ ବାଉରି ମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରାମ ବସିଲେ ସେମାନେ ସୁବିଧାରେ ରହିବେ । ସ୍ୱା ଭିତରେ ଧର୍ମ-ଧ୍ୱଜିତା କେତେ ଅଛି, ଓ ବାଉରିଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ନାଉଁନେବାର ଉଦ୍ୟମ କେତେ ଅଛି ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାର କଥା ।

ଆମ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଆମର ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାନ ନ ଥିବାରୁ ଅନେକ ଅଦରକାରୀ ଆଇନ୍ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆମେ କରି ବସୁ-ଆଛୁଁ । ହୋଟେଲ୍‌ରେ ହରିଜନଙ୍କୁ ପଶିବାର ଅନୁମତି ଦେଇ ଯେଉଁ ଆଇନ୍ ହୋଇଛି ତା ନ ହୋଇଥିଲେ ବି ଚଳନ୍ତା । ଯେଉଁଠାରେ ପୂଜା ବୈଶ୍ୱଦେବ ନହୁଏ, ଭାତ ବିକା ହୁଏ, ସେଠାରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଖାଆନ୍ତି ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭ୍ରଷ୍ଟ ; ପତିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ନକଲେ ଅନ୍ତ୍ୟଜ ଚଣ୍ଡାଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ଖାଇବାକୁ ମନା ଅଛି, ହରିଜନଙ୍କୁ କାହିଁକି ମନା ହେବ ! ଯାହା ଅଣ୍ଟାରେ ଭାତ କିଣିବାକୁ ପଇସା ଅଛି, ତାହାର ସେଠାରେ ଅଧିକାର । ତାହା ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅବାଧ ପ୍ରବେଶ ନିଶ୍ଚୟ ଅଛି । ହରିଜନ ହୋଟେଲ୍‌ରେ ପଶିଲେ ଯେଉଁମାନେ ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ନୁହେଁ, ବାବୁ ବୋଲି ନାକ ଟେକୁଛନ୍ତି । ହରିଜନ ଜାତିକୁ ତାଙ୍କର ସେତେ ଘୃଣା ନୁହେଁ, ତହିଁରୁ ଅଧିକ ତାହାର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଓ ମଇଳା ଲୁଗା ଯୋଗୁଁ । ଯେଉଁ ହରିଜନମାନେ ବଡ଼ ପାହ୍ୟାକୁ ଉଠିଛନ୍ତି ଓ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଘରେ

'ଛୋଟ'କାମ କରିବାକୁ ଓ ଘିଅ ଖାଇବାକୁ 'ବଡ଼' ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଅଧିକାର ଅଛି କି ?

ଏ ଯୁଗର ଜାତିବିଚାର ଆମ ଚରିତ୍ର ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଗ୍ରାସ ଘଟାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁଅଛି । ଏହା ଗତି ଦେଖି ଭର୍ତ୍ତୃହରି ବହୁପୂର୍ବରୁ କହିଥିଲେ, "ଯାହାର ବିତ୍ତ ଅଛି ସେହି ବଡ଼ଜାତି, ସେହି ପଣ୍ଡିତ, ସେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ, ସେହି ଗୁଣବନ୍ତ, ସେହି କୁହାଳିଆ, ଦେଖିବାକୁ ସେହି ସୁନ୍ଦର—ସବୁ ଗୁଣ ଧନକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ରହୁଅଛନ୍ତି ।" * ଏ ଦେଶର ପରାଧୀନତା ଦିନୁଁ, ଧର୍ମ ଜାତି ଗୁଣ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଧନ ଓ ମାନର ପ୍ରଭାବ ଅତି ବଢ଼ିଛି । ଏବେ ଛୋଟ ଜାତି ଲୋକଙ୍କର ଧନମାନ ଜାତି ସ୍ୱଭାବରେ ବଢ଼ିବାର ଦେଖାଯାଉଛି । ତେବେ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ମୁଣ୍ଡ ପୂରାଇବାର କିଛି ପ୍ରୟୋଜନ ରହିବ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ସୁଖ ବଢ଼ିଲେ, ସମାଜ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଝଗଡ଼ାର କାରଣ ନ ରହିଲେ, ଆମ ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧିତ ହେବ ।

ସମାଜସଂସ୍କାରର ଆର୍ଥନୀତିକ ଦିଗ

ଆମ ଦେଶରେ ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ଲୋକମାନେ ଚଳିଲେ ସେଥିରେ କେତେକ ନୀଚଜାତିଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଦେଖୁଅଛୁ । ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ଆସନ ପାଉଅଛନ୍ତି । 'ଦେଉଳକୁ ଯିବାରେ, ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାରେ ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ବାଧା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ; କାରଣ ଆମ ଦେଶରେ ଏବେ ଧୋବାଲୁଗା ବ୍ୟତୀତ ଜାତି ଜାଣିବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ତାଙ୍କଠାରୁ

* ଯସ୍ୟାସ୍ତି ବିତ୍ତଂ ସ ନରଃ କୁଳୀନଃ
ସ ପଣ୍ଡିତଃ ସ ଶ୍ରୁତବାନ୍ ଗୁଣଜ୍ଞଃ
ସ ଏବ ବକ୍ତା ସ ଚ ଦର୍ଶନୀୟଃ
ସର୍ବେ ଗୁଣାଃ କାଞ୍ଚନମାଶ୍ରୟନ୍ତେ ।

କଳା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି, ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ ହାଡ଼ି ବି ଅଛନ୍ତି । ମେଡ଼ିକାଲରେ ପଶିବାକୁ ଅନୁମୋଦନ ହେବାରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଉଚ୍ଚବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବାଧା ଦେଉଛନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ଏ ବାଧାରେ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା କିଛି ନାହିଁ । ଲୋକର ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ଜାତିର ପ୍ରମାଣ । ଯେ ଦେଉଳକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ସେ ଯାଏ, ଅନ୍ତତଃ ଆମ ପୁରୀ ବଡ଼-ଦେଉଳରେ । ଶ୍ରୀ ଜଗଜ୍ଜୀବନ ରାମଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ନାମ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଖାତାରୁ ବାହାରିଥିଲା ବୋଲି ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ପରେ ଆଉ କିଛି ଆଲୋଚନା କରିବି । ଏଠାରେ ଏତିକି କହିବାର କଥା ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ କାମ ଚାଲିଛି ସେଥିରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କେତେଜଣଙ୍କର ସାମାନ୍ୟ ଉନ୍ନତି ହେଉଛି । ଆଜଯାଏଁ 'ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି'ଙ୍କ ଭିତରେ ବଡ଼ଚାକିରିଆ, ଇଂରେଜୀ ପାଠୁଆ ବାହାରୁ ନଥିଲେ । ଏବେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ବୃତ୍ତି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି ତାହା ଫଳରେ ବାହାରୁଛନ୍ତି । ଜାତିର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ାଇବାରେ ଏହା କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ବାହାରନ୍ତି ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଲାଳାୟୀ ହେବେ ଓ ହରିଜନ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ପଦମାନରେ ସ୍ଥାନ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି, ସେଥିପାଇଁ ଲୋକର ଅଭାବ ହେବ-ନାହିଁ । ତା' ପରେ ?

ତା'ପରେ ଯାହା ହେବ ତାହା ଆଗରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିବା ଜାତିମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାକୁ ଦେଖିଲେ ଜଣା ପଡ଼ିବ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ ପ୍ରଭୃତି ଯେଉଁ ଜାତିର ଲୋକ, ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଚାକିରି ପାଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜର ପୂର୍ବ ସଂସ୍କୃତି ହରାଇଛନ୍ତି । ତା' ବଦଳରେ ଯାହା ପାଇଛନ୍ତି ତାହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ବି ନୁହେଁ । ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା ପ୍ରାୟ ଲୋପ ହୋଇଛି । ଅଧିକାଂଶ

ଚାକିରୀ ପାଇଲେ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ମିଳିଗଲା ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି ; ସେଉଁମାନେ ନ ପାଉଛନ୍ତି ସେମାନେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆଡ଼କୁ ମନ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି । ଚାକିରୀ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ହା ହୁତାଶ ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ସେତିକି ବଢ଼ୁଛି, ଚାକିରୀ ଉପରେ ଲୋଭ ସେତିକି ବଢ଼ୁଛି ; ତାହା ଏତେ ଅଧିକ ହେଲାଣି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଞ୍ଚ ବହୁମୁଖୀ ଯୋଜନା ବେଳେ ବି ଚାକିରୀ ନଅଣ୍ଟ ହେଲାଣି ଓ ବେକାର ସମସ୍ୟା ଉତ୍କଟ ହେଲାଣି । ଉଚ୍ଚଜାତିର ଲୋକେ ଚାକିରୀ ପାଉନାହାନ୍ତି ବୋଲି ନୀଚ ଜାତିର ଲୋକେ ପାଠ ନ ପଢ଼ିବେ ଏହା ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ଚାକିରୀ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ନ ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତାନୁଗତିକ ପନ୍ଥାରୁ ନୀଚଜାତିର ମନ ଛଡ଼ାଇ ହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଅଛି, ସେମାନେ ଆଜିଠାରୁ ଭାବିବା ଦରକାର, ଭବିଷ୍ୟତରେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହା ନହେଲେ ଉଚ୍ଚଜାତି ନୀଚଜାତି ସମସ୍ତେ ଯେଉଁ ବେକାର ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବେ ତାହାର ସମାଧାନ ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିବ ।

ବେକାର ସମସ୍ୟାର ବେକାରି ସମାଧାନ

ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ତ ବେକାର ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଯାହା କରା ଯାଉଛି ତା' ଦ୍ୱାରା ଏ ସମସ୍ୟା ଅଧିକ ଗୁରୁତର ହେବାର ବାଟ ଫିଟୁଛି । ଦୁଇ ବର୍ଷ ତଳେ ବେକାର ଶିକ୍ଷିତଙ୍କୁ କାମ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ସରକାର ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି, ଅଧିକ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ବସାଇବେ ; ଶିକ୍ଷିତ ବେକାରମାନେ ଏହି ସ୍କୁଲ ମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକ ହେବେ । ଏ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ପିଲାଙ୍କ ଆଗରେ ଚାକିରୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ । ଆଜି ଜଣେ

ବେକାରଙ୍କୁ କାମ ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍କୁଲଟି ବସୁଛି ତା' ଯୋଗୁଁ ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ଅନ୍ତତଃ ୧୦ ଟି ଲେଖାଏଁ ବେକାର ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବେ । ଏମାନେ ଶିକ୍ଷା ନ ପାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ବୋଝ ପରି ରହିବେ । ଯେଉଁ ଅନୁପାତରେ ଜମିରୁ ଲୋକ କମିବେ, ସେହି ଅନୁପାତରେ ତା' ଉପରେ ମଲ୍ଲଙ୍କ ବଢ଼ିବେ; ଅର୍ଥାତ୍, ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଂଖ୍ୟା ସମାଜରେ ବଢ଼ିବ, ସେହି ପରିମାଣରେ ବାକି ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅନୁନ୍ନତ ହେବ ।

ଦେଶର ଶାସକମାନେ ଏ ପରିଣତିକୁ କଳନା କଲେଣି । ପ୍ରାଇମେରି ସ୍କୁଲ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୌଳିକ ସ୍କୁଲ ବସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି, କଲେଜପଢ଼ାରୁ ଯୁବକମାନଙ୍କର ମନ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଆଡ଼କୁ ଟାଣିବାକୁ ଯୋଜନା ହେଲାଣି ।

କିନ୍ତୁ, ଏହି ଯୋଜନା ଗୁଡ଼ିକ ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି, ସେଥିରେ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିମାନଙ୍କର ବୈଷୟିକ ଅଗ୍ରଗତିରେ କି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ୁଛି ତାହା ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ ।

ଜାତିମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପନୈପୁଣ୍ୟ ଲୋପ ନ ହେଉ

ଜାତିବିଭାଗର ଗୋଟିଏ ଭଲ ଦିଗ ଥିଲା । ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଲୋକେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସାୟ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଭାବେ ଧରିବା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ସେ ସେ ବୃତ୍ତିରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ ଅନୁରକ୍ତି ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିର ଫଳ, ଆମ ଦେଶର ହଜାର ଶିଳ୍ପକାରିଗରୀରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଉତ୍କର୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରମାଣିତ । ପୁରୀ ନଳଟିକର କୁଢ଼ଏ ଶିଳ୍ପକର ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଚଳିତ କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦଲାଲ ବସୁଙ୍କ ପରି

ବିଶାରଦ ଶିଳ୍ପୀ ଘଟଣଙ୍କୁ ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଏକପ୍ରକାର ଅବହେଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ସମ୍ପ୍ରତି ଶ୍ରୀମାନ୍ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ କଲ ଦମ୍ପତିଙ୍କର ଉଦ୍ୟମରେ ଏମାନଙ୍କ ଦିନ ଫେରିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଦୂରର କେତେକ ଉତ୍ସାହୀ ଯୁବକଙ୍କର ପୃଷ୍ଠ-ପୋଷକତା ଏମାନଙ୍କୁ ମିଳୁଛି । ସରକାରଙ୍କ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେଣି । ଏମାନଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ମୂଳରେ ଅଛି ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଜାତିବୃତ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ କଟକର ତାରକସ । ଏମାନଙ୍କ ସୂକ୍ଷ୍ମ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରଶଂସା ଦେଶମୁଖରେ ଶୁଣାଯାଏ । ସ୍ୱାଧୀନ ସରକାର ସେମାନଙ୍କ କୃତିକୁ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପନ୍ତି । ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାକାସାହେବ କାଲେଲକର ଓ ଆମ ରାଜ୍ୟର ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ରାଜ୍ୟପାଳ ଶ୍ରୀ କୁମାରସ୍ୱାମୀ ରାଜା ଏହା ଦେଖି ବଡ଼ ପ୍ରୀତ ହୋଇଥିଲେ । କାକାସାହେବ ଏମାନଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ପଠାଇବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଓ ଶ୍ରୀ ରାଜା ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ନିଜ ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ କଳାକୁଞ୍ଜ କରାଇବେ ।

ଏହିପରି କେତେ ଶିଳ୍ପୀ ଓ କଳାକାର ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହଳରେ ଅଦ୍ୟାପି ଅଛନ୍ତି । ଧନିକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବି ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମ୍ ନୁହେଁ । ଗ୍ରାମମାନଙ୍କ ଦେବତାରେ ଯେଉଁ ଗଉଣୀ ବୁଣନ୍ତି ତାହା ବର୍ଷ ବର୍ଷ ବ୍ୟବହାର ପରେ ମଧ୍ୟ ବଳିଯାଏ ନାହିଁ । ପାରଳା-ଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଯେଉଁ କାଷ୍ଠନାଳ ଥାଳ ବୁଣା ହେଉଛି, ତାହାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ମଜବୁତ୍‌ପଣ ତାହା ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଲୋକ ଜାଣିବେ । ଖାଦ୍ୟମାନଙ୍କର ବାଦ୍ୟ ବିଶାରଦ ପଣ ସହରିଆ ଲୋକଙ୍କୁ ସେପରି ଜଣାନାହିଁ । ଏବେ ସରକାରଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ପାରଳାର ବାଜାବାଜା ଦଳ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ବାହାରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛନ୍ତି ।

ଚାକିରୀ-ସର୍ବସ୍ୱ ଜାତିର ଶିଳ୍ପରେ ପ୍ରବେଶ

ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ଶିଳ୍ପୀ ଜାତିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ; ଆମର ଦେଶୀଗଣ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୌଳିକ ବୃତ୍ତିରେ ଅଛନ୍ତି । ସେ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନେକେ ମରିବା ଉପରେ । ସେ ସବୁ ବୃତ୍ତି ବଦଳରେ ଯେଉଁ ନୂଆ ବୃତ୍ତି ସବୁ ଖୋଲୁଛି, ସେଥିରେ ଲୋପ ହୋଇଯାଉଥିବା ବୃତ୍ତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଲଗାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ଯଥାଯଥ ଭାବେ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ନୂଆ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟ ହାତକୁ ଚାଲି ଯାଉଛି । ଏଠାରେ ତାହାର କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେବି ।

ଆମ ଦେଶରେ ଫରୁଆ ଓ କାଠ ପାନିଆର ଖୁବ୍ ପ୍ରଚଳନ ଥିଲା । ଏହା ଗୋଟିଏ ଜାତିର ବୃତ୍ତି ଥିଲା । ଏହି କୁନ୍ଦାରମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ବୃତ୍ତି ଲୋପହେବା ଉପରେ । ଏହାର କାରଣ ଫରୁଆଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଜିନିଷ ବଜାରକୁ ଆସିଲା । ଏସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ରାଜ୍ୟ ବାହାରୁ ଆସୁଛି । କ୍ରମେ ସରକାରଙ୍କ ସହଯୋଗରେ ଏହା ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ହେବାର ଉଦ୍ୟମ ହେବ । ସେତେବେଳେ ଏହି କୁନ୍ଦାରମାନଙ୍କୁ ନୂଆ ବୃତ୍ତିରେ ତାଲିମ୍ କରି ଲଗାଇ ଦେବାର କଥା । ତା' ନ କରି, ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କୁ ନୂଆ ଫରୁଆ ତିଆରି ଶିଖାଇ, ଏ କୁନ୍ଦାରମାନଙ୍କର ପୁରୁଣା ଫରୁଆ ତିଆରିରେ ସରକାର ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ବି କିଛି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । କୁନ୍ଦାରଙ୍କ କାଠଫରୁଆ ବ୍ୟବହାର କର ବୋଲି ଯେଉଁ ପ୍ରଚାର ହେବ ତାହାର ଆଶାନୁରୂପ ଫଳ ଫଳିବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ସିଂହ-ପାନିଆ କାରିଗରଙ୍କ ଦଶା । ନୂଆ କଲପାନିଆ ଯେ ପରିମାଣରେ ବଜାରରେ ମିଳୁଛି ସେଥିରେ ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି, ଲୋକେ ବେଶୀ-ଦିନ ସିଂହପାନିଆକୁ ପସନ୍ଦ କରିବେ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କ ରୁଚି

ବଦଳିଲା ବେଳକୁ ସିନ୍ଧ-ଜାତିର ଯନ୍ତ୍ର ନୂଆ ପ୍ରଣାଳୀ କାମ ଧରି ନ ପାରନ୍ତି ତେବେ ସେମାନେ କ'ଣ କରିବେ ? ଏପରି ଉଦାହରଣ ଆଜି ଅଧିକ ଦେବାର ସ୍ଥାନ ଏ ନୁହେଁ । ଆଜି ଯେପରି ତନ୍ତୀ ଓ କମାରମାନେ ବେକାର ହୋଇ ଗାଁରେ ବସିଥିବାବେଳେ, ଅନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକେ ଲୁଗାକଳ ଓ ଲୁହା କାରଖାନାରେ କାମ ପାଉଛନ୍ତି, ସେହିପରି ଆଉ ଅନେକ ବୃତ୍ତିରେ ପରିଣାମ ହେଉଛି ।

ଜାତି ଅନୁସାରେ ବୃତ୍ତି ବଣ୍ଟନର ଦୋଷଗୁଣ

ଜାତି-ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ବୃତ୍ତିରେ ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ଦିଆ ହୋଇଥିଲା । ଏକଚାଟିଆ କାରବାର ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ରହିଲେ ସେଇ ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଲୋକର କ୍ଷତି ହୁଏ । ପ୍ରତି ଜାତିରେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କର ଏକା ବୃତ୍ତି ଥିବାରୁ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଯୋଗ ଥିଲା, ତେଣୁ କିଣିବାବାଲା ନିଜ ରୁଚି ମୁତାବକ୍ ଜିନିଷ ପାଉଥିଲା, ଓ ଦାମରେ ବି ଠକିବାର ଭୟ ନଥିଲା । ଅପରନ୍ତୁ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ବୃତ୍ତିରେ କୁଶଳ ଉତ୍କର୍ଷ ଫୁଟୁଥିଲା । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା ଯେ, ପ୍ରତି ବୃତ୍ତିରେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ମିଳିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଜାତିର ନେତାମାନେ ବାହାରର ଲୋକ ଗୁଡ଼ାଏ କାମ ଅକ୍ତିଆର କରି ନ ନେବେ, ଏଥିପାଇଁ ଗ୍ରାମ ପ୍ରତି କାରିଗର-ଜାତିର ଲୋକଙ୍କର 'ସେବା' ବନ୍ଧା ହୋଇଥିଲା । ଏ ସେବାରେ ମଧ୍ୟ 'ନୀଚତା' ନଥିଲା, ଆମ ଭାଷାରେ ସବୁ କାମର ନାମ ସେବା । ଅପରର ଭୃତ ଚାକିରି କରି, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ନାମରେ ଭାତ ଖାଇଲେ ମଧ୍ୟ ତା' ନାମ ସେବା । ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରେ କଣ ହୋଇଥିଲା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଅବସ୍ଥା କଣ, ଜଣାନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ଏ ଭାଗରେ ପୂର୍ବେ ବଡ଼ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ

ହୋଇଥିଲା ସବୁ ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରତି ଗାଁରେ ବଢ଼େଇ, କମାର, ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, ଡ଼ମ, ହାଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତି କାରିଗର ଜାତିର, ଡାହାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲେ । ଏପରି ହେବା ଫଳରେ ଏହି ଜାତିର ଜୀବନର 'ମାନ' ବଢ଼ିପାରୁ ନ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ କାମ ପାଉଥିଲେ ଓ ଖାଇବାକୁ ମୁଠେ ପାଉଥିଲେ । ଆମ ବୈପ୍ଳବିକ ଉନ୍ନତିର ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଅବସ୍ଥାରେ ଯଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମ୍ୟବାଦ ହୁଏ, ତେବେ 'ମାନ' ବଢ଼ିବା ତ ଦୂରର କଥା, ସମସ୍ତେ ଏହି ରୋଜଗାରି ପାଇଲେ ଚାଲିବେ ।

ଜାତି ଅନୁସାରେ ବୃତ୍ତିବଣ୍ଟନକୁ ଅନେକେ ଖାଲି ସ୍ୱାର୍ଥ-ପ୍ରବଣତାରେ ନାପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । କୌଣସି ଜାତି ଅଭିଶପ୍ତ ହୋଇ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ନିକୃଷ୍ଟ କାମ କରିବା ଜାତି ଅନୁସାରେ ବୃତ୍ତି-ବଣ୍ଟନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏ କଥା ଆଗରୁ କୁହା ଯାଇଛି । ଜାତିର ଯେଉଁ ଲୋକ ବଡ଼ କାମକୁ ଯୋଗ୍ୟ, ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦିଆଯିବା ଆମ ଜାତି ବିଭାଗର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେ ପାରିବ ସେ ତ ଉପରକୁ ଯିବ; କିନ୍ତୁ ଯେ ନ ପାରିବ, ତାହାର ବୃତ୍ତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନ ରହିଲେ, ମୁକ୍ତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଆସରେ ସେ ଯୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଜାତି-ବିଭାଗ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ଅଶକ୍ତ, ବୃଦ୍ଧ ଓ ଅସହାୟ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ଠେଲିହୋଇ ଯାଇ ମେହେନ୍ତର ଓ ଝାଡ଼ୁଦାର ବୃତ୍ତିରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଆମ ଜାତିଗତ ବୃତ୍ତିଠାରୁ ଏହା କେଉଁ ଗୁଣରେ ଭଲ ତାହା ସମାଜତନ୍ତ୍ର-ବାଦୀମାନଙ୍କର ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଓ ଅନୁକମ୍ପାର ପାତ୍ର, ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସମାଜ ନିକୃଷ୍ଟ କାମକୁ ଠେଲିଦିଏ ତାହାର ମାନବିକତା ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ହୋଇ ନପାରେ ।

ହାଡ଼ିର ଛୋଟ କାମ —

ଆମ ସ୍ମୃତିର ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଦେଖାଯିବ, ଆଜି ଯାହା ଅବସ୍ଥା ହେଉନା କାହିଁକି, ଆମ ସୁଦିନରେ ଆମେ ଆଜି ଯାହାକୁ ଛୋଟ କାମ ବୋଲି କହୁଛୁ, ତାହା କରିବା ଆମ ସମାଜର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିର କାମ ନଥିଲା, ବରଂ ବଡ଼ ଜାତି ସେ କାମ ନିଜେ ଆଦରି ନେଇଥିଲେ । ହାଡ଼ିର ଆର୍ଥିକ ଦୁର୍ଗତିର ସୁବିଧା ନେଇ ଆମେ ଆଜି ତାହାକୁ ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଉଥାଉଁ । କିନ୍ତୁ ଏ କାମ ତାହାର ନୈତିକ ବୃତ୍ତି ବୋଲି କୌଣସି ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ । ଏବେ ବି ମଫସଲ ଗାଁରେ ସେ ଏ କାମ କରେ ନାହିଁ । କେବଳ ଯେଉଁ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି, ସେଇଠାରେ ସହରର ଚଳଣି ବ୍ୟାପୁଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଭବ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି । କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ମୁଁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପାଖରେ ବସିଥିଲି । ତାଙ୍କର ଆମେରିକାନ୍ ବନ୍ଧୁ ପାଇଖାନା-ଟିକୁ ବାହାରି ପଡ଼ି ବିସ୍ମୟରେ କହିଲେ, "ମହାଶୟ ! ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି, କ୍ଷମା କରିବେ । ମୁଁ ଯେଉଁ ଘାଟରେ (କମୋଡ଼ରେ) ବାହାରକୁ ଗଲି, ତାହାର ତ ପାଣିବାଟ ନାହିଁ, ସେ ସଫା ହେବ କିପରି ?" ମୋର ବନ୍ଧୁ ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଆମ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର କାମ ପାଇଖାନା ସଫା କରିବା ।" ଏହାପରେ ମୋ ବନ୍ଧୁ ସହରର ସାଧାରଣ ପାଇଖାନା-ମାନଙ୍କର ନର୍କ-ଚିତ୍ର ଅତିଥିଙ୍କ ଆଗେ ଥୋଇଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତ କଲେ ଯେ ଏ ଜାତିଭେଦ ହଟିଯିବାକୁ ଭାରତରେ ଉଦ୍ୟମ ହେଉଛି । ଅତିଥି ଯିବାପରେ ମୁଁ ପଚାରିଲି, "ପାଇଖାନା ଘାଣ୍ଟିବା ଆମର ଯେଉଁ ଜାତିର କାମ ?" ବନ୍ଧୁ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ କହିଲେ, "ଓଃ, ତୁମେ ବି

ଆମେରିକାରୁ ଆସିଛ ବୋଧେ !" ମୁଁ କହିଥିଲି, "ମୁଁ ଆମେରିକାରୁ ଆସିନାହିଁ ସେ ଆପଣ ବିଲାତରୁ ଆସିଲା ଭଳି କଥା କହୁଛନ୍ତି ।"

—ଇଂରେଜ ଅମଳରୁ ଆରମ୍ଭ !

ତାହାର କାରଣ, ଇଂରେଜ ଅମଳରେ ସହର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରୁ ପ୍ରଥମେ ପାଇଖାନା ଗଢ଼ିବା ସାହେବଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ହେଲା । ରାଜାମାନେ କ'ଣ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଏବେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ପଚାରି-ଛନ୍ତି । ସେ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି ଜାଣିନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନଗର ମାନଙ୍କରେ ପାଇଖାନା ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ପାଇଖାନା ପାଇଁ ଆମ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦ ହିଁ ନ ଥିଲା । ତାହାର କାରଣ, ଆମର ଝାଡ଼ା ଫେରିବାର ନାମ, ବହିର୍ଭୂମି ଯିବା ବା ବାହାରକୁ ଯିବା । ଘର ଭିତରେ ପିଲାଙ୍କର ଓ ରୋଗୀଙ୍କର ମଇଳା ଆଜିଯାଏଁ ଘରର ଲୋକେ ସଫା କରୁଛନ୍ତି । ବାହାରେ କିପରି ଝାଡ଼ା ଫେରିବାକୁ ହେବ ତାହାର ଖବରଟି ପଢ଼ିଲେ, ଦକ୍ଷିଣର ଜଣା ପଡ଼ିବ ସେ ବାହାରେ ସେଇଁଠି ସେଇଠି ବସିଯିବା ବହୁକାଳରେ କଟକଣା ଥିଲା ।

ବ୍ରାହ୍ମଣର ସଦାଚାର-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି:—ବ୍ରାହ୍ମମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଖଣତି ଖଣ୍ଡିଏ ଧରି ଗ୍ରାମଠାରୁ ଶରଟିଏ ମାରିଲେ ଯେତେ ଦୂର ଯାଇ ପାରିବ, ସେତେ ଦୂର ଯିବ (ସହରରେ ଏହାର ଚଉଗୁଣ ଦୂରକୁ ଯିବାକୁ ହେବ) । ଜନମୁଠା ଆକାଶରେ ଗୋଟିଏ ଗାତ ଖୋଳିବ ଓ ସେଠାରେ ଝାଡ଼ା ଫେରି ଗାତ ପୋତି ଆସିବ * ।

---

* ଗ୍ରାମାଦ୍ବା ଶରବକ୍ଷେପମାତ୍ରା ମନ୍ତ୍ରବତ୍ତେ ଋଷେ
ନୈଋତ୍ୟାମାଶ୍ରିତଂ ଭୂମିଂ ନାବଗ୍ରଚ ତୃଣାଦୃଶାମ୍
ଉଦ୍ଧୃତ୍ୟ ମୃତ୍ତିକାଂ ଗର୍ତ୍ତଂ ତଥା କୃତ୍ବା ଗହ୍ବରଂ
× × ×
ଦକ୍ଷିଣାମୁଖ ଉତ୍ସର୍ଗଂ କୁର୍ଯ୍ୟାନ୍ମୂତ୍ର ପୁରୀଷୟୋଃ—
ପଦ୍ମପୁରାଣ — ଉତ୍ତର ଖଣ୍ଡ ।

ପିଲ୍ଲ-ପ୍ରଭ୍ରମଣକାଳରେ ଏ ଆଡ଼ର ଦେଖି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଦେଶୀ ବାଳ-ମାନେ ଏହା ନିସ୍ପୃହିତ ଭାବେ କରୁଥିଲେ । ଠୋଷଣ ଭୁଠ ସଫା କରିବା, ଦାନ୍ତ ସଫା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଥିଲା । ଆମ ଷୋଳଶାସନରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତନ୍ତୀ, ତେଲି, ଭଣ୍ଡାରି, ଧୋବା ଇତ୍ୟାଦି ରହିଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ଥରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଜଣେ ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପଚାରିଲୁଁ, "ଆପଣେ ! ଆପଣ ତେଲିଙ୍କ ଦାନ୍ତକାଠି ଛଟାଉଛନ୍ତି ; ଜାଇତା ମାଗ୍ ହେବ ନାହିଁ ?" ସେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ କହିଲେ, "କିରେ ! ତମ ମାଷ୍ଟ୍ରମାନେ କ ଇଦାନ୍ତର ଶିଖାଉ-ଛନ୍ତି କି ? ପୋଖରୀ ଜୁଠ ସଫା କଲେ ଜାଇତା ମାଗ୍ ହୁଏ ନାହିଁ ।"

ଜାତି-ବୃତ୍ତିକୁ ଯେଉଁମାନେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ୱ-ପ୍ରବଣତାର ଦୁଆରେ ଦେଖି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଯେ, ସବୁ ବୃତ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରଖିବାକୁ ଯାଇ ଆମେ କେବଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତିଙ୍କର ବୃତ୍ତି ବୁଡ଼ାଇ ଦେଉଛୁ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କାମରେ ଅନୁକମ୍ପା ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ; ସାଧା ପାଇଖାନା ଚଳୁଥିବା ଯାକେ ପାଇଖାନା ଘରକୁ ଆଉ କେହି ପଶୁ ନ ଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଜଳ ପାଇଖାନା ଚଳିଲାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ ପାଇଖାନା ଭିତରେ ପଶି ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ବେକାର କରିବାର ଆରମ୍ଭ ହେଲାଣି । ବାହୁଣ୍ଡ ଧରଣ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପିଲା କଲେଣି । ବଢ଼େଇ, କମାର ଓ ତନ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ଏବେ ହେଉଛନ୍ତି ସେହିମାନେ ।

ଜାତି-ଲୋକଙ୍କୁ କାମ ମିଳିବାରେ ଅସୁବିଧା—

ଏ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ ଜବାବ୍ ମିଳୁଛି ଯେ ଆଜିର ପରିସ୍ଥିତିରେ, ଜାତି ଧରି ଶିଳ୍ପ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ । ତାଲିମ ପାଇବାକୁ ନିମ୍ନତମ ଯୋଗ୍ୟତା ଥିବା ଅଛି, ବଢ଼େଇ,

କମାର, ତନ୍ତୀ ଓ ହାଡ଼ି ପିଲେ ତାହା ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ସେହି ସେହି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଦର୍ଶ-ବାଦୀ ତ କହୁଛନ୍ତି, ଏପରି ହେଲେ ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମର କଳଙ୍କ ଦୂର ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ ସଂସ୍କାର ନାମରେ ସଂହାର ହେଉଛି ! ଅନ୍ୟ ଜାତିର ପିଲମାନେ ଯେ କାରିଗରି ଶିଖୁଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ରହୁନାହିଁ ; କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା କରଣ, ବଢ଼େଇ ବା ତନ୍ତୀ, ଶିଖିସାରି ନିଜେ ଏ ବେପାର ଧରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ଖାଲି ଚାକରି ଖୋଜା ଚାଲିଛି । ଗ୍ରାମ୍ୟ-ଶିଳ୍ପ ବୁଡ଼ିଯିବାର ଏହା ଗୋଟିଏ କାରଣ ।

ଏବେ ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତାର ଆମେ ଅନୁ-କରଣ କରୁଥାଉଁ, ସେଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଟାଣିବାର ଲୋକ ଉପରେ ; କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଭଲ ପିଲଙ୍କ ଉପରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ନଜର ପଡ଼େ, ଚାକିରିରେ ମଧ୍ୟ ସେଇମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନ । ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନଙ୍କ ପାଇଁ ଚାକିରି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁପାତରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଟାଣିବାର ଲୋକ କେତୋଟି ମାତ୍ର ଏହା ପାଇବେ । ଯେଉଁମାନେ ପଢ଼ି ନାହାନ୍ତି, ବା ପଢ଼ି ଭଲ ପାସ୍ କରି ନାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବେଉସା ଯୋଗାଇବାର ଦାୟିତ୍ୱ ସତେ ସେପରି ସମାଜର ନୁହେଁ !

—ସ୍ୱକ୍ରିସ୍ୱକ୍ରି ନୁହେ

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଏହି ଦୋଷ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଆବିଷ୍କାର କଲେଣି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଜ-ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞଙ୍କ ଉକ୍ତି ଏଠାରେ ଦେଖାଯାଉ । ସେ କହନ୍ତି, "ଯେଉଁ-ମାନେ ଅପାରିବାର, ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ତଳକୁ ଖସି ଯାଉଛନ୍ତି

ସେଇମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ ଜଣ, ତାହା ଦେଶୀ ସମାଜର ନୈତିକ ବଳର କଳନା କରାଯାଏ । ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅନେକେ ନିଶ୍ଚୟ ହାରିବେ, ଅନେକେ ତ ସଂଗ୍ରାମରେ ଠିଆ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସୁବିଧା ପାଇବେ ନାହିଁ । ସମାଜର ବିବେଚନା ଶକ୍ତି ଥିଲେ, ସେ ଏଇ 'ହାରୁ'ଙ୍କ ପାଇଁ ଆଗ ବୃତ୍ତି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ ; ବୃତ୍ତି ବଣ୍ଟାଇ ଦେଖିବ, ଯେଉଁ ଯୋଜନା କେଉଁଛି ନେପଥ୍ୟର କେତେ ଘଡ଼ିରେ ପଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି, ଓ କେତେ ହାତ ଉଠୁ ନାହାନ୍ତି । ସମାଜ-ପତିମାନେ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷା କରି ସ୍ଥିର କରିବେ, ଯେଉଁ ଯୋଜନାରେ ଏତେ ଲୋକ ପଛରେ ପଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି, ବା ହାରି ଯାଉଛନ୍ତି, ସେପରି ଯୋଜନା ରହିବା ଉଚିତ ନା ରଦ୍ ହେବା ଉଚିତ" । ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ ପାରିବାର ଓ ଅପାରିବାର ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ନଜର ଥିଲା ; ବୋଧହୁଏ ଅପାରିବାରଙ୍କ ଉପରେ ଅତି ନଜର ପଡ଼ୁଥିଲା, ଯେପରି ମା'ର ପଡ଼େ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ-ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆମ ଆଡ଼କୁ ଫେରିଲା ବେଳକୁ, ଆମେ ଆଉ ସେଇମାନଙ୍କ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଧରି ବସିବା ଠିକ୍ ହେଉ ନାହିଁ ।

ଜାତିଭେଦ ଠିକ୍ ଯେଉଁ ଭାବରେ ସୃଷ୍ଟ ଥିଲା ସେପରି ରହିବ ବୋଲି ଆଶା କରିବା ଅଜ୍ଞତା ; କିନ୍ତୁ ବଂଶଗୋତ୍ର ଉଠିଯିବ ବୋଲି ଧରି ବସିବା ମୂର୍ଖାମି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ୍ ଦଉଡ଼ ପଛ ବେଳ ପଡ଼ୁଛି । ଏତେବେଳେ ଆଗକୁ ନ ବୁଝି, ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷା ନକରି, ଅନ୍ଧଭାବେ ଅନ୍ୟର ଅନୁକରଣ କଲେ, ଘରପୋଡ଼ିରେ ମଶାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋରୁ ମଧ୍ୟ ମରିଯିବେ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ବିଚାରିବା ଉଚିତ । ଆଜି ଆମେ ଏବେ ଚଳୁଥିବା ରୀତିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଥାଉଁ, ତାହା କ'ଣ ଏ ଭାରତର ସ୍ୱାଭାବିକ ଉପଯୋଗିତା ଯୋଗୁଁ, ନା ଏହା ଆମକୁ ସୁହାଉଛି ବୋଲି ?

ସେଉଁମାନଙ୍କ ହାତରେ ସମାଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଅଧିକାର ଅଛି, ସେମାନେ ଜାଣିତରେ ବା ଅଜାଣିତରେ ନିଜ ଜାତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ପିଲାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥପ୍ରତି ଅନ୍ଧ ହୋଇଯିବା ଫଳରେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥିତି ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବେ ଚାଲୁଛି ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଶିକ୍ଷାର ଧାରା ସଂସ୍କୃତିକୁ ଛୁଉଁଛି ?

ଆମ ସମାଜର ନିୟନ୍ତା ଥିଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ । ସେଇମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ରଜା, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ରାଜ୍ୟ ଚାଳନ କରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଅଛି ଯେ ଜାତିମାନଙ୍କରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଲକ୍ଷଣ ଥାଇ ଅନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ସମାଜର ସବୁବେଳେ ଦରକାର । ଆଜି-ମଧ୍ୟ ସେଇ କାମ ହେଉଛି, ଖାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣ ବା କ୍ଷତ୍ରିୟ 'ଜାତି'ରେ ତାହା ଆବଦ୍ଧ ନ ହୋଇ । ଏକଥା ହେବାର କଥା । ଏ ନୂଆ 'ବ୍ରାହ୍ମଣ' ଓ 'କ୍ଷତ୍ରିୟ'ମାନେ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିପାଦନ ଓ ଦେଶର ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ ହେଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କଠାରେ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣ ଥିଲା, ତାହା ନିଜ ଆଚରଣରେ ଦେଖାଇବାର ପ୍ରୟାସ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରୀ, କଲେଜ ଓ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଫେସର ଓ ଶିକ୍ଷକ, ଦେଶସେବକ ନେତା ଓ କର୍ମୀ, ଖବରକାଗଜର ସମ୍ପାଦକ— ଏଇମାନେ ଏ ଯୁଗର ନୂଆ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଯାହା ଯାହା ଲକ୍ଷଣ ପୂର୍ବରେ ସୂଚିତ ହୋଇଛି, ତାହା ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ସେମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ । ଖାଲି ସେ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଓ ପ୍ରଫେସରମାନେ ଆଜି ମନକୁ ମନ 'ସେବକ' ହୋଇ ଗଲେଣି

ତାହା ନୁହେଁ, ଖବରକାଗଜ ସଂପାଦକ ସ୍ୱାଧୀନତା-ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ 'ଘୁକଣ୍ଠିଆ' ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଦେଶ-ସେବା ଅନେକଙ୍କର ପେଶା ହୋଇ ଗଲାଣି । ବିନୋବାଙ୍କ ଯାର ଚେଲାମାନେ ହିନ୍ଦୁର ଧର୍ମମାର୍ଗକୁ ବାଧକ ସମର୍ଥନ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହିନ୍ଦୁର ଧର୍ମର ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଖେଚେଡ଼ି ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି । ତାହା ପୁରୁଣାକାଳିଆଙ୍କୁ ଯେତିକି ଅସ୍ୱାଦ ଲାଗୁଛି, ନୂଆଙ୍କୁ ମଧ ତହିଁରୁ କମ ଅପ୍ରିୟ ହେଉଛି । ସର୍ବଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟକରଣରେ, ନିତାନ୍ତ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେବି । ପୁରୀରେ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ହୋଇ ଯାଉଛି ; ଏବେ ବିନୋବାଙ୍କର ମଧ ହୋଇଗଲା । ସେ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି ; ଓଡ଼ିଶାରେ ପଶିବା ମାତ୍ରେ ପୁଣ୍ୟ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏ ପୁଣ୍ୟ ଭୂମିକୁ ଆସିଲେ ବୋଲି ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଯାହାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶା ପୁଣ୍ୟଭୂମି, ସେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ସେ ଅବଜ୍ଞା କଲେ । ପ୍ରଥମ ଦିନ, ସ୍ୱଗ୍ରାମରେ ବନ୍ୟା ହୋଇଥିବାରୁ, ସିଂହଦ୍ୱାରକୁ ଯାଇ ମଧ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପୁରୀର ଜନସାଧାରଣ ଆଶା କରୁଥିଲେ, ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବେ । ତହିଁ ଆର ଦିନ ସେ ଯିବାକୁ ବାହାରିଲେ, କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତରେ । ଫ୍ରେଞ୍ଚ ମହିଳା ଯଦି ଯାଇ-ପାରିବେ ତେବେ ସେ ଯିବେ । ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁ ବିନୋବାଙ୍କ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରରେ ହେଲେ ପ୍ରତିବନ୍ଧ । ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଲେଡ଼ି ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ବିନୋବାଜୀ ପୁରୀକୁ ଆସି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଫେରିଲେ । ସେତିକିରେ ସରିଲା ନାହିଁ ; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଭାକୁ ଯାଇ ସେ ଦେଉଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ଓ

ଦେଉଳକୁ ନ ଯିବାପାଇଁ ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ଆହ୍ବାନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ସେତେବେଳେ ଲୁଚିକରି ମନ୍ଦିର ଭିତରକୁ ଯିବାର ପ୍ରମାଣ ଅଛି । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସବୁ ଶାନ୍ତ ହେଲା ପରେ କଟକାବାସୀ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୃତା ଦେବେ ବୋଲି ଅନେକେ ଆଶା କରି ନିରାଶ ହୋଇଛନ୍ତି । କଟକାବାସୀ ବଂଶଗତ-ଦାନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ରାଜା, ମଠାଧୀଶ, ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ଓ ଛତିଶା ପୁଆରି ନିଯୋଗମାନଙ୍କ ହାତେ ଚଳେ । ପ୍ରେସ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ସିଂହଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ କରାଇବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାରି ଖବର ଦେଇ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି ।

ବ୍ରାହ୍ମଣତ୍ୱ ଓ କ୍ଷତ୍ରିୟତ୍ୱର ମୂଳଦୁଆ ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ହେବ

ଆମ ସଂସ୍କୃତି ଧରି ଯେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହେବାକୁ ବସିବ, ତାହାର ବିନୟ ଓ ତ୍ୟାଗ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଲକ୍ଷଣ । ବିନୟ ଖାଲି କଥାରେ ନୁହେଁ, ଆଚରଣରେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ; ତ୍ୟାଗ ଖାଲି ଧନ ତ୍ୟାଗରେ ନାହିଁ, ନିଜର ଅହଂକାର ଓ ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ, ଜନ ଓ ମତ ପ୍ରତି ମମତା ତ୍ୟାଗରେ । ଯେଉଁମାନେ ନେତା ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ସେମାନେ ସବୁ ଟଙ୍କା କରିବାପରେ, ବିଳାସରେ, ଅଥବା ଶୋଷଣ ଓ ତୋଷଣରେ ସାଧାରଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକେ ଚାପି କରି ରହିବେ ଓ ଟିକିଏ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଅନାଦରରେ ଆଡ଼େଇ ଦେବେ ।

ମହାନାୟକଙ୍କର ଯାହା ଅବସ୍ଥା, ଦେଶଶାସକଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ବର୍ତ୍ତମାନର ଶାସକ-ଗୋଷ୍ଠୀ କ୍ଷତ୍ରିୟବୃତ୍ତି ଓ ବୈଶ୍ୟ-ବୃତ୍ତି ଏକାସଙ୍ଗେ କରୁଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନେ ଓ ତାଙ୍କ

ପୂର୍ବରୁ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜାମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ଅବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ରାଜାର ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବାରେ ନୁହେଁ, ତ୍ୟାଗରେ । ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆମର ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣରେ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇ ରହିଛି । ଆଜି ଶାସକମାନେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ତାହା ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ବଡ଼ ବିସଦୃଶ ଦିଶୁଛି । ଲୋକଙ୍କର ଏବେ ବିଶ୍ୱାସ ବଦ୍ଧମୂଳ ହୋଇଛି ଯେ ଆଜି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହାତରେ ଶାସନ ଡୋରି ରହିଛି, ସେମାନେ ସୁବିଧା ଓ ବିଳାସ ଭୋଗ କରିବାରେ ଇଂରେଜ ଅଫିସର ଓ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କର ସରଣୀ ଅନୁସରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦାହରଣ ଦେବି । ଇଂରେଜ ଅମଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ କର୍ମୀମାନେ ମାଗଣାରେ ଭତ୍ତା ପାଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ତାହା ଚାଲିଛି । ଏଣେ ବଡ଼ ଅଫିସରଙ୍କ ଦରମା କମ୍ ବୋଲି ଦାବୀ ହେଉଛି, କିନ୍ତୁ ସାଆନ୍ତିଆ ସୂତ୍ରର ଏ ପ୍ରଥାଟି ବନ୍ଦ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଡାକ୍ତରଖାନାର ଗୋଟିଏ କଣରେ ଖଟ ନ ପାଇ ରୋଗୀ ତଳେ ଶୋଉଛନ୍ତି ; ଆଉ ମନ୍ତ୍ରୀ ବଡ଼ ଅଫିସରମାନେ ଜନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ବସା ଛୁଆ ପାଇ ଘନଘନ ଡାକ୍ତର ଓ ପରିଚାରିକାମାନଙ୍କର ସେବା ପାଉଛନ୍ତି । ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତେ ଉତ୍କଟ ହେଲାଣି ଯେ ହଜାରେ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଉଥିବା ଅଫିସର ସାମାନ୍ୟ ରୋଗରେ ଦଶ ବାର ଟଙ୍କା ଔଷଧ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ତାହା ପୁନର୍ବାର ସରକାରଠାରୁ ଆଦାୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଏହାର ଦୁଇଟି ପ୍ରତିକାର

ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେଖି ସହର ଓ ମଫସଲରେ ଦୁଇ ବିଭିନ୍ନ ରକମର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହେଉଛି । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଶାସକ

ବଦଳାଇବାକୁ, ବିପ୍ଳବ କରିବାକୁ ଡାକ ଦେଉଛନ୍ତି । ମଫସଲର ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି :—

ଅଳପ ଲୋକେ ଅଧିକାର
କମ୍ପାଇ ନେଲ ଦାମୋଦର ।

ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ବିପ୍ଳବର ଆହ୍ବାନ ମଫସଲର ପୂର୍ବସଂସ୍କାର-ଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଛୁଇଁ ନାହିଁ ; ଅଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସରେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଖୁସୀ ନୁହନ୍ତି । ଏ ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ଯେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲେ ସମାଧାନର ବାଟ ମିଳିଯାଆନ୍ତା । ମଫସଲ ଲୋକେ ବିପ୍ଳବର ଡାକ ଶୁଣିଲେ, ଗଣତନ୍ତ୍ରସୂତ୍ରରେ ବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସୂତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥା ସୁଧୁରି ଯାଆନ୍ତା । ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କର ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସର ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ, ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତେ, ସେହି ବାଟରେ ସଂସ୍କାରର ସଙ୍କେତ ।

ଏ ଦୁଇଟି ବାଟରୁ କେଉଁ ବାଟଟି ଆମ ଦେଶର ଉପଯୋଗୀ ତାହା ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ମନେ ହେଉଛି, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବାଦ ଏ ଦେଶର ଜଳବାୟୁରେ ଫଳେଇବ ନାହିଁ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ ତାହା ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶରେ କାମ ଦେଖାଇବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ, ନିଜର ଅଧିକାର ଦାବି କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଶାସନ ଚଳୁଛି । ଆମ ଦେଶ ଚଳୁଥିଲା, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ପ୍ରତ୍ୟେକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାରେ । ଏବେ ବି ସାଧାରଣ ଲୋକେ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କଲେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଡାକୁଛନ୍ତି ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ । ଏହା ବଦଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ଯେ ନ ହୋଇଛି ତା' ନୁହେଁ । ଏତିକି ମାତ୍ର ଫଳ ହୋଇଛି, ଲୋକେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାରେ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ହେଉଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅଧିକାର ଦାବି କଲାବେଳକୁ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦର କରୁଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ୍

ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରୟ ହୋଇଛନ୍ତି ମାସଫଳ ବା ସାପ୍ତାହିକ ରାଶିଫଳ । ଆମ ଦେଶ କର୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲା, ଏବେ ବିଭିନ୍ନ ଆଦର୍ଶର ସଂଘର୍ଷରେ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଦରି ରହିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରତିକାର ପନ୍ଥା ସଂସ୍କୃତିର ଅନୁକୂଳ ହେବ

ଏ ଅବସ୍ଥାର ସଂଶୋଧନ ହେବ କିପରି? ଆମରି ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ ହେବ, ଓ ଆମରି ରୀତିରେ ହେବ । ପୁଣି ଦେଶରେ ନିଷ୍ଠା ଓ ତ୍ୟାଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେବ । ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷିତ, କ୍ଷମତାରେ ଅଧିଷ୍ଠ, ସେମାନେ ଶିକ୍ଷା ଓ କ୍ଷମତାର ଅଭିମାନରେ ବା ଧନର ମଦରେ ମତ୍ତ ନ ହୋଇ ବିନୀତ ଓ ସହନଶୀଳ ହେବାକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତୁ । ସେହିମାନେ ଏ ଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାଧୁ, ସନ୍ଥ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୁଅନ୍ତୁ । ଶମ, ନିୟମ, ତପ ଓ ତ୍ୟାଗରେ ଜନ୍ମଗତ ଜାତିର କଥା ଉଠି ନ ପାରେ ; କେବେ ଉଠିନାହିଁ ।

ଏ କଥା କହିଦେବା ଯେତେ ସହଜ, କରିବା ସେତେ ନୁହେଁ । କରିବାକୁ ମନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ବାଟ ଜଣା ନ ଥିଲେ ଖାଲି ଭ୍ରମି-ହେବା ସାର ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜାତିରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଦ୍ୟାପି କିଛି ନା କିଛି ସଂସ୍କାର ଓ ସଦାଚାରରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ ବାଟ ଦେଖାଇବାକୁ କେତେକାଂଶରେ ସମର୍ଥ । ନିଜର ଜାତିକୁ ଯୁଗୋପଯୋଗୀ କରି ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ଏମାନେ ପୁଣି ଥରେ ଦେଶକୁ ଠିକ ମାର୍ଗରେ ଚଳାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଧାକୃଷ୍ଣନ୍ କହିଲାପରି, ଜୀବନର କେତେକ ବିଭାଗରେ ଖାରଣ୍ଟୁର ପାରଂପରିକ ସଂସ୍କୃତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଲୋକେ ଦେଶାଚାର ଓ କୁଳାଚାରରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର କାଳ ପୂରିଗଲାଣି ବୋଲି କହି

ହେବ ନାହିଁ । ଅଦ୍ୟାପି ଦେଶରେ ଏପରି ମହାତ୍ମାମାନେ ବାହାରୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପତନକୁ ରୋକି ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଳ ନୀତିକୁ ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ । † ଏହା ଆମ ଜୀବନଶକ୍ତି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଥିବାର ଲକ୍ଷଣ । ମନର ଦୃଢ଼ତା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ, ଜ୍ଞାନ ଓ ତପସ୍ୟା ଲୋପ ପାଇବାର ନୁହେଁ । ତାହା ଆଜି ଜଣକଠାରେ ଲୋପ ହୋଇଗଲେ, ଆଉ ଜଣକଠାରେ ଦେଖା ଦେବ । ଯାହାଠାରେ ଦେଖାଦେବ, ତାକୁ ଅଣାର କନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଏହା ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଉଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଯଦି ଏ ଶକ୍ତି ଦେଖା ନ ଯାଏ ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କଠାରେ ଦେଖାଯିବ ସେଇମାନେ ହେବେ ଏ ଯୁଗର ବ୍ରାହ୍ମଣ ।

ଏହାର ସରଣୀ ଆଗରୁ ଫିଟିଛି

ଆଜି ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ଘୋଟିଛି ତାହା ଅଭୂତପୂର୍ବ ନୁହେଁ । ଥରକୁ ଥର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଘୋଟିଛି । ପ୍ରତିଥର ଜଣା ପଡ଼ୁଛି ସତେ ଯେପରି ଏଇଥର ସବୁ ସରିଲା । ପାଉଁଶ ଭିତରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ଅଗ୍ନିକଣାରୁ ସୃଷ୍ଟି ବାହାରିଛି, ଘୂରିଆଡ଼କୁ ଉଦ୍ଭାସିତ କଲାପରି ଆଲୋକ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପରେ ଅବସ୍ଥା ସୁଧାରିବାର ଭାର ପଡ଼ିଛି । ଜାତି-ମାତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁଗର ପ୍ରୟୋଜନ ମେଣ୍ଟାଇ ନ ପାରିଲେ, ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଓ ନୂଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବାହାରି ପ୍ରୟୋଜନ ମେଣ୍ଟାଇଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ନାସ୍ତିକବାଦ ଫଳରେ ବେଦଧର୍ମ ଲୋପପ୍ରାୟ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ସମାନ

---

† Dr. Radhakrishnan— Religion and Society, P. 101.

ହେଲେ; ପେଟ ପୋଷିବାରେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସେବାରେ । ବୈଷୟିକ ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧି ମନୁଷ୍ୟର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେତେବେଳର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏଥି ଉହିଁରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହାର ସ୍ୱତଣି ପ୍ରତିଦ୍ୱିତା ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ଏ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ 'ଭୂମିହର' ବା ନାସ୍ତାନ ହୋଇଗଲେ । ଆଉ ଥରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ବେଳେ ପୁଣି ସେହିପରି ବିପ୍ଳବ ହେଲା; ବଡ଼, ସାନ ହୋଇଥିଲେ ସାନ, ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ । ଏ ଦେଶରେ ନିଜର ଯୋଗ୍ୟତା ବଳରେ ଅବ୍ରାହ୍ମଣ ସେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇଛନ୍ତି, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଅନ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ସମାନ କରିବାକୁ ମେହେନ୍ତ୍ରା, ସେନାପତି, ସାମନ୍ତ-ସିଂହ, ପାତି, ସାହୁ, ନାୟକ, ବେହେରା, ଦାସ, ମହାପାତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଉପାଧି ଦିଆ ହୋଇଛି । ଆଜିର ସ୍ୱଜାତିକୁ ଉଚ୍ଚାକଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସାଂଙ୍ଗି ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଆଇନ୍ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସାଂଙ୍ଗି ବ୍ୟତୀତ ଏ କାଳର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରେ ଆଉ ଯଦି କିଛି ନ ଥିବ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଗଲା ।

ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର କରିପାରିବ, ସ୍ୱଜାତିକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି । ଆଜି ତ 'ସଇତା' କେବଳ ପୁଷ୍ଟାଶ୍ର ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ମାତ୍ର ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଏ କାଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯଦି ଯୁଗର ପ୍ରୟୋଜନ ବୁଝିବାକୁ ଶିଖିଲା, 'ନୂଆ କରଣ', 'ନୂଆ କାରିଗର', 'ନୂଆ ଗଉଡ଼' ଓ 'ନୂଆ ଖାଣ୍ଡ' ହେବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ, ତେବେ ତା'ର ସ୍ଥାନ, ସେଇ ସେଇ ଜାତିରୁ ଲୋକେ ଉଠି ପୂରଣ କରିବେ । ଏ ଦେଶରେ ସେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବି ବିରଳ ନୁହେଁ । 'ଶ୍ୟାମା ଖେଳ' ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ହୋଇଛନ୍ତି, 'ଶବରକୃର୍ଯ୍ୟ' ଜନ୍ମରେ ଶବର ଥିଲେ । 'ରୂପ ଗୋସ୍ୱାମୀ' ଓ 'ଜୀବ ଗୋସ୍ୱାମୀ' ମୁସଲମାନ ଥିଲେ ବୋଲି କଥିତ ଅଛି । ଆମ

ଦେଶରେ କାଳର ପ୍ରୟୋଜନଟା ବଡ଼—କାହାର ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱ ବୁଝିଲେ, କାହା ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ ବୁଝିଲେ ସେ ବିଷୟରେ କେହି ଚିନ୍ତିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ।

ବ୍ରାହ୍ମଣ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁ

ଶିକ୍ଷିତ ସହରିଆଙ୍କର ଯାହା ହେଉ, ଆମ ଦେଶର ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରୁ ମନ ଛାଡ଼ିନାହିଁ। ସେହିମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଜଗନ୍ନାଥ ପୀଠରେ ଶବର ଦେବତା ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି, ଅନ୍ନକୁ ନିର୍ମାଲ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସବୁ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଗରେ ସମାନ ଆସନ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପରିସ୍ଥିତିକୁ କଳନା କରି ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବେ ବୋଲି ଦେଶର ଲୋକେ ଅଦ୍ୟାପି ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି। ଆମ ଦେଶରେ ପରାମର୍ଶ କଥାରେ ଦିଆ ହୁଏନାହିଁ। ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ଓ ସାଧୁ-ମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ଲୋକେ ଦେଖନ୍ତି ଓ ମନକୁ ପାଇଲେ ଘେନନ୍ତି *। ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁମାନେ କ୍ରିୟାଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁରବିମାନେ ହାତି ନ ପିଠାଇବାକୁ ସମାଜ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସଚେତ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି। କ'ଣ କଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଏ ତାହାର ପୁନରୁକ୍ତି ଏଠାରେ ଆଉ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ। ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅଦ୍ୟାପି ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଅଛନ୍ତି। ସେମାନେ ବସି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତୁ।

ରାଜଶକ୍ତିକୁ ସୁଧାରିବାକୁ ହେବ

ବହୁ ବୃଦ୍ଧଜନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଛୁ, ରାଜଶକ୍ତି ତ ଭ୍ରାନ୍ତ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିଛି, ଆମେ କ'ଣ କରିବା ! ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁଖରେ ଏ କଥା

---

* ବେଦୋଽଖିଲୋ ଧର୍ମମୂଳଂ ସ୍ମୃତିଶୀଲେ ଚ ତଦ୍ବିଦାଂ
ଆଚାରଶ୍ଚୈବ ସାଧୂନାଂ ମନସସ୍ତୁଷ୍ଟିରେବ ଚ।

ଶୋଭାପାଏ ନା ନାହିଁ, ତାହା ମୋର ଗୁରୁଜନମାନେ ବିଚାର କରିବେ । ରାଜଶକ୍ତି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଚଳିବାର କଥା । ଯଦି ଏବେ ନ ଚଳୁଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଦୁଇଟି କାରଣ ହୋଇ ପାରେ—(୧) ହୁଏତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାର କ୍ଷମତା ନାହିଁ, (୨) ନୋହେଲେ ରାଜଶକ୍ତି ଉତ୍ପଥଗାମୀ । ପ୍ରଥମଟି କାରଣ ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାର କ୍ଷମତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଯଦି କାରଣ ହୋଇଥାଏ, ତେବେ ରାଜଶକ୍ତିକୁ ବାଟକୁ ଆଣିବା ସକାଶେ ଜନଶକ୍ତିକୁ ସଂଗଠିତ କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣର । ବେଣ ରାଜାଙ୍କର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ-ଯୋଗ୍ୟ :—

ଆମ ଦେଶରେ ବେଣ ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇ ସେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ଧପରି ହୋଇଗଲେ । ସତ୍‌ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ନିଜକୁ ସକଳ ଶାସ୍ତ୍ରର ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ମନେ କରି ନିଜ ମନମୁଖୀ ଶାସନ ଚଳାଇଲେ । ଧର୍ମ କର୍ମ ସବୁ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଏଥିରେ ଲୋକ ସାଧାରଣ ଉତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କାଠରେ ଦୁଇପଟେ ନିଆଁ ଲାଗିଲେ ଯେପରି ତହିଁ ମଝିରେ ଥିବା ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ହୁଏ, ସେହିପରି ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ରାଜ-କର୍ମଚ୍ୟୁତ ଓ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ଉପଦ୍ରବରେ, ଲୋକଙ୍କର ମହା ବିପଦ୍ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ବେଣ ରାଜପଦର ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ଜାଣି ମଧ୍ୟ ମୁନି ଋଷିମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ସଂଭାଳି ସତ୍‌ପରାମର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ରାଜାଙ୍କୁ ବାଟକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଯାଇ କହିଲେ, "ରାଜା ! ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେପରି କହୁଛୁ, ସେପରି ଆଚରଣ କର । ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ଓ ତୁମର କୀର୍ତ୍ତି ରହିବ । ଦୁଷ୍ଟ ପରାମର୍ଶ ଦାତା ଓ ଖଳ ଛଳୁଆଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ରାଜା ଲୋକଙ୍କୁ

ରକ୍ଷା କରେ, ତାହାର ରାଜତ୍ୱକାଳ ଶାନ୍ତିରେ କଟେ ଓ ପରେ ତାହାର ସୁନାମ ରହେ । ଲୋକେ ଯେପରି ଧର୍ମ ଆଚରଣ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ-ହନ୍ତି ତୁମେ ସେଇପରି ଚାଲ । ରାଜା ମୁନିମାନଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଶୁଣିବେ କ'ଣ ଅନ୍ଧର ଚାଟିଲେ । ଖୁସାମଦିଆ ଲୋକଙ୍କ କଥାରେ ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ବିଗ୍ରାହ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ ସେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମ । ମୁନିମାନେ ନିରୁତ୍ସାହ ନ ହୋଇ ଆଉ ଥରେ ଆସି ବହୁ ଅନୁନୟ ବିନୟ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ତା'ପରେ ସେମାନେ ଦେଖିଲେ କାମ କରିବାକୁ ଲୋକଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଅତିଭୂର ହୋଇଗଲେ । ବେଣ ମଲେ । ତା'ପରେ ମୁନି ଋଷିଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଆଉ ଜଣେ ରାଜା ହେଲେ ।

ପ୍ରତିକାରର ମୂଳରେ 'ବଡ଼'ର ତ୍ୟାଗ

ସବୁକାଳେ ଏଇ କଥା । ନିଜର ଆଚରଣରେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ସକାଶେ ପ୍ରଥମେ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ନହେଲେ ଲୋକଶକ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ଦାୟିତ୍ୱ ଯେ ତୁଲାଇବାକୁ ବସିବେ, ସେ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ବଡ଼ ହୁଏ ମାଡ଼ି-ବସିବାକୁ ବସିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ନୈତିକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େ କେବଳ ତ୍ୟାଗରେ । ଯେ ତ୍ୟାଗରେ ଯେ ଉପରକୁ ଉଠିଥାଏ, ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ସେପରି ବ୍ରାହ୍ମଣ ସ୍ୱୟଂ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି । ବ୍ରାହ୍ମଣର ଶକ୍ତି ସଂଖ୍ୟାରେ ନାହିଁ, ମନସ୍ଥିତିରେ । ସେହିମାନେ ବାହାରିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୁରବସ୍ଥା ଦୂର ହେବ । ସେଇମାନେ ପଣ କରିବେ, ଜାତି ଗଢ଼ିବେ, ତେବେ ଜାତି ଗଢ଼ିବ, ପଥ କହିବେ, ଉଠିଯିବା ଦରକାର ହେବ ଉଠିଯିବାରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ସହଯୋଗ କରିବେ । ସେଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ

ଦେଶର ବୈଷୟିକ ଶ୍ରୀ ଓ ଗତି କୁଣ୍ଠିତ ହେବ । ଅନ୍ୟଦେଶ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦେଶର ଧର୍ମ, ବୈଷୟିକ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ସୁଖଭୋଗ ଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ ଓ କାମ ତିନୋଟି ଭିତରେ ସମତା ରକ୍ଷା କରିବା ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ଏହି ସମତା ଫଳରେ ହିଁ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ବହୁ ଯୁଗରେ ଅତି ନିର୍ବିବାଦ ଶାନ୍ତିରେ ରହନ୍ତି । ଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଦେଶ କାଳ ଓ ପାତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମାଜକୁ ସଜାଡ଼ି ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ନ ପାରିଲେ, ନିଜେ ଯିବେ ଓ ପିତୃ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ନରକଗାମୀ କରିବେ ।

ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ଅନ୍ତିମ ବେଳ ହେଲାଣି ବୋଲି ଜଣା ପଡ଼ି- ଅନେକଙ୍କୁ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଫଳ ପୁଣି ଫେରିବ ଭଲରୁ ବାହାରିବ । ପୁଣି ଯଥା ସମୟରେ ବର୍ଷା ହେବ, ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ରହିବ ନାହିଁ, ଜାତି ଜାତି, ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଲଢ଼େଇ ରହିବ- ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକର ତ୍ୟାଗ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ସତ୍ପଥରେ ସାଧନା । ତେବେ ଲୋକେ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ରହିବେ, ନିରୋଗ ହେବେ, ସମସ୍ତଙ୍କର ଶରୀର ଠିକ୍ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିବ, ଓ କାହାରି କୌଣସି ଦୁଃଖ ରହିବ ନାହିଁ ।

କାଳେ ବର୍ଷତୁ ପର୍ଜନ୍ୟଃ ପୃଥିବୀ ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ
ଦେଶୋଽୟଂ କ୍ଷୋଭରହିତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣାଃ ସନ୍ତୁ ନିର୍ଭୟାଃ ॥
ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ ସର୍ବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟାଃ
ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ ମା କଶ୍ଚିଦ୍ ଦୁଃଖଭାଗ୍ ଭବେତ୍
ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ ।

Printed by R. K. Nanda, B.A., D.Ed.
Parijat Press, Telengabazar, Cuttack-1—1956